

Diskursens egenvekt i konstruksjonen av det rurale

Om utviklingen av norsk distriktpolitikk

Jørn Cruickshank

Avhandling levert for graden philosophiae doctor

UNIVERSITETET I TROMSØ
Det samfunnsvitenskapelige fakultet
Institutt for Samfunnsplanlegging

Desember 2008

Forord

Det er mange jeg vil takke for at denne avhandlingen ble mulig å gjennomføre. Jeg vil begynne med den opprinnelige gjengen i det Strategiske Instituttprogram ved Agderforskning: Forestillinger om ruralitet i norsk distrikts- og regionalpolitikk (SIP ruralitet). Min gode kollega Hans Kjetil Lysgård var primus motor for programmet og ble etter hvert også bi-veileder på min doktorgrad. Det er nå mange år siden du kom inn til meg, etter at du hadde fullført din dr.polit.-grad med en prøveforelesning om diskursanalysens sosialkonstruktivistiske grunnlag. På bordet mitt plasserte du en bunke bøker skrevet av diskursanalytikere. Ved siden av la du en like høy bunke fra det engelske 'rural studies'-miljøet. Du satte scenen og du har fulgt med hele vegen. Takk skal du ha. Jens-Kristian Fosse, Trond Mydland, Liv Mari Nesje og May-Linda Magnussen var med på de første forsøkene på å gjennomføre diskursanalyser. Diskusjonene og skrivingen sammen med dere var spennende, morsom og lærerik. Takk for at dere gjøv løs på dette sammen med meg.

Gjennom SIP ruralitet har jeg også blitt kjent med og blitt inspirert av dyktige og hyggelige utkant-forskere: Eli Fosso, Karoline Daugstad, Johan Fredrik Rye, Mariann Villa, Marit Haugen og Nina Gunnerud Berg. Takk for at dere har lest uferdige papers, kommentert og diskutert de norske utkantene og forskningen på disse sammen med meg. Knut Hidle kom inn i Agderforskning midt oppe i mitt doktorgradsarbeid og har vært til uvurderlig hjelp som diskusjonspartner, kommentator og kritiker. Din forfriskende måte å analysere på er inspirerende. Takk for gode og morsomme samtaler.

Miljøet på Institutt for Planlegging i Tromsø skal også ha takk for at de inviterte til seminar om ruralitet. Takk til Torill Nyseth, Nils Aarsæther, Anniken Førde og Ottar Brox. Jeg skylder Anne Britt Flemmen en stor takk for en grundig og konstruktiv lesning av den første utgaven av kappen. Min veileder Ragnar Nilsen skal selvsagt ha den største takken. Din oversikt over regionalforskningsfeltet har vært nyttig. Du har kunnet si ifra når jeg har slått inn åpne dører og pekt på hvor det originale bidraget ligger. At du har vedlikeholdt kritikken mot diskursanalysens manglende interesse for metode har vært utfordrende til tider, men jeg ser at det har vært nødvendig.

Jeg skylder Agderforskning stor takk for at de har satset på å utvikle doktorgrader midt oppe i et stramt oppdragsmarked. Takk for at dere har gitt meg tid og anledning til å gjennomføre

dette prosjektet. Jeg vil også rette en takk til Norges forskningsråd, Agderforskning og Sørlandets kompetansefond for at de har støttet min doktorgrad økonomisk.

Hege. Dette hadde aldri gått hvis du ikke hadde mobilisert gang på gang, både hjemme og på diskurs. Du har hørt på meg, lest alt jeg har skrevet og vært mer interessert enn noen annen. Og til slutt takk til ”gutta boys” der hjemme. Dere gir livet mening, også på de dagene når det akademiske liv virker meningsløst.

Jørn Cruickshank

Kristiansand den 5. desember 2008

INNHOLDSFORTEGNELSE

Forord	i
<i>Prolog</i>	1
Innledning	5
Bakgrunn	9
Problemstilling	21
Artiklene	23
Å analysere diskurser	29
Hvorfor diskursteori?	29
Diskurs som nettverk.....	32
Genealogi	38
Spillet om mening	48
Fra utsagn til arkiv.....	52
Vitenskapelighet	55
Den kulturelle vending og det rurale	61
Rural studies.....	61
Den kulturelle vending i norsk ruralitetsforskning	69
Materialitet og språk.....	71
Poststrukturalismen og det rurale	75
Makt som virkelighetsproduserende kraft.....	75
Fra strukturalisme til poststrukturalisme.....	78
Konstruere- ikke representere	83
Diskursiv egenvekt.....	84
Avslutning	91
Vedlegg	95
Hva er distriktpolitikk?	95
Empiri.....	97
Noter	101
Litteratur	107
Artiklene	123
Protest against centralisation.....	123
A play for rurality.....	135
Verdien av spredt besetting.....	147
Market, commodity, resource, and strength.....	175
The logic of the construction of rural politics.....	189
Figurer	
Figur 1: Momenter i diskurs.....	35
Figur 2: Sammenfatning av utsagn i Stortinget (1972; 2002).....	48

Prolog

I programmet "Norge i dag" på NRK var det den 15. februar 2007 det jeg vil kalle en gladnyhet. Programleder innleder med å minne oss om vi stadig hører at utkantkommuner sliter med fraflytting. Men, sier programlederen, i Solund i Sogn- og Fjordane har trenden snudd og folk står nå i kø for å flytte til den lille øya. I den påfølgende reportasjen får vi se at det er mangel på boliger på stedet og i tillegg skryter rådmannen av fine tomter med utsikt til havet og krabbefiske for barna. Et nederlandsk par som har flyttet hit trekker frem kvalitetene ved stedet. Kona mener at folk på "fastlandet" sitter mye inne hos seg selv, mens her ute går folk ut, man treffer folk. "We call it cosy", sier hun. Mannen, som tydeligvis jobber på det lokale verftet, forteller at det er mye å gjøre; eksempelvis er det bibliotek og sportstilbud "in the village".

Innslaget kan bare være en nyhet ved at de som lager reportasjen og de som ser den til en viss grad deler en måte å gjøre denne hendelsen meningsfull på. Det vil være tatt-for-gittheter og sannheter i innslaget som seerne anvender, og som produsentene bevisst eller ubevisst vet at de vil anvende, for å forstå hva saken handler om. Det første vi kan merke oss er at tilflytting til ett sted i Norge uten noen reserverasjoner eller overgang blir gjort til en hendelse som sier noe om en større kategori, utkantene. Utkantene er en kategori i en norsk meningshorisont som i utgangspunktet er den ene delen av landet, et land som det i denne sammenheng er meningsfullt å dele i to. Utkantene og resten. Det som gjør det meningsfullt å snakke om utkantene i dette innslaget er imidlertid ikke bare at avsender og seer er enige om hvilke områder av landet vi her snakker om, nyheten er ikke meningsfull hvis seeren kun deler reporterens kunnskap om hvor utkantene er og hvor de ikke er, hva de inneholder og hva de ikke inneholder. Hvorfor skulle det basert på en slik forståelse av utkantene være en god nyhet at det er mange mennesker som ønsker å flytte til en av de mange stedene i Norge som ligger inn under den store kategorien; utkantene? Hvorfor er eksempelvis ikke dette primært et problem, i og med at det er nok arbeidsplasser men for få boliger?

Seeren og reportasjeteamet deler tydeligvis noe mer enn bare kunnskap om hvor utkantene befinner seg. Hva som befinner seg i utkantene uttrykker ikke på egenhånd en mening som gjør det til en selvfølge hvordan vi skal forholde oss til det faktum at mange mennesker ønsker å flytte til et sted i utkantene. Utkantene er meningsfulle fordi kategorien assosieres med andre sosiale kategorier. Meningen med utkantene er konstruert i relasjon til andre kategorier.

Innslaget er først og fremst tenkt å være en god nyhet, ikke bare for folk på Solund men også for deler av det norske folk. De som forventes å se på dette programmet er eksponert for innslaget med den tanke at dette er en god nyhet, ellers ville negative sider sannsynligvis vært trukket fram eller introduksjonen og reportasjen ville eksempelvis hatt et ironisk snev. Budskapet er positivt: Det er ikke

så trist som man skal ha det til, at utkantene bare avfolkes, nei, det finnes håp. Det er kontrasten mellom en kollektivt delt avfolkingsstrussel og budskapet om at trenden noen steder har snudd som gjør at dette innslaget har noen mening. Det tas altså for gitt at fraflytting er et problem for utkantene, ellers ville ikke nyheten vært en glad-nyhet. Nedgang i folketall på små steder forårsaket av flytting representerer tydeligvis et stort problem. Denne sammenhengen gjelder for alle steder i utkantene, fraflytting er et problem og tilflytting er positivt. Ingen stiller spørsmålstegn ved det. Derfor trenger heller ikke rådmannen eller reporteren i innslaget forklare hvorfor det som skjer er overveiende positivt.

Fenomenet flytting gir altså kategorien utkantene en mening, befolkningsendringer benyttes rett og slett som en måte å forstå utkantene på. Nedgang i folketall eller et steds stille død er et problem i seg selv og hvis flyttestrømmen snur så er problemet løst. Men det er ikke bare befolkningsveksten i seg selv som gjør dette til en god nyhet, reportasjen forteller også om en kultur eller måte å leve på som fremstilles som positiv. Nærhet til naturen (krabbefiske og bildene av holmer, strender og hus som er plassert i umiddelbar nærhet av dette) berøres så vidt, samtidig som omgangsformen beskrives som mer sosial enn på fastlandet. Det er imidlertid ikke nødvendig å male disse poengene ut for at det skal være et poeng å ha de med i reportasjen, de fleste som ser sendingen vil umiddelbart forstå, på sin måte, hva innbyggerne og rådmannen mener når de snakker om naturen og kulturen på stedet. Disse elementene hører nemlig til i kategorien utkantene generelt, beskrivelsene fra Solund er bare lokale varianter av disse.

Mange av seerne har selvopplevde inntrykk av det rurale gjennom egen oppvekst eller ferier hos besteforeldre på landet, og det er rimelig å tro at slike aktiviseres når beskrivelsen av det rurale liv skal fortolkes. Nordmenn har også tilgang til utkantene i mye større grad enn det tilfellet eksempelvis er i England (2003) og disse opplevelsene vil påvirke hvordan en forstår beskrivelsen av naturen og kulturen på Solund. Samtidig opprettholdes koplingen mellom disse kvalitetene og kategorien utkantene generelt. Det er ikke bare likheten mellom Solund og seerens egen ruralitet som erkjennes, det foregår også en reproduksjon og forsterkning av historien om hva utkantene generelt er. De generelle kategoriene er meningsfulle også uavhengig av eksemplene fra Solund og egen oppvekst. Koplingen mellom utkantene, naturen og en kollektiv omgangsform er allerede etablert, den gjøres bare virksom i reportasjen og hos seeren.

”Det er arbeidsplassene som trekker folk til Solund”, sier reporteren, mens bildene av en truck med et verft i bakgrunnen ruller over skjermen. Det er altså skapt arbeidsplasser lokalt og dette er det siste aspektet ved denne hendelsen som gjør tilflyttingen meningsfull. Det er altså ikke bare tale om en romantisk tilbakevenden til naturen og det lokale fellesskapet, eller en flukt fra store nederlandske eller norske byer og livet der, det er også tale om en økonomisk produksjon på et lite sted i de norske utkantene. Dette siste er trukket inn, tror jeg, som mer enn en forklaring på tilflyttingen, det antas å bidra til at dette i enda større grad er en god nyhet enn om levebrødet skulle vært det lokale trygdekontoret, en statsfinansiert bedrift eller ikke-lokale arbeidsplasser. Produksjon hører sammen med de andre elementene i denne historien om de norske utkantene. Koplingen mellom den nasjonale økonomien og utkantene som en samlet kategori eksisterer uavhengig av eksempelet fra Solund og denne koplingen strukturerer både utformingen og fortolkningen av reportasjen. Utkantene kan tenkes å være koplet til nasjonens økonomi enten som en utgift, som selvgående eller som en inntekt. Den aktuelle reportasjen fremstiller akkurat denne utkanten som økonomisk selvgående, men utover dette så endrer den ingenting ved tanken om at det er meningsfullt å snakke om utkantene samlet sett i et nasjonaløkonomisk perspektiv.

Det ligger ”et eller annet sted”, som en sedimentert og tidsavgrenset objektiv ”sannhet”, mange koplinger mellom utkantene og andre sosiale kategorier. Disse anvender vi oss av når vi skal forholde oss til denne nyheten. Utkantene som en av to deler av Norge har eksempelvis problem med fraflytting, og dette problemet angår i større og mindre grad fellesskapet. Flytting og utkant er koplet sammen på denne måten. Koplingen aktiviseres når vi begynner å forholde oss til nyheten, men den eksisterer ikke bare i dette øyeblikket og ikke bare hos en enkelt person. Koplingen har en utbredelse, den deles av mange mennesker som benytter den noenlunde samme koplingen når de skal forstå nyheten som en glad-nyhet. Koplingen har altså en sosial utbredelse, men den har også en utbredelse i tid. Et NRK-innslag fra 1972 behandler også flytte-problemet fra utkantene, denne gang med Bø i Vesterålen som eksempel på utkant og Svelvik i Vestfold som ikke-utkant. Reportasjen refererer eksplisitt til ”utkantene våre”, den handler primært om disse, eksemplifisert med Bø i Vesterålen¹. Også her er det overordnede problemet flytting fra et lite sted i utkantene og også her beskrives det gode rurale livet som en unik utkant-kvalitet. Også her er det arbeidsplasser, de dårlige tidene i fisket på 1960-tallet og behovet for arbeidskraft i papirindustrien sør i landet, som er forklaringen på flyttingen.

¹ Jeg ble oppmerksom på dette TV-programmet fordi en av debattantene i Stortingsdebatten om distriktpolitikken i 1972 nevnte det på talerstolen.

Utkantene, flytting, lokal kultur, nasjonaløkonomi og natur er elementer som relaterer seg til hverandre på en måte som vi kan benytte når vi skal forholde oss til det rurale. Det er denne felles meningsstrukturen som gjør nyhetsinnslaget om Solund og Bø mulig. En kan snakke om en storyline (Søndergaard, 2000; 2003):

”En storyline udgør kondensatet af en naturaliseret og selvfølgelig kulturell fortælling, der oftest også anvendes som tolkningsramme for egne og andres handlinger og handlingssekvenser” (Søndergaard, 2000, s. 77).

I denne storyline finner vi en utkantkommune, truet av avfolking, som makter å skape arbeidsplasser og opplever tilflytting av mennesker som verdsetter naturen og de unike rurale verdiene som en ikke kan finne andre steder. Slik er konturene av en diskurs om utkantene. Slik bidrar denne til å strukturere den måten vi kan kommunisere til hverandre hva utkantene betyr og hvordan vi skal forholde oss til disse. Andre diskurser tilbyr andre måter å kommunisere på. Det ligger en kraft i disse strukturerende skjemaene. Det er denne kraften jeg skal lete etter i det videre.

Innledning

Denne avhandlingen handler om diskurser og hvordan disse fungerer som en drivkraft bak endringer i de norske utkantene. Jeg velger altså å rette oppmerksomheten mot forholdet mellom diskurser og sosial endring. Dette er et valg, og ikke en avvisning av at en kan lete etter årsaker til endringer i den norske landsbygda andre steder. Jeg kunne alternativt ha fokusert på at de norske utkantene skapes og endres hver eneste dag av mennesker som driver næringsvirksomhet på små steder og som lever sine liv der. Livet i og utformingen av små steder formes også av tilreisende besøkere og turister. Næringsvirksomhet på bygda påvirkes videre av distriktspolitikken¹, men også av markedet for de produktene som produseres på bygda eller av tilgangen på kapital eller arbeidskraft. Og videre; vilkårene for å drive kraftkrevende industri på små steder påvirkes av hvilke strømpriser staten tilbyr. Kommunen som institusjon har en ekstra viktig rolle å spille på små steder med et smalt arbeidsmarked og få alternative tjenestetilbydere. Fiskeripolitikken har stor betydning for muligheten til å drive med kystfiske fra små lokalsamfunn langs norskekysten. Utkantene påvirkes av at unge mennesker velger å flytte inn til mer sentrale steder og av at folk fra byene flytter ut i periferien eller har sine fritidsboliger her. Disse menneskene er igjen påvirket av de forestillinger om bygda og byen som kontinuerlig skapes i et samspill mellom media, forskere, politikere og folk flest². Slik kan en fortsette å beskrive bygda og de aktører og krefter som påvirker den.

Ambisjonen i denne avhandlingen er å bringe frem ny kunnskap om drivkreftene bak endringer i de norske utkantene. Det er jeg selvsagt ikke alene om. Det er gjennomført en mengde studier gjennom hele etterkrigstiden som tar for seg både hvordan bygda endrer seg og da gjerne med fokus på en eller flere forklaringer på hvorfor disse endringene skjer. Min avgrensning av problemstillingen er primært et spørsmål om perspektiv. Jeg er opptatt av forholdet mellom samfunnets diskurser og hvordan vi gjennom disse konstruerer de norske distriktene. Jeg holder altså undersøkelsesobjektet, det rurale, åpent; det sees hele tiden som noe, ikke i seg selv, men i relasjon til den diskurs som skaper det. Dette blir utdypet senere i denne kappen, men det er viktig å slå fast allerede nå at når jeg holder det rurale som åpent og ikke gitt i utgangspunktet, så betyr ikke det at jeg avviser at det eksisterer. Min tilnærming til dette er at bygda eksisterer men den kunne eksistert på en annen måte, hvis vi hadde forstått verden på en annen måte. Det jeg derfor er opptatt av er ikke primært å beskrive det rurale, men isteden å spørre hva det er vi tar for gitt, hva det er vi mener er sant, siden vi kan tenke

om og handle i forhold til det rurale på den måten som vi gjør. Det rurale eksisterer, men hvorfor eksisterer det på den måten som det gjør og hvordan kunne vi grepet det hvis vi hadde holdt noe annet for å være sant³?

Jeg har allerede brukt begrepene utkanten, periferien, små steder, små lokalsamfunn, bygda, distriktet og landet; som om de alle er synonymer og referer til det samme fenomen eller samme geografiske område. Jeg har ikke problematisert forskjellene mellom disse begrepene og vil for den språklige variasjonen bruke alle. I tillegg vil jeg bruke begrepet ruralitet, som et analytisk begrep som kanskje setter en i stand til å løsrive seg litt fra vante måter å tenke om de norske utkantene på. Det rurale er imidlertid i norsk virkelighet nesten utelukkende et akademisk begrep, det brukes ikke verken av politikere, media eller i folks hverdagstale, i motsetning til eksempelvis i England og Frankrike. Når jeg i det videre snakker om det rurale så er det tenkt som en samlebetegnelse på alle de andre begrepene vi har for dette, uten at vi altså vil finne at aktører som snakker om det rurale bruker dette akademiske begrepet selv.

Jeg har med dette som utgangspunkt valgt å gjennomføre fem diskursanalyser⁴ om det rurale, i fem artikler. To av artiklene har jeg skrevet sammen med kolleger. I alle artiklene forutsetter jeg at de aktører som til sammen produserer det rurale Norge tenker og handler innenfor et strukturerende skjema; innenfor en diskurs. Dette er mitt analytiske grep. Det er en forutsetning for å kalle dette skjema for diskurs at aktørene selv ikke ser at det de tenker og det de gjør er begrenset og muliggjort av dette skjema. Distriktpolitikk handler eksempelvis om å motvirke eller redusere de negative konsekvensene av sentraliseringen av bedrifter og mennesker i Norge. Aktører som jobber med dette målet ser imidlertid ikke selv alle de konstruerte "sannheter" som bestemmer at de ser akkurat dette målet. De ser heller ikke en rekke andre måter å gripe det rurale på, fordi diskurser styrer hva de ser og ikke ser. Det samme gjelder andre aktører som griper inn i utviklingen av småsteder rundt om i landet på ulike måter. Aktører har intensjoner og kunnskap om det rurale, men ser likevel ikke at det de ser og ønsker delvis er et resultat av diskurs.

Diskursens avgrensning av verden forklarer altså delvis hvorfor det rurale er som det er. Det er denne egentyngden jeg ønsker å rette oppmerksomheten mot. Hensikten med å anlegge dette perspektivet er altså ikke å kritisere eller forsvare den måten vi i dag utvikler våre utkantstrøk på. Hensikten er å få frem hvordan problem- og virkelighetsforståelsene er resultat av diskurs, å få frem diskursens konstruerthet og hvordan den i kraft av seg selv

influerer på sosial endring. Hensikten med diskursanalysen er slik jeg ser det å skape refleksjon rundt dagens praksis, å rette et kritisk blikk mot samfunnets selvbeskrivelse og dennes konsekvenser. Ved å vise frem trekk ved noen dominerende norske diskurser ønsker jeg, for å si det litt enkelt, å få forskere, politikere og beslutningstakere til å tenke på konsekvensene av diskursene og om vi er fornøyd med at utviklingen av det rurale påvirkes av nettopp disse diskursene. Diskurser begrenser handlingsrommet og kunnskap om denne begrensningen vil kunne bidra til å utvide mulighetene og alternativene for å manøvrere inn i fremtiden. Kunne vi med fordel endret vårt forhold til noen av de ”sannheter” som diskursen leverer til oss?

I avhandlingen spiller det diskursive en helt avgjørende rolle og denne sammenskrivningen vil søke å gjøre tydelig hva jeg har kommet til å legge i begrepet diskurs og hvilke følger dette har for tilnærmingen til det rurale. Jeg forsøker samtidig å gjøre det tydelig hvordan jeg har analysert en rekke diskurser basert på et avgrenset empirisk materiale, slik at andre kan få mulighet til å vurdere de valg jeg har gjort underveis.

Avhandlingen består av fem artikler og denne kappen. Oversikt over artiklene:

- Artikkel 1: Cruickshank J. 2006. Protest against centralization in Norway. The evolvement of the goal for maintaining a dispersed settlement pattern. *Norsk Geografisk Tidsskrift–Norwegian Journal of Geography*. Oslo. Vol. 60, No.3, p.179-188.
- Artikkel 2: Cruickshank, J. 2009. A play for rurality – modernisation versus local autonomy. *Journal of Rural Studies*, Vol. 25, Issue 1, pp. 98-107
- Artikkel 3: Cruickshank J. 2008. Verdien av spredt bosetting. En analyse av betingelser for norsk distriktpolitikk. Paper.
- Artikkel 4: Hidle, K., Cruickshank, J. & Nesje, L.M. 2006. Market, commodity, resource, Strength: Logics of Norwegian rurality. *Norsk Geografisk Tidsskrift–Norwegian Journal of Geography*. Oslo. Vol. 60, No.3, p.189-198.
- Artikkel 5: Cruickshank, J, Lysgård, H. K., Magnussen, M., (in press). The Logic of the construction of Rural Politics: Political discourses on rurality in Norway. *Geografiska Annaler. B*. Vol. XXX.

Jeg skal først, i kapitlet ”Bakgrunn”, presentere i grove trekk utviklingen av det norske bosettingsmønsteret, næringsstruktur og politiske epoker i norsk historie. Dette som en kontekst for den videre lesningen, men også som en hjelp til å forstå beskrivelsen av min forskningsstrategi senere. Så redegjør jeg for min problemstilling og hvordan denne er vokst

fram. Deretter følger et sammendrag av de fem artiklene. I to av artiklene kombineres teorier med ulike ontologi og epistemologi og sammendragene av disse har derfor også en kort diskusjon av dette. I kapitlet "Å analysere diskurser" presenterer jeg de fire ulike analysestrategier som er anvendt i avhandlingen: operasjonaliseringen av Laclau og Mouffes diskursive nettverk (Laclau *et al.*, 2001), Foucault sin genealogi (Foucault, 1983), analysen av "spillet om mening" (Hansen *et al.*, 2004) og Foucaults arkiv (Foucault, 1972). Ved å presentere disse fire strategiene søker jeg å fylle tomrommet mellom metateorien til Laclau og Mouffe og Foucault på den ene siden og de diskurser som jeg har framanalysert på den andre.

Deretter følger et kapittel om vitenskapelighet. Her behandler jeg spørsmålet om hvordan en kan etablere kriterier for å bedømme konstruktivistiske studier som har avskåret seg selv fra å bli vurdert opp mot eller ved hjelp av en eksternt konstituert sannhet. Jeg redegjør for hvordan min avhandling kan vurderes i forhold til den indre logikken; konsistensen mellom perspektiv, fremgangsmåte, analyse og resultater. Jeg viser også hvordan konstruktivistiske arbeider kan vurderes i forhold til sine refleksivitetsøkende effekter, at de bidrar til at leseren forstår det rurale på en ny måte og er istand til å tenke nytt ved hjelp av denne forståelsen. Som et tredje alternativ kan avhandlingen vurderes i forhold til om leseren kjenner seg igjen i mine redegjørelser for historiske hendelser, om gjengivelsen er troverdig.

I neste kapittel viser jeg hvordan den kulturelle vending har fått følger for hvordan det forskes på det rurale, særlig i den engelske rural studies-tradisjonen, men også i norsk ruralitetsforskning. Kapitlet munner ut i en diskusjon om de utfordringene den kulturelle vending konfronterer samfunnsvitenskapen med når det gjelder forholdet mellom språk og materialitet. I siste kapittel posisjonerer jeg meg selv innenfor samfunnsvitenskapens ulike måter å trekke inn det diskursive i sine analyser. Dette gjør jeg ved å presentere først mitt perspektiv på makt, dernest min fortolkning av det viktigste skillet mellom strukturalismen og poststrukturalismen, så min tilnærming til representasjoner av virkeligheten og til slutt et argument om at diskurser bidrar til sosial endring i kraft av seg selv. Dette siste blir dermed et hovedargument i avhandlingen, for at studier av diskurser gir oss en ny og annen innsikt i en makt som bidrar til endringer i det rurale. De fem artiklene følger fortløpende etter vedleggene og referansene.

Bakgrunn

Jeg skal nå presentere et utdrag fra den samfunnsmessige kontekst som spillet om meningen med det rurale foregår innenfor. Norge har, i likhet med alle andre kapitalistiske vestlige land, gjennomgått en transformasjon de siste 200 år, fra et samfunn basert på primærnæringer med spredt bosetting, til et stadig mer tjenestebasert samfunn med nokså stabilt økende andel av befolkningen i byer. Den tradisjonelle rurale livsformen i gjennomsiktige lokalsamfunn der kombinasjonstilpasninger etter hvert var dominerende (fiske og jordbruk, jordbruk og skogbruk og etter hvert jordbruk/ skogbruk/ fiske og industri) er blitt ”revet opp” og erstattet med arbeidsdeling og en urban livsstil (Lyson, 2006). Denne fremveksten har gått hånd i hånd med fremveksten av nasjonalstaten og har tatt ulike former i de ulike vestlige land. Sentraliseringen av befolkningen og arbeidsplasser har eksempelvis gått saktere i Norge. Mens Norge fortsatt urbaniseres (i form av andelen bosatt i byer) ser denne fasen ut til å være over i Nederland, Sveits, Danmark, Frankrike, Vest-Tyskland, Hellas og Irland (Boyle *et al.*, 1998).

Det rurale har altså gjennomgått dramatiske og observerbare endringer. I 1665 var 410 000 av en befolkning på 440 000 bosatt på bygda, hele 93%. I 1769 var 91,1 % av en befolkning på rundt 700 000 bosatt i spredtbygde strøk. Så sent som i 1835 var denne andelen bare sunket til 89,2 %, nå av 1,2 millioner innbyggere. Etter 1835 begynte det imidlertid å bli mer fart i sentraliseringen. Under folketellingen i år 1900 var det i Norge 2,2 millioner innbyggere, hvorav 64,3% bodde på landsbygda. 42 % av befolkningen hadde da sin inntekt fra primærnæringene, jordbruk, skogbruk eller fiske. Etter 1900 skjøt industrialiseringen for alvor fart. Norge ble fra før århundreskiftet og fremover mot 1930-tallet stadig mer urbanisert.

På 1800-tallet førte merkantilismen til at vi fikk ett regime for nærings- og forvaltningspolitikk for bygdene, og et annet for byene: ”Dette var ein politikk som innebar at ein i dagens terminologi «subsidierte» byane og bynæringane” (Teigen, 2000, s. 13). Den norske Venstrestaten (1884-1935) representerte imidlertid et brudd med den liberalistiske embetsstaten⁵, den er av flere blitt fremstilt som et populistisk prosjekt. Men suksessen til partiet Venstre hevdes like mye å være at de ikke ble reaksjonære bondeforkjempere som motarbeidet den fremvoksende kapitalismen, men at de fortsatte embetsregjeringens moderniseringspolitikk. Med eller uten merkantilismens og Venstrestatens hjelp var det i 1930 ”bare” 47,3% av befolkningen igjen på landsbygda. 37% av befolkningen var sysselsatt

i primærnæringene. Utviklingen ble av mange betraktet med skepsis. Et eksempel på reaksjon mot den ”unaturlige” tidsånden, på flukten fra det gamle bondesamfunnet, er Hamsuns nobelprisbelønnede ”Markens grøde” (Hamsun, 1917). Her er det naturen, og da spesielt jorddyrkingen, som skal redde menneskene, med andre ord nordmennene, fra den urbane kulturen (Kolloen, 2003). Redningen ligger i å dyrke jorden, ifølge Hamsun. Denne fortale for en før-moderne tilstand, der mennesket skulle strebe etter et jord- og naturnært liv, ble kritisert som romantisering og helt urealistisk drømmeri i Norge (Sigurd Hoel i Kolloen, 2003).

Fra 1930 og frem til utgangen av andre verdenskrig gikk folketallet i rurale områder opp, antakelig for siste gang i norsk historie⁶. Utkantene økte med 125 000 innbyggere i denne perioden. Den endrede politikken for små enheter innenfor jordbruk og fiske fra 1935 er brukt som forklaring på at sentraliseringen bremses noe opp mellom 1935 og frem mot slutten av andre verdenskrig (Hersoug *et al.*, 1979). Den internasjonale krisen og børskrakket i New York september 1929 utløste masse-arbeidsledighet i Norge. Det Norske Arbeiderparti (DNA)⁷ møtte krisen på en offensiv måte ved å intervensjonere i økonomien og øke de offentlige utgifter, veiledet av Keynes nylig utkommende makroøkonomiske teorier. Disse fikk de kjennskap til gjennom den norske sosialøkonom og nobelprisvinner Ragnar Frisch (Bergh *et al.*, 1984; Nielsen, 2001).

Regjeringen inngikk i en allianse med Bondepartiet⁸ mot de liberalistiske partier og de verdier som ble forstått som roten til problemene. De utformet en politikk der løsningen på kapitalens undertrykking av arbeiderne skulle gå hånd i hånd med løsningen på krisen i den norske økonomien. Slogordet ” By og land, hand i hand” sto på parolene til Arbeiderpartiet. Vi fikk en politikk som medførte omfattende støtte til det rurale levesettet. Gjennom tilskuddsordninger ble det mulig å overleve på jordbruk fra små bruk, med fiske fra små båter og det ble også stimulert til nydyrking. Dermed fikk bønder og fiskere bedre styring med rammevilkårene for sin egen næring og en mer forutsigbar inntektssituasjon. Den rurale livsstilen opplevde altså en renessanse (Hersoug *et al.*, 1979, s. 149; Rokkan, 1987).

Ved utgangen av andre verdenskrig bodde nokså nøyaktig halvparten av Norges befolkning i distriktene. Primærnæringene utgjorde da 30% av den yrkesaktive befolkning. Kraften i tanken om det nasjonale var sterk, etter fem krigsåre og et opprivende oppgjør om hvem som hadde vært lojale og ikke under krigen. Nå skulle ”gode nordmenn”⁹ (Gerhardsen, 1970, s.

206) bygge landet¹⁰. De første tretti årene etter andre verdenskrig tilhørte venstresidens velferdsstat med en keynesiansk-inspirert styringsideologi. I denne organiserte kapitalismens tid skulle staten justere konjunktorene i økonomien, blant annet ved å stimulere etterspørselen i nedgangstider. I den blandingsøkonomiske styringsmodellen skal markedet få virke der det tjener fellesskapets interesser, mens staten overtar der markedet ikke fungerer samfunnsøkonomisk optimalt. Men det lå mer i velferdsstatens prosjekt enn å justere konjunkturer og supplere markedskreftene. Med sin ambisjon om å bygge opp et sosialistisk samfunn der alle har like muligheter til å delta i utviklingen fram *mot større velstand* (Det norske Arbeiderparti: Arbeidsprogram 1949, NSD, 2001) ble det nødvendig for Arbeiderpartiet å sette inn kompensierende tiltak i de områder der mulighetene ikke var like gode som i byene. Dette krevde selektive tiltak. Distriktenes utbyggingsfond ble i 1961, da det avløste Nord-Norgefondet, en instans for samordning av de mange virkemidlene som vokste frem i den første etterkrigstiden for å kompensere distriktenes mangler (Hersoug *et al.*, 1979; Arbo, 2004).

Etter 1945 var ideen om velferdsstaten den dominerende måten å forstå problemer og løsninger på, og ikke bare blant sosialdemokratene. Idèen om velferdsstaten preger alt innenfor det politiske system, også politikken overfor det rurale. Vurdert på sine egne premisser må en kunne si at prosjektet lyktes. En av de sentrale samfunnsøkonomiske arkitektene sier det slik:

Ved århundreskiftet var Norge et lite bondeland, bortgjemt i en avkrok av Europa. I løpet av en historisk sett kort periode på 50-60 år er vi nådd opp blant 'the upper ten' i produksjon pr. hode i verden. Vi er nå fullt på høyde med de gamle industriland i Europa – Storbritannia, Frankrike og Vest-Tyskland (Brofoss, 1968, s. 113)

Sentralisering ble altså en konsekvens av dette, siden byggingen av Norge jo gikk ut på å kanalisere arbeidsstokken vekk fra ulønnsomme rurale næringer til mer produktive næringer i byer og bygdebyer. Sentraliseringen skjøt fart i 1950-årene, da den statlige satsingen på ny industri medførte at vi i tillegg til flyttingen til storbyer også opplevde at nye tettsteder og bygdebyer vokste fram (Hansen *et al.*, 1982; Thomassen, 1997). "Flukten fra landsbygda" ble lansert som samlebegrep for sentraliseringen (Borten, 1993). Nygaardsvold-periodens desentralisering ble en parentes i norsk historie (Henriksen, 1947; A. Fossen, 1996). Mange reiste til byen for å bedre sin livssituasjon og for å være med i det moderne prosjekt¹¹. Det var først og fremst den rurale underklassen som reiste til byen i de første årene¹². Det ble allerede i 1947 (St.meld., 1951/1952a) kartlagt at svært mange av de som flyttet fra bygda syntes

gårdsarbeidet var hardt, at det var lite fritid og generelt ufritt å leve på bygda, at lønnen var lav for arbeidsfolk, boligforholdene dårlige, kulturtilbudet fraværende (kino, konserter, teater og foredrag) og utdanningsmulighetene få.

Parallelt med dette er det mange som forholder seg kritisk til sentralisering og nedbygging av rurale næringer og lokalsamfunn. Opposisjonspolitikere begynner allerede i 1949 å snakke om kompensasjonsordninger til de rurale områder (se eksempelvis Høyre sitt valgprogram fra 1949 (NSD, 2001)). Mange av de som forlot bygdene konstruerte etter hvert romantiske forestillinger av det rurale livet. Dette ble det reagert på, ikke minst av de sentrale aktørene i Eittpartistaten:

Etter krigen – har en kunnet merke en tendens til å fremstille det som et onde i og for seg at det er en viss bevegelighet i befolkningen. En får av og til inntrykk av at det er en ulykke for et menneske og for landet om ikke hver enkelt får høve til å leve sitt liv der hvor hans barselseng sto (Bratteli 1949 i (Hersoug et al., 1979, s. 56).

Denne konstruksjonen av den idylliske landsbygda harseleres det også med av forfatterne Tor Jonsson og Alf Prøysen på 1950-tallet. Tor Jonsson sier om romantiseringen:

Ein annan ting er det at den romantiske dyrkinga av det bygdenorske er uærleg. Det er berre ei side av bondekulturen som blir framsynt, den rosemåla. Ein høyrer lite om ukulturen, fåkunne, ovtru, grenselaus fattigdom i husmannshyttene, vanvyrnaden for fattigfolk, griske bønder, ureinskapen, tæringsgardane og syfilisen blant bondeætta (Jonsson, 1960, s. 108).

Prøysens bok ”Troost i taklampa” (Prøysen, 1950) tok også et oppgjør med romantiseringen av bondesamfunnet og vakte stor debatt.

Utover 1960-tallet vokste det frem et behov for å behandle de romlige virkningene av statlig etterkrigspolitikk på en mer bevisst måte enn tidligere. Fra rundt 1963 bygges det ut et sterkere statlig apparat for å utvikle distriktpolitikken (Thomassen, 1997). Arbeiderpartistaten (1945-1965) hadde modernisert Norge uten at de romlige virkningene av politikken hadde oppnådd særlig oppmerksomhet (Hansen, 1995). Den første etterkrigstidens politikk var en politikk for nasjonen. Det var en politikk for næringer, spesielt industri, ikke for romlige enheter innenfor nasjonen (Mønnesland, 1997). Det foregikk riktignok regionplanlegging eller områdeplanlegging, offentlig politikk som søker å utforme samfunnet etter geografiske dimensjoner, helt fra 1946. Dette var imidlertid i realiteten planer for nasjonen, ikke regionen, i den forstand at regionplanene hadde primært nasjonaløkonomiske

målsettinger, med lite åpning for lokalt genererte problemstillinger (Hersoug og Leonardsen, 1979; Brox, 1981). En romlig politikk, forstått som en politikk som tar utgangspunkt i steder og områder som verdifulle i seg selv, ble ikke utformet for regioner på 1940 og 1950-tallet. Isteden skjedde dette først på 1960- og 1970-tallet, og da for de fraflyttingstruede utkantstrøkene. Mot slutten av 1960-tallet ble det mobilisert for økt lokal handlefrihet og en spredning av velferdsstaten ut i de enkelte kommuner (Flo, 2003). Spesielt det siste bidro i stor grad til en tyve års periode med redusert sentralisering mellom 1970 og 1990.

I løpet av 1960-tallet erstattet *distriktspolitikken* den tidligere område-, region- eller landsdelspolitikken (Hersoug et al., 1979; Brox, 1981; Mønnesland, 1997). Tanken om at det fantes sentrum og periferier rundt om i hele landet og at det fantes både fremgangsrike og tilbakeliggende distrikter *innenfor* landsdelene innvarslet en endring i tenkningen. Det var ikke lenger bare Nord-Norge som var et problem, slik tenkningen hadde vært i Nord-Norgeplanen fra 1951, men det fantes perifere områder spredt rundt i hele landet. Denne dreiningen skjedde uten at den overordnede nasjonaløkonomiske tilnærmingen og tanken om en uavvendelig sentralisering derfor ble utfordret. Sentralisering var fortsatt ikke et problem i seg selv, men primært et problem fordi den medførte strukturell ledighet; med andre ord at nedgangen i primærnæringene på bygda ikke raskt nok ble erstattet med nye arbeidsplasser i industrien. Sentraliseringen ble i tillegg forstått som problematisk fordi den økte presset mot Oslo-området, samtidig som den førte til at kostnadene per innbygger for å opprettholde tjenestetilbudet i uttynningsområdene ble større.

Distriktspolitikken skulle ikke primært hindre avfolkning av perifere områder, men var et verktøy for å redusere farten og løse problemene som sentraliseringen brakte med seg. Vekstsentertanken, som vokste frem på begynnelsen av 1960-tallet, skulle eksempelvis ikke hindre avfolkning av bygda, men styre sentraliseringen mot 95 større sentra (Thomassen, 1997). Tanken om distrikter med særegne avfolkningsproblemer ble likevel sådd på begynnelsen av 1960-tallet, og dette var tross alt noe nytt i forhold til forestillingen fra 1930-tallet om at bygdene egentlig hadde en "kunstig" høy bosetting (St.meld., 1951/1952b; Hersoug et al., 1979; Hansen, 1999). Dette var likevel ikke uttrykk for noen form for anti-urbanisme i statsapparatet eller at en nå begynte å tro at sentraliseringen kunne snus.

Under Arbeiderpartistaten etter krigen og frem til midt på 1970-tallet opplevde vi altså sentralisering, den tydeligste på lenge. I løpet av 1960-tallet alene gikk den rurale

befolkningen tilbake med 216 000 mennesker, samtidig som byene til sammen vokste med en halv million innbyggere. Byene har aldri vokst så mye og utkantene har heller aldri mistet så mange innbyggere som på 1960-tallet. I perioden fra 1945 til 1970 gikk andelen bosatt ruralt ned fra 50% til 35%, mens sysselsettingen i primærnæringene sank fra hele 30% til bare 12%.

Utover 60- og 70-tallet vokste det i Norge, som i resten av den vestlige verden, frem en rekke ideologiske og sosiale bevegelser. Norsk politikk ble på 1970-tallet i mye større grad enn tidligere globalisert¹³. Alle partier var for eksempel enige i at vi skulle være et foregangsland når det gjelder støtte til utviklingslandene. Samtidig ble rurale levesett her hjemme, med reduserte krav til økonomisk vekst sett som en solidarisk politikk med de fattige land, og kunne oppfattes som en protest mot en proteksjonistisk og egoistisk vestlig samfunn (Lorentzen, 2005). Kritikken vokste i Norge på denne tiden mot den sosialdemokratiske planleggende stat som i for liten grad lyttet til det folket de skulle styre. Men det var også spor av internasjonale rød-grønne bevegelser med et kritisk syn på dominerende verdier i de vestlige samfunn, kanskje spesielt symbolisert med 68-ernes studentopprør mot USAs invasjon av Vietnam. Vern om naturen, anti-vekst, anti-kapitalisme, internasjonal solidaritet og populisme som politisk strategi var synspunkter som vokste frem i norsk samfunnsdebatt (Hersoug *et al.*, 1979; Hompland *et al.*, 2003; Arbo, 2004).

Frontene i diskusjonen om distriktspolitikken og satsingen på vekstsentra ble tydeliggjort i og med debatten om norsk medlemskap i EEC, som i september 1972 endte med et flertall på 53,5 prosent mot tilslutning. En koalisjonsregjering (Kristelig Folkeparti, Senterpartiet og Venstre), ledet av Lars Korvald fra KrF, tok over for Brattelis Arbeiderpartiregjering en måned senere. Satsing på å bevare det spredte norske bosettingsmønsteret ble mer og mer uttalt:

I løpet av syttitallet skjedde det gradvis en endring av begrunnelsen [for å bevare bosettingsmønsteret]. Det ble et velferdspolitisk mål at folk skulle få bo der de nå engang bor, om de ønsker det. Bosettingsmønsteret ble et mål i seg selv. (Hansen, 1982, s. 117 [min tilføyelse])

Den gradvise endringen det her siktes til besto i at *forholdet* mellom målsettingen om å bremse sentraliseringen¹⁴ og målet om nasjonaløkonomisk vekst ble snudd om. Det siste målet var lenge det overordnede. Så sent som i 1972 vedlikeholdt Arbeiderpartiet målet om velferd gjennom økonomisk vekst som overordnet (Teigen, 1996). I den meldingen som seierherrene etter EEC-avstemningen fikk laget i 1973 (St.meld., 1972/1973b) er det

imidlertid grunn til å spørre om ikke forholdet mellom målene er i ferd med å endres: ”I den framtidige utbygging og planlegging må det derfor legges atskillig vekt på å tilpasse næringsstrukturen til de bosettingsmålsettinger som blir fastlagt av folkevalgte organer” (St.meld., 1972/1973b, s. 1). I dette og flere andre sitater ser vi at bosettingsmønsteret overordnes næringspolitikken. Geografer, som Hansen over, hevdet derfor at forholdet mellom bosettingsmålet og andre mål ble endret i løpet av syttitallet: ”tyngdepunktet i programerklæringene endret karakter i løpet av 1970-årene mot en enda større distriktsvennlighet enn tidligere” (Rasmussen, 1995, s. 70).

Den radikale endringen i rekkefølgen på målsettingene som ble forsøkt i Korvalds melding (St.meld., 1972/1973b) ble modifisert utover 1970-tallet. I september 1977 heter det eksempelvis litt mer moderat at: ”Regjeringen ser det som et vesentlig mål fortsatt å arbeide for å opprettholde et desentralisert bosettingsmønster og redusere takten i flyttingen” (St.meld., 1977/1978a, s. 10). Spredt bosetting er et vesentlig mål, men plasseres ikke eksplisitt foran målet om økonomisk vekst, slik vi så det i formuleringene like etter EF-avstemningen. Syv måneder senere finner vi for første gang den formulering av bosettingsmålet som fortsatt brukes: ”Regjeringens regionalpolitiske mål er å bevare *hovedtrekkene i bosettingsmønsteret*.” (St.meld., 1977/1978b, s. 67). I den siste meldingen om distriktpolitikken¹⁵ fra juni 2006 heter det fortsatt: ”Regjeringa har som overordna mål i distrikts- og regionalpolitikken å leggje til rette for likeverdige levekår i heile landet og *oppretthalde hovudtrekka i busetnadsmønsteret*” (St.meld., 2005/2006, s. 7).

Arbeidet med regional- og distriktpolitikken har altså siden begynnelsen av 1970-tallet hatt ønsket om å bevare en spredt bosetting som en av de overordnede målsettingene. Den viktige endringen, som jeg også kommer til i flere artiklene i avhandlingen, er imidlertid ikke formuleringen av bosettingsmålet eller at en setter inn tiltak for å redusere de negative konsekvensene av sentralisering. Den endringen jeg er opptatt av i denne perioden er at det introduseres en ny måte å gripe de norske utkantene på som gjør at spredt bosetting også fikk status av å ha en verdi i seg selv. Denne måten å kople bosetting og utkantene sammen på er fortsatt med på å strukturere debatten om distriktene. Distriktpolitikk var etter hvert ikke noe man bare var for eller imot. Innenfor distriktpolitikken selv, og for så vidt innenfor den generelle målsetting om å bevare en spredt bosetting, avtegnet det seg to retninger. I den ene versjonen aksepteres sentralisering, eller den oppfattes som naturlig eller nødvendig. Her er det statens oppgave å redusere de negative konsekvensene av sentraliseringen, eksempelvis

ved å hindre at den går for fort. I den andre retningen ønsker man å ”snu flyttestrømmen” eller en ser det som en politisk oppgave å bidra til å utvikle små bygdesamfunn (St.meld., 1972/1973a).

Ved inngangen til 1980-tallet introduserte Ottar Brox idèen om at bosettingsmønsteret var blitt konsolidert, at sentraliseringen av befolkningen med andre ord var historie (Brox, 1980). Hypotesen var at småsamfunn i Nord-Norge ikke lenger var truet av avfolking fordi tilbudet av arbeidsplasser i offentlig service, pendling og trygd nå utgjorde gode nok alternativer for de som ikke investerte stort i landbruk eller fiske. Dette innebar at: ”distriktsproblemene ikke på noen måte er løst. Problemet er bare ikke lenger avfolking, men *låg yrkesdeltakelse*, mye *pendling* og sterk *avhengighet av offentlige overførsler*” (Brox, 1980, s. 229). Det viktigste argumentet for at sentraliseringen ikke på nytt skulle skyte fart var ifølge Brox at den første etterkrigstidens sentralisering hadde skyldtes ujevn vekst; vekst i arbeidsplasser i sentrum og nedgang på bygdene. I 1970 var imidlertid utkantenes økonomi innvevd i den nasjonale på en slik måte at både oppgangs- og nedgangstider rammer både sentrum og periferi på nogenlunde samme måte; mangel på arbeidsplasser i periferien erstattes ikke lenger av vekst i byenes arbeidsmarked.

Denne artikkelen vakte debatt utover i 1980-årene (Hansen, 1995; Rasmussen, 1995; Aasbrenn, 1996). Hansen (1982) mente eksempelvis, som Brox, at økonomien i utkantene ikke lenger var dominert av utnyttelse av lokale ressurser, men at folk i bygdene levde av: ”pendlerinntekter, offentlige arbeidsplasser, subsidierte private arbeidsplasser og statlige kapitaloverføringer til primærnæringene, foruten trygdesystemet” (Hansen, 1982, s. 118). Han, og andre, mente imidlertid at konsolideringen for det første var dårlig dokumentert (Reiersen, 1982; Foss *et al.*, 1987), samt at den uansett ville stoppe opp fordi en etter hvert ville nå en smertegrense for hvor langt storsamfunnet ville strekke seg for å overføre midler til utkantene, når begrunnelsen kun er å opprettholde bosettingsmønsteret for bosettingsmønsterets skyld. Mot Brox påstand om at avfolkingen ikke lenger var et problem ble det hevdet at: ”problemstillingen foreløpig ikke er foreldet, men tvert imot blitt mer aktuell” (Foss *et al.*, 1987, s. XVI). Sentraliseringen stoppet altså ikke opp, slik Brox hadde predikert.

Samtidig gjorde den ny-liberale ideologi sitt inntog i Norge på 80-tallet¹⁶ (Cruickshank, 2004). Problemer med arbeidsledighet og samtidig inflasjon og stagnasjon avfødte en kritikk

fra Høyresiden om at den organiserte kapitalismen hindret markedet i å fungere som det skulle.

På 1980-talet arbeidde høgreregjeringar i Europa og USA med å realisere dette programmet, og det ny-liberale tankegodset har etterkvart blitt ein like dominerande ideologi som keynesianismen var det i etterkrigstida (Amdam et al., 2004a, s. 12)

Den anti-autoritære kritikken på 1960-tallet søkte å forbedre den statlige inngripen i økonomi og samfunnsliv, søkte å påvirke politikken til å bli mer sensitiv for verdier som deltakelse, trivsel og miljø. Utover 1980-tallet var isteden trenden at staten skulle ruller tilbake for å slippe fri markedet (Gammelsæter *et al.*, 2004). Neoliberale prosesser har medført at statlig eierskap, sterke reguleringer og stor grad av offentlig innblanding i økonomi og samfunnsliv skal erstattes med personlig ansvar, mer personlig frihet og en sterkere tro på markedet og det sivile samfunn som viktige redskaper for å få til gode løsninger¹⁷. Overgangen fra selektive til generelle tiltak er del av en slik strategi. I det nye governance-perspektivet legger man større vekt på å utvikle de områder og bedrifter som går godt, i partnerskap mellom det offentlige og det private, istedenfor at staten får som oppgave å bygge landet gjennom selektive tiltak. Denne tenkningen fikk også fotfeste i distriktspolitikken.

Økt mobilitet sammen med den generelle kulturelle og økonomiske globaliseringen av alle deler av landet gjør det stadig vanskeligere å identifisere det rurale som en autonom sosioøkonomisk kategori (Mormont, 1990). Det er derfor vanskelig å legitimere at det rurale skulle behøve en særskilt form for politikk. Når vi samtidig ser at en utover 1980-tallet begynte å se på staten like mye som årsaken som løsningen på problemet med å skape økonomisk vekst (Eriksen, 1996), er det ikke så underlig at distriktspolitikken etter hvert endret innhold og ble lavere prioritert. I det postmoderne samfunn handler det ikke lenger om å modernisere de regioner eller periferier som ligger etter sentrum i utviklingen, vi er nå opptatt av å forbedre oss selv og skape et innovativt moderne samfunn, det være seg i byen eller på bygda¹⁸ (Gammelsæter et al., 2004).

Den dominerende fortellingen om utviklingen av distriktspolitikken i de siste 20-30 årene er at det har skjedd en dreining i distriktspolitikken – fra tidligere et sterkt fokus på rurale områder, distriktene, til nå et fokus på 'robuste regioner' og byer. Beskyttelsen av småkommuner er angivelig tonet ned og markedet er sluppet løs i større grad, og dette ser altså etter hvert ut til å medvirke til en nærmest ensidig sentralisering, selv om regioner eller

enkeltkommuner opplever det motsatte (Selstad *et al.*, 2004). Det er bred enighet om at det har vært en nedgang i løpet av 1990-årene når det gjelder de statlige tiltak mot sentralisering (Teigen *et al.*, 1995; NOU, 2004a; Teigen, 2004) og et skift fra et fokus på vedlikehold av det rurale til regional vekst (Teigen *et al.*, 1995; Amdam *et al.*, 2004b; Hansen, 2007). I tur og orden har vi fått Storbymeldingen (St.meld., 2002/2003), Effektutvalget (NOU, 2004a), Distriktskommisjonen (NOU, 2004b) og Regionalmeldingen (St.meld., 2004/2005). Det er en gjennomgående trend i disse meldingene at de peker på at fokus flyttes mer og mer over på regioner, med byer som motorer for regional vekst og der grensene mellom det urbane og det rurale ser ut til å miste interesse. En av konsekvensene av disse endringene er at distriktpolitikken dreier fokus på en måte som gjør at den i stor grad bidrar til vekst i kommune- og regionsenter, mens mange bygder stagnerer (Byrkjeland *et al.*, 2005).

Disse nyliberale trendene er imidlertid ikke enerådende, og det er et hovedpoeng i flere av mine artikler å introdusere alternative tolkninger til denne dominerende fortellingen. I artikkel 3 argumenterer jeg eksempelvis for en alternativ analyse av neoliberalismens virkning på norsk distriktpolitikk, der målet om spredt bosetting tvert imot det ovenstående styrkes av en diskurs som behandler neoliberalismen som en kraft som det må kjempes imot. Bevaring og utvikling av små steder er ikke forlatt, men kan gjenfinnes som intenderte og uintenterte konsekvenser av en rekke sektorpolitikker med nedslag i bygdene. Dette supplementet til en romlig politikk som ble oppfattet å operere på et for høyt geografisk nivå¹⁹ er blitt sortert under den felles betegnelsen ”Bygdepolitikk” (Brandth *et al.*, 1993). Som en slags reaksjon eller motvekt mot det manglende bygdefokuset i distriktpolitikken ble det eksempelvis i Landbrukspolitikken i 1989 stiftet et eget bygdeutviklingsfond. I en gjennomgang av bygdedimensjonen i jordbruks- og industripolitikken konkluderer videre Teigen (2000, s. 42) med at: ”næringspolitikken har alltid hatt en romleg dimensjon og bygdene har vore ein synleg del av denne romlege fokuseringa”. Dette poenget blir utdypet i artikkel 2, der jeg peker på en særnorsk diskurs som ikke forholder seg til økonomisk vekst og desentralisering som konkurrerende målsettinger.

Det utkrystalliserer seg fire tydelige sentraliseringsbølger, fra 1835 til 1845, mellom 1865 og 1890, mellom 1910 og 1920 og altså, mellom 1945 og 1970. Etter 1990 har sentraliseringen nok engang skutt fart og i dag bor 80% av befolkningen i byer; 3,5% av arbeidsstyrken lever av primærnæringene. Det rurale, forstått som bosetting utenfor byområder og næringsaktivitet

basert på jord, skog og fisk eller industribygder fundert på fossekraft, er blitt mer og mer fortrent av den urbane bosetting og de urbane yrker.

Hvis empirien er teoriavhengig, så betyr det at den bakgrunnen jeg her har beskrevet fremkommer som resultat av et særskilt perspektiv. Jeg har sortert empirien langs dimensjonene rural-urban flytting, endringer i næringsstruktur, markedsliberal eller intervensjonistisk politikk og ideologiske bølger i det norske samfunn. Få vil ha problemer med å se at den fremstillingen av det rurale som jeg fikk øye på over er et resultat av disse perspektivene. Andre perspektiver ville frembrakt en annen type empiri. Det rurale bestemmer med andre ord ikke selv hvordan det skal forstås, det gjør forskeren, politikeren eller journalisten og deres perspektiv. Det er imidlertid, på tross av at de fleste er enige i dette, sjelden å se norske studier av det rurale som reflekterer over hvordan perspektivet konstruerer samfunnets fortelling om det rurale, det som er kalt en refleksiv tilnærming (Murdoch *et al.*, 1997). Hensikten i det videre er ikke å kritisere ulike perspektiver på det rurale, med referanse til det ”virkelig” rurale eller det mest treffsikre perspektivet. Hensikten er heller ikke å avvise eksistensen av det rurale, ved å påpeke at det ”bare” er konstruert. Hensikten er isteden å tematisere forholdet mellom perspektiv og ruralitet, å reflektere over hvordan ulike perspektiver får det rurale til å fremtre på den måten det gjør.

Problemstilling

Det jeg spesielt interesserer meg for i denne avhandlingen er å løse opp fastlåste sannheter om de norske utkantene, å vise at disse sannhetene i stor grad er ikke-nødvendige konstruksjoner, og å øke bevisstheten om alternative måter å forstå og å tilnærme seg det rurale. Denne interessen må sees på bakgrunn av både personlige, teoretiske og empiriske forhold.

Jeg er vokst opp på et lite sted i Nord-Norge som har opplevd de sosiale og kulturelle konsekvensene av en nokså dramatisk nedgang i folketall utover 1980- og 1990-tallet. Interessen for å forstå mekanismene bak avfolkingen av små steder startet nok der. I mine studier ved Institutt for Planlegging og lokalsamfunnsforskning (IPL) på Universitetet i Tromsø ble jeg videre introdusert for en tilnærming til kulturelle endringer og fraflyttingen fra Nord-Norge som i stor grad søker å bringe frem alternative og lokale beskrivelser i møtet med storsamfunnet²⁰. Sporene etter Ottar Brox' kritiske og nyskapende fremstilling av samfunnsstrukturenes dominans og undertrykking av hverdagens virkelighet kan finnes igjen i mye av det arbeidet som er produsert ved dette instituttet (Brox, 2003; Nyseth *et al.*, 2007). Denne tilnærmingen, som har mye til felles med kritisk teori (Denzin *et al.*, 1994), bidrar med handlingsorienterte forslag til endringer av samfunnet i en retning som kan virke frigjørende og ta høyde for de faktorer som folk flest bygger sine livsstilvalg på (Brox, 1966; 1981; 1984; Brox *et al.*, 2006)²¹.

Temaet for denne avhandlingen springer også ut av en retning innenfor geografi-faget som blir kalt for ruralgeografi, inspirert av det engelske 'rural studies'. Jeg kommer tilbake til en fyldigere presentasjon av denne tradisjonen. Jeg har i tillegg beholdt interessen for Foucault sin produktive maktforståelse, som ble vekket i forbindelse med mitt hovedfagsarbeide (Cruikshank, 2003). Dette perspektivet videreføres i denne avhandlingen.

Med dette som utgangspunkt er følgende problemstilling utviklet i løpet av arbeidet med denne avhandlingen: **Hvordan blir de norske utkantene til med utgangspunkt i diskurs?** De fem artiklene bidrar på ulike måter til å forstå og vise frem diskursens egenvekt i konstruksjonen av det rurale Norge.

Følgende underproblemstillinger besvares i artiklene:

- Hvordan oppsto bosettingsmålet og hvorfor står det fortsatt så sterkt i norsk politikk?
- Hvordan skapes meningen med det rurale i spillet mellom en moderniseringsdiskurs og en diskurs om lokal autonomi?
- Hvordan reproduseres ambisjonen om å bevare en spredt bosetting?
- Hvordan blir ideen om det rurale Norge formet og forandret gjennom metaforer og konsepter på den akademiske arena?
- Hvordan konstrueres distriktpolitikken gjennom diskurser om bevaring og endring?

Jeg skal nå redegjøre for innholdet i hver av artiklene.

Artiklene

1. Protest against centralisation in Norway: The evolvement of the goal for maintaining the dispersed settlement pattern

Denne artikkelen tar utgangspunkt i målsettingen om bevare et spredt bosettingsmønster i Norge. Jeg forsøker å forstå hvordan dette bosettingsmålet kunne oppstå og hvorfor det fortsatt står så sterkt både i den eksplisitte distriktpolitikken og i norsk politikk generelt. Hvorfor ble urbanisering til noe negativt og hvorfor er det fortsatt så viktig å forsøke å hindre sentralisering? Jeg nærmer meg dette spørsmålet ved å se på hvordan det rurale og bosettingsmålet gjøres meningsfullt. 1) Det rurale som kategori ble fylt med konkret innhold gjennom ulike politiske og akademiske grupperinger som på 1960 og 1970-tallet talte utkantenes sak. 2) Samtidig gjøres det rurale meningsfullt på en annen måte, ved at sentralisering blir meningsfullt i en nasjonal diskurs der byene representerer en unorsk kultur og der kampen mot sentralisering blir en symbolsk kamp for det norske. De opprinnelige konkrete kravene eller protestene blir gjennom bosettingsmålet redusert til kampen mot sentralisering. På denne måten er bosettingsmålet som symbol frikoplet fra sitt konkrete innhold eller den bevegelse som det springer ut fra. Sosiale endringer i det rurale eller urbane medfører dermed ikke at målet for distriktpolitikken nødvendigvis endrer seg tilsvarende. Dette blir altså forklaringen på at målet er uendret selv om landsbygda og byen er dramatisk endret siden 1972. Bosettingsmålet peker altså ikke nødvendigvis tilbake mot de opprinnelige rurale interesser.

2. A play for rurality- modernisation versus local autonomy

Artikkelen beskriver hvordan styringen av det rurale Norge struktureres av et spill mellom en moderniseringsdiskurs og en diskurs om lokal autonomi. Ressonementet er som følger: Hvis kulturen og menneskets produksjon atskilles klart og løfter seg selv over de verdiene som naturen bidrar med så vil det viktigste for verdiskapningspolitikken være å stimulere til økt menneskelig kunnskap og kompetanse. Samtidig vil spørsmål om fordeling av rettighetene til å utnytte ressursene skyves i bakgrunnen. Oppmerksomheten dreies da vekk fra naturressursene og relasjonen mellom ressurser og den kulturen som utnytter disse. I en slik tenkning, der naturen utelukkende er meningsfull som et middel for menneskelig produksjon er det naturlig også å splitte opp den rurale kategorien i kultur og natur. Naturen blir dermed

meningsfull som en økonomisk ressurs, mens den rurale kulturen reduseres til en bevaringsverdig idyll eller et reiselivs-produkt. Rural kultur får ikke noen særskilt mening i forhold til naturen og landets verdiskapning. Jeg hevder at en slik oppsplitting av relasjonen mellom natur og kultur er moderniseringens måte å gjøre skillet mellom det urbane og det rurale til noe mindre meningsfullt. I artikkelen viser jeg imidlertid at det i Norge fortsatt også er vanlig å tenke at naturen skaper kultur. Relasjonen mellom natur og kultur er altså ikke nødvendigvis enveis; de to kan også sies å være gjensidig avhengige av hverandre i en alternativ diskurs. En slik diskurs som fokuserer på sam-produksjonen mellom naturressurser og menneske, gjør det mulig å snakke om verdiskapning som noe som foregår i det rurale; en kan til og med hevde at landets verdiskapning skjer i utkantene. Til sammen produserer disse to diskurser det rurale. Artikkelen diskuterer til slutt også kampen mellom disse to ulike diskursene; hvordan de inngår i et spill om å dominere hvordan det rurale skal forstås, og her åpner jeg opp for at vi i Norge har utviklet en særegen diskurs som binder sammen de to beskrevne diskursene. I den nye diskursen er mål om økonomisk vekst og en desentralisert bosetting ikke forstått som motsetninger.

3. Verdien av spredt bosetting. En analyse av betingelser for norsk distriktpolitikk.

Utgangspunktet for denne artikkelen var en detaljert studie av to debatter om distriktpolitikken fra 2002 og 2005, der jeg forsøkte å bruke den kritiske diskursanalyse (Fairclough) sine mange grep for å vise hvordan en gjennom språket fremhever og fortrenger måter å beskrive fenomener på (se for øvrig første avsnitt på side 31). Jeg endte opp, slik Fairclough også ofte gjør, med å vise hvordan neoliberalisme og globalisering ser ut til å dominere stadig flere områder av samfunnet. Jeg fant empirisk og akademisk støtte for at Norge har beveget seg i en neoliberal retning siden 1970-tallet og det var ikke vanskelig å dokumentere virkningene på utkantene og på distriktpolitikken. I et forsøk på å skape avstand mellom min posisjon og denne dominerende viten behandlet jeg så samfunnets kunnskap om det neoliberale som en kraft i seg selv. Spørsmålet ble hva slags distriktpolitikk og hva slags ruralitet som blir produsert av denne sannheten.

En diskurs ble mer og mer tydelig, der neoliberalisme, globalisering og sentralisering blir synonyme og gis rollen som en ekstern kraft som virker på de norske utkantene. I denne diskursen relateres sentraliseringen videre til et tatt-for-gitt ønske om å bevare bosettingen og

distriktpolitikkenes nødvendighet i kampen mot sentraliseringen. Jeg viser hvordan disse tre momentene; sentralisering, verdien av spredt bosetting og distriktpolitikken, gjensidig gjør hverandre meningsfulle og fungerer som en motor for reproduksjonen av nødvendigheten av en aktiv distriktpolitikk. Disse tre momentene ble kjedet sammen i den radikale og motkulturelle perioden på 1960- og 1970-tallet. Til slutt løfter jeg fram en del andre måter å forstå både sentraliseringen og det rurale på som bryter med denne, dominerende, måten å gripe de norske utkantene på.

4. Marked, commodity, resource, and strength: Logics of Norwegian rurality

Skrevet sammen med Knut Hidle og Liv Mari Nesje, begge Agderforskning. Forfattererklæring er lagt ved.

Denne artikkelen viser hvordan det tenkes og skrives om det rurale i noen utvalgte akademiske tekster. Vi er opptatt av de mekanismer og logikker som strukturerer tenkningen. Som utgangspunkt for analysen valgte vi utlysninger fra Norges forskningsråd av programmer som har regional utvikling som tema. Disse dokumentene har ikke bare den kortsiktige nytte for byråkratiet som siktemål, men trekker opp noen lengre linjer for ønsket om kunnskap om det romlige. Det inviteres til å tenke om det rurale som en åpen kategori der meningsproduksjonen i stor grad styres av markedslogikken og den medfølgende globaliseringen. Det rurale bør i denne konteksten streve etter å bli en ressurs, og forskningen bør hjelpe det rurale med dette. Ressurs er en metafor som vi er vant til å tenke på om materielle ting, men mennesker har, ifølge Lakoff og Johnson (1980), en tendens til å forstå fenomener ved at de overfører tenkningen om ett fenomen til andre fenomener. Ressurs er en slik metafor som passer godt til den måten programnotatene strukturerer det rurale på. En ressurs, og det rurale, *er* noe for andre og trenger ikke støtte. En ressurs må være på et marked for å være til nytte for andre og den må være sterk, siden den er alene i konkurranse med andre på et marked. Det rurale beskrives videre i notatene mer som en vare enn som en kategori med egenverdi eller symbolsk mening.

Vi finner to ulike trender i materialet. Det rurale behandles enten som en ressurs og en vare eller så viskes skillet ut mellom det rurale og det urbane. I det siste tilfellet splittes det rurale opp og gjøres ikke meningsfullt som ruralt, men som del i nasjonale eller globale

økonomiske, kulturelle eller politiske prosesser. Oppsummert kan vi si at en gruppe i samfunnet, det vil si de forskere og byråkrater som formulerer programnotatene, 'forsøker' å strukturere det rurale gjennom de metaforene de føler det er naturlig å bruke. Disse later til å først ta for gitt at globalisering, mindre stat og innovasjon har noe nødvendig ved seg, for så å strukturere sin beskrivelse av det rurale med disse sannheter som utgangspunkt.

Til slutt finner vi også en prosess-logikk som til en viss grad ser ut til å strukturere det rurale i programnotatene. Her er det det sosiale livet innenfor mindre territorielle, rurale, enheter som er utgangspunkt for forståelsen. Mening antas å bli produsert i det rurale, riktignok i en større sammenheng og påvirket av denne, men meningen befinner seg så å si lokalt og ikke i andre metaforer. Det rurale må her settes bedre i stand til å takle den globale kompleksitet som riktignok gir vinnerne muligheter til å vokse i konkurransen, men som først og fremst truer små steder.

I denne artikkelen viser vi hvordan det rurale struktureres og gjøres meningsfullt i utvalgte tekster. Empirien belyses med samfunnsvitenskapelige begreper og teorier, og slik sett skiller denne artikkelen seg fra de andre som bare har lest empirien med utgangspunkt i meta-teorier. Denne artikkelen klargjør hvordan en mer teoretisk informert og empirisk avgrenset analyse kommer frem til mer detaljerte og presise beskrivelser av hvordan det rurale struktureres.

5. The logic of the construction of rural politics: Political discourses on rurality in Norway

Skrevet sammen med Hans Kjetil Lysgård, Universitetet i Agder og May Linda Magnussen, Agderforskning. Forfattererklæring er lagt ved.

I denne artikkelen er utgangspunktet en analyse av stortingsdebatter. Disse ble valgt fordi de er de mest politiske tekstene som samlet sett handler om det rurale, mens andre offentlige dokumenter ofte er en blanding av politikk, forvaltning og forskning. Denne artikkelen beskriver to diskurser som tegner seg i de politiske debattene om distriktpolitikken i Stortinget. Den ene snakker om det rurale og små steder i de norske utkantene som om disse har en verdi i seg selv. Det gode liv, tilhørighet, nasjonal identitet og kontakt med naturen fremheves. Den andre diskursen er ikke primært opptatt av det rurale men av økonomisk vekst og frihet til å flytte og til å skape og beholde økonomiske verdier. Steder, kommuner og

regioner bør settes i stand til å stå på egne ben og konkurrere med hverandre, de bør bli uavhengige av statlig støtte. Sentralisering kan være uønsket for mange, men hvis det er nødvendig for at landet som helhet skal overleve i den globale konkurransen så kommer det siste hensynet foran bosettingsmålet. Denne siste diskursen har fått anledning til å strukturere tenkningen om det rurale i stadig større grad. Artikkelen viser videre at riktignok er konstruksjonen av ideer om det rurale i politiske debatter viktig, men politikken for og det rurale selv vil også være influert av generelle utviklingstrekk i det internasjonale samfunnet, uavhengig av nasjonale diskurser. Ved å introdusere nasjonal identitet og økonomisk trygghet som slike ikke-diskursive logikker får vi synliggjort hvordan rural endring kan sies å være et produkt av styrken i nasjonale diskurser, kraften i generelle sosiale endringer og de lokale diskursers evne til å kede seg sammen med disse endringer.

I denne artikkelen kombinerer vi altså to perspektiver; den kritiske diskursanalysen til Norman Fairclough og diskursteorien til Laclau og Mouffe. Det nye i denne artikkelen er at vi viser begrensningene i diskursteorien når det gjelder evnen til å sette analyser av konkrete tekster inn i en større sosial sammenheng. Her er den kritiske diskursanalysen et bedre verktøy, selv om vi ikke som Fairclough går inn i de rent språklige teknikkene som anvendes for å fremstille ”sannheten” om det rurale. Når vi kombinerer de to forskningsstrategiene blir vi stand til å vise konkret hvordan diskurser strukturerer hvordan det rurale forstås i norsk debatt om distriktpolitikken, men samtidig knytter vi denne nasjonale debatten opp mot to mer universelle tema; nasjonalitet og økonomisk trygghet. Artikkelens siste del viser i forlengelsen av dette hvordan nasjonale diskurser kan utnytte eller er begrenset av større diskurser som de i utgangspunktet har liten mulighet til å endre kursen på.

Å analysere diskurser

Det kan være fruktbart å tenke på diskursanalyse som en analyse av diskurser. Den er verken mer eller mindre. En slik analyse har blikket festet på diskurs og søker å fremanalysere hvordan diskursene ser ut, hvordan de ble og blir til. De fleste diskursanalytiske retninger har det til felles at de forstår diskurs som en fastleggelse av betydning innenfor et bestemt domene (Winther Jørgensen *et al.*, 1999). Diskurs er den mekanismen som betydning skapes gjennom. Hva innebærer så det? Jo, tanken er at virkeligheten ikke forteller i kraft av seg selv hva den betyr eller hvordan den skal forstås. Betydning skapes, og den mekanismen som gjør denne skapelsen av betydning mulig kaller vi for diskurs. Dette er et felles utgangspunkt for alle diskursanalytiske retninger.

I arbeidet med å analysere diskursene om det rurale og hvor disse kommer fra har jeg benyttet noen analytiske redskaper og jeg har basert meg på utvalgte tekster fra forskning, politikk og media. Jeg vil i det videre utdype og gjøre min fremgangsmåte mer tydelig enn det artiklene har tillatt²². Det er min hensikt i det følgende å vise hvordan den måten jeg har analysert diskurser på er formet av diskursteoriens perspektiv på hvordan verden og sannheten om verden blir til. Det vil samtidig fremgå hvordan den empirien jeg har arbeidet med har påvirket anvendelsen av teorien. Jeg har utviklet flere strategier for å analysere frem diskurser, og disse strategiene er i tillegg tatt i bruk parallellt i mitt arbeide. I det følgende er de ulike strategiene presentert hver for seg; diskurs som nettverk, genealogisk metode, spillet om mening og utviklingen av et arkiv. Først skal jeg imidlertid si litt om den analytiske prøvingen og feilingen som ledet meg fram til disse analysestrategiene.

Hvorfor diskursteori?

Det empiriske grunnlaget for denne avhandlingen har vokst frem på en eksplorativ måte. Den opprinnelige problemstillingen i det strategiske instituttprogrammet som denne doktograden er skrevet innenfor, der jeg skulle kartlegge diskurser på tre ulike arenaer, er grunnlaget for valget av noe av empirien. Arbeidet startet opp på den politiske arena: Den mest rendyrkede politiske diskusjonen om norsk distriktpolitikk er kanskje stortingsdebattene om distrikts- og regionalpolitikken. Den nyeste debatten ved oppstarten av prosjektet var den som foregikk i mai 2002 (Stortinget, 2002) etter den borgelige samarbeidsregjeringens redegjørelse for Stortinget (Solberg, 2002). Den samstemte ambisjonen om å bevare et spredt

bosettingsmønster i denne debatten gjorde at jeg ble nysgjerrig på hvor denne enigheten kom fra. En redegjørelse for når bosettingsmålet første gang ble eksplisitt formulert (Teigen, 1996), samt min veileders henvisning til Ottar Brox' utkantstudie fra 1966 (Brox, 1966), ledet meg til Regjeringens melding til Stortinget og debatten der i 1972 (St.meld., 1972/1973a; 1972/1973b; Stortinget, 1973)²³. Både artikkel 1, 3 og 5 henter mye av sin empiriske basis fra disse politiske dokumentene.

På den populære arena valgte jeg ut 120 artikler i avisene Nordlys, Aftenposten og Dagens Næringsliv. Avisene ble valgt fordi det var disse som lot til å skrive mest om det temaet som jeg var opptatt av da jeg startet opp med artikkel 2, nemlig verdiskapning og ruralitet. Jeg søkte i et program som heter A-tekst etter artikler fra 1980 til dags dato (2005 var de nyeste tilgjengelige). 1980 ble valgt som starttidspunkt fordi jeg ønsket å få med debattene utover 1980-tallet om den nasjonale verdiskapningen og distriktenes rolle i denne. Artiklene ble plukket ut ved hjelp av søkeordene distrikt, verdiskapning, økonomi og naturressurser²⁴. Som utgangspunkt for forestillinger om det rurale på den vitenskapelige arena ble det valgt ut fem program-notater fra Norges forskningsråd: Arbeidsmarkeds- og regionalforskning 1991 – 1996; Bygdeutviklings-programmet 1990 –1994; Kyst- og bygdeutvikling 1995 – 1999; Regional utvikling 1998 – 2003; Demokrati, styring og regionalitet 2005 – 2010. Alle har regional- og distriktspolitikk som viktigste tema²⁵. Dette er det empiriske utgangspunktet for artikkel 4.

Dette var det opprinnelige datamaterialet, de tekster som jeg startet med å analysere. Empirien ble i første omgang ordnet etter ulike temaer, tidsperioder, programmer eller politiske saker. I det som til slutt ble artikkel 5 begynte jeg ut med å lese flere debatter om distriktspolitikken. Mønstre begynte etter hvert å tegne seg i den politiske argumentasjonen i debattene; eksempelvis argumenterer noen imot overføringer til distriktene:

Vi har alle stått bak målet om at busettningsmønsteret skulle opprettholdast, men det har ikkje late seg gjera. Regjeringa er derfor ærleg når den gir avkall på denne uforpliktande øvinga og i staden beskriv fakta i flyttemønster og demografi. Som all annan politikk må distriktspolitikken byggjas på realisme, ikkje på draumar om at alt bør vera som det var før. (Vihovde V Stortinget, 2002, s. 2579).

Andre argumenterer for en aktiv statlig intervensjon i form av overføringer:

Arbeiderpartiet har stått for det synet at vi skal halde oppe hovudtrekka i busettningsmønsteret vårt. Den linja vil vi framleis arbeide for. Det er ei svært viktig målsetjing. Gir vi etter på dette

området, vil sentraliseringskreftene får endå større spelerom. Slik ønskjer vi ikkje at samfunnsutviklinga skal gå. (Sandal A Stortinget, 2002, s. 2582)

Utsagn og iakttagelser av det rurale ble på denne måten sortert, abstrahert og gruppert. Jeg forsøkte å plukke ut ett tekstsegment å analysere dette grundig i forhold til de verdier, ideologier, kunnskaper, meninger og holdninger som kunne leses ut (van Dijk, 2002). Jeg søkte å gruppere og sortere materialet fra debatter ut i fra ulike måter å fremstille det rurale på. Rose (2001, s. 151) sier eksempelvis om denne prosessen: “are there meaningful clusters of words? What associations are established within such clusters? What connections are there between such clusters?”. Også avisinnleggene ble i utgangspunktet lest systematisk, hvor jeg forsøkte å gruppere innlegg etter hvilken metode avisene brukte når de konstruerte forestillinger om det rurale (Tveiten, 1994; 1999). Et paper ble utviklet basert på en del av Fairclough (1995; 2000; 2003; 2005) sine tekstanalytiske verktøyer som rekontekstualisering, signifikante uteblivelser, nominalisering og idealtypiske diskurser. Jeg analyserte materialet i nokså lang tid på denne måten, uten helt å føle at jeg fikk frem det jeg ønsket å få frem.

Jeg har kun basert meg på skriftlige kilder og slik sett kan min studie karakteriseres som en tekstanalyse. I begynnelsen ønsket jeg å avgrense det empiriske materialet og å presentere mine analyser med utgangspunkt i denne empirien. Mitt forhold til empirien endret seg etter hvert som arbeidet skred frem. Jeg begynte å få problemer med å kombinere slike konkrete analyser av avgrensede tekster eller arenaer (politikk, akademia, media) med et perspektiv på diskurs som en virkelighetsproduserende kraft. Ikke fordi tekstanalyse som metode i seg selv var problematisk. Problemet oppsto når jeg ønsket å kombinere en slik metodisk og empirisk avgrensning med synet på diskurs som en kraft som strukturerer hva tekstene i utgangspunktet kan inneholde. Typiske spørsmål som ble vanskelige var: Hvorfor har jeg valgt ut akkurat denne teksten? Hva sier denne teksten om samfunnet rundt; hvor generaliserbar er funnene herfra? Hva kan jeg si om endringer i samfunnet, når utgangspunktet er begrenset til akkurat disse tekstene²⁶? Hva er i det hele tatt forholdet mellom teksten, de tankeskjema som kan leses ut av teksten og endringer i det rurale? Hvis det rurale er en sosialt konstruert kategori: Hvilken rolle spiller min tekst i forhold til andre konstruksjoner?

Det ligger makt i det meningsnettverket som alle aktører forholder seg til og ikke stiller spørsmål ved, og det var denne makten jeg ønsket å synliggjøre. Jeg ønsket å få øye på de diskurser som gjør det mulig å iaktta det rurale på den måten som vi eksempelvis så i de to sitatene på forrige side. Da er det ikke nok å systematisere utsagnene. En behøver en

fremmedgjørende optikk som setter en i stand til å få øye på samfunnets selvbeskrivelse (Åkerstrøm Andersen, 1999) og hvordan denne i kraft av seg selv strukturerer hva aktørene ser og ikke ser.

Diskurs som nettverk

Jeg har i alle artiklene²⁸ som en hovedregel fortolket empirien innenfor rammen av de begreper og den teoribygning som er utviklet av Laclau og Mouffe, kalt diskursteorien (Winther Jørgensen et al., 1999; Torfing *et al.*, 2000; Hansen, 2005)²⁷. De valg jeg har tatt, både når det gjelder valg av empiri og hvordan denne er analysert, er uløselig knyttet til det perspektiv og de begreper diskursteorien anvender i sin beskrivelse av hvordan betydning og sannhet skapes.

Diskursteorien baserer seg på en tenkning om det sosiale som er inspirert av blant annet strukturalismen fra Saussure (1960 [1916][1916]), poststrukturalismen fra Lacan (1977 [1966]), dekonstruksjonen fra Derrida (Derrida, 1976 [1967]), diskursive formasjoner, genealogien og makten fra Foucault (1970; 1972; 1983; 1998 [1966]) og hegemonibegrepet til Gramsci (1971 [1929-1935]). Disses bidrag er samlet i ett diskursteoretisk begrepsapparat, utviklet av Laclau og Mouffe (Laclau, 1990; Laclau *et al.*, 2001; Laclau, 2002b; 2002c; 2002a; 2005). Jeg har derfor ikke opplevd det som problematisk at flere av disse teoretikerne anvendes samtidig på ett empirisk materiale, all den stund de kan sies ha et felles ontologisk og epistemologisk utgangspunkt²⁸.

Den måten sosial orden (Lacan, 1977 [1966]; Stavrakakis, 1999) eller den diskursive formasjon (Foucault, 1972; Laclau et al., 2001) fastlegger betydning på står sentralt i lesningen av all min empiri og fungerer som en strukturerende fortolkningsramme. Laclau og Mouffe (2002, s. 52) sier:

I denne diskussion vil vi bruke artikulation om enhver praksis, som etablerer en relation mellom elementer, således at deres identitet modifiseres som følge af denne artikulatoriske praksis. Den strukturerede totalitet, som resulterer af denne artikulatoriske praksis, vil vi kalde for diskurs. De differentielle positioner vil vi – i den udstrækning de optræder som artikulerede inden for en diskurs- kalde for momenter. I modsætning hertil vil vi kalde enhver forskel, som ikke er diskursivt artikuleret, for element.

Her introduseres en rekke begreper og en tenkemåte som behøver utdyping. Det første en kan merke seg er at identitet eller mening ikke springer fra noe utenfor diskurs, men antas å

oppstå og modifieres i diskurs. Betydningen oppstår altså innenfor en strukturert totalitet, diskurs, gjennom måten et element relateres til et annet. Elementene befinner seg videre i differensielle posisjoner, det vil si at de forstås som forskjellige, og deres betydning oppstår i måten de artikuleres som forskjellige fra andre elementer²⁹. Diskurs er med andre ord et nettverk av elementer som danner en strukturert totalitet. Elementer som for en stund låses fast innenfor en slik strukturert totalitet får navnet momenter. Når en leser mine artikler så finner man bare sjelden eksplisitt bruk av disse begrepene, de utgjør primært en fortolkende ramme som jeg forholder meg til i min analyse, uten at dette altså gjøres eksplisitt rede for etter hvert. Jeg har med andre ord søkt å gjøre resultatene tilgjengelig også for de som ikke har tilegnet seg det diskursteoretiske begrepsapparat. Diskursteorien opererer med mange flere begreper og forslag til måter å analysere empirien på. Jeg kommer tilbake til disse i den grad jeg har anvendt disse, men mange av begrepene har jeg ikke funnet relevant for de problemstillinger som etter hvert vokste fram i mine artikler.

Diskurs er altså en helhet av mening som gir en bestemt betydning til sine enkelte deler. Delene som diskurser består i er representasjoner av virkeligheten, de er forsøk på å låse fast betydningsglidningen i samfunnet ved å representere verden på en bestemt måte. I diskursteorien kan en forestille seg diskurs som et nett, der elementene er knutene i nettet og relasjonene er trådene mellom knutene. Jeg har med dette utgangspunktet lest empirien for å søke å identifisere noen sentrale representasjoner, måter å snakke på, som mange aktører på tvers av arenaer ser ut til å forholde seg til. Jeg har også lett etter forbindelser mellom disse representasjonene. Jeg fortsatte altså hele tiden den opprinnelige sorteringsjobben av temaer, saker, tidsperioder og programmer som er beskrevet over, men med et annet overordnet fortolkningsapparat i tillegg. Foucault (1972, s. 29) sier blant annet at

the task is to examine a) relations between statements (even if the author is unaware of them; even if statements do not have the same author; even if the authors were unaware of each other's existence); b) relations between groups of statements thus established (even if these groups do not concern the same, or even adjacent fields; even if they do not possess the same formal level;...) (Foucault 1972: 29).

Analysene mine ble ikke av Stortingsdebatter, medieoppslag, programnotater fra Norges Forskningsråd eller akademiske arbeider, men av diskurser. Og disse bringer jeg frem og setter sammen gjennom koplinger av biter fra ulike arenaer, på tvers av tekster. Jeg begynte altså å betrakte empirien som et stadig mer presist og omfangsrikt bilde av de diskurser som det rurale produseres ved hjelp av. Det ble viktig å få et klarere bilde av diskursene, slik de

kan gjenfinnes på tvers av tekster fra ulike arenaer. Siden blikket etter hvert ble festet på diskursene om det rurale og konstruksjonen av disse har det ikke vært sentralt for meg hvor det snakkes om det rurale eller hvem som snakker. Jeg har heller fulgt diskursene på tvers av mange arenaer og genre³⁰, har oppfattet diskursene som intertekstuelle (Fairclough, 1995). Tekster trekker på elementer fra andre tekster.

Den fortolkningsramme som beskrives her sammen med de problemstillinger som har utviklet seg innenfor hver av artiklene har styrt utvalget av tekster og måten jeg har lest kildene på. I tillegg har jeg noen ganger fått tips fra veileder, noen ganger følger jeg spor fra den ene teksten til den andre, mens andre ganger igjen er oppdagelsen av kilder mer tilfeldig. Jeg har måttet erkjenne at slutføring av artikler underveis har måttet begrense det empiriske grunnlaget, samtidig som jeg har forholdt meg til all oppsamlet empiri i de påfølgende artikler, slik at hver artikkel har fått et bredere og bredere grunnlag. Eller kanskje er det riktigere å si at det empiriske grunnlaget er blitt spissere og spissere, i den forstand at diskursene trer tydeligere frem etter hvert.

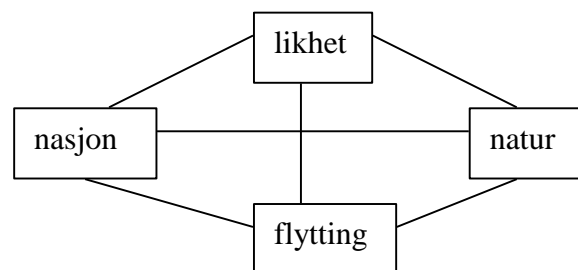
De akademiske arbeider jeg lister opp i vedlegget om empiri (se side 97) er lest både som empiri og som teori. Mange av de analytiske poenger og problemstillinger er oppstått i lesningen av denne forskningen. Eksempler: Nina Witosczeck om natur og kultur (artikkel 1, 2 og 5), Yngve Flo om lokal handelfrihet på 1970-tallet (artikkel 3), Michael Bunce om innholdet i skillet mellom by og land (artikkel 1 og 2), Ragnar Nilsen om fordeling og verdiskapning av naturressurser (artikkel 2 og 3). Andre forskningsarbeider er brukt for å verifisere eller utdype det som er blitt stående igjen som min versjon av de historiske hendelser. Mange av disse arbeidene inneholder også mye av det vi vanligvis oppfatter som empiri, i form av beskrivelser av aktører, hendelser, regimer og lignende.

Så til det en kan kalle for en diskursteoretisk metode. Diskurser kan sies å bestå av et utall representasjoner kjedet sammen i et tilsvarende komplisert nettverk. For å håndtere denne kompleksiteten i fremstillingen og i analysen har det vært nødvendig å avgrense seg til noen viktige representasjoner og deres relasjoner. I en fase eller del av forskningsprosessen har jeg derfor tatt utgangspunkt i et tenkt nettverk bestående av tre til fem temaer. Jeg har, med dette nettverket i bakhodet, prøvd ut navn på elementer og relasjonene mellom disse. Dette tenkte menings-nettverket holder jeg åpent under lesning av tekster på tvers av arenaer og fra ulike tidsperioder. Nye elementer kommer til, noen strykes eller slås sammen med andre og

relasjonene endres. Etter hvert som et meningsnettverk vokser frem prøver jeg det ut mot ny empiri der spørsmålet er: Gir diskursen økt forståelse av hvordan utsagn i denne empirien blir mulig?

Jeg skal gi noen eksempler på hvordan elementene likhet, nasjon, flytting og natur kan sies å være relatert til hverandre, at de er kjedet sammen i et menings-nettverk som gjør at de blir meningsfulle, ikke i kraft av seg selv men gjennom måten de er relatert til de andre elementene, i diskurs. En kan visualisere det på denne måten

Figur 1: Momenter i diskurs

Et element er en representasjon med uavklart eller flertydig mening. For å kunne si at elementene i figuren inngår i en diskurs må betydningsglidningen og flertydigheten reduseres slik at elementene får en fastlagt og enhetlig betydning. Denne prosessen der et element går over til å bli et moment kalles for lukning. Jeg skal nå vise hvordan elementene nasjon, likhet, flytting og natur også kan sies å være (midlertidig) fiksert i relasjon til hverandre, at de kan sies å være momenter i en diskurs.

Flytting er med i figuren fordi befolkningsendringer som følge av flytting svært ofte benyttes som en måte å forstå utkantene på. Nedgang i folketall er et problem i seg selv og hvis flyttestrømmen snur så er problemet langt på vei løst (artikkel 1, s. 131-32; artikkel 3, s. 153-54, 159-64; artikkel 4, s. 178-79; artikkel 5, s.207-208). Natur er tatt med fordi en særskilt måte å forstå forholdet mellom kultur og natur på er sentral i denne diskursen. Blant annet Næss (1993) og Witoszek (1998) trekker frem en norsk/nordisk måte å tenke omkring forholdet mellom kultur og natur på (artikkel 1, s. 128; artikkel 2, s. 142-43; artikkel 5. s.

209). Her er kultur og natur gjensidig avhengige kategorier. Kultur påvirker, utvikler og produserer natur, men naturen produserer også kultur og for såvidt også økonomisk verdier.

I forlengelsen av dette natursynet knyttes videre nasjon og natur sammen i påstanden om at nasjonens verdiskapning primært stammer fra naturens ressurser og også at den rurale kulturen, produsert av naturen, har en nasjonal verdi. Denne koplingen er grundigst redegjort for i artikkel 2, på sidene 142-43. Sam-produksjonen mellom naturressurser og menneske er sentral i denne tenkningen, verdiskapning er altså ikke utelukkende noe som mennesker bidrar med. Dette gjør det mulig å snakke om verdiskapning som noe som foregår i det rurale og en kan også snakke om det rurale som motoren i vår økonomi: ”Norsk økonomi har sitt grunnlag i distriktene. Det er her våre eksklusive naturressurser fins, og hvor verdiskapningen i Norge hovedsakelig skjer” (Kanstad i Nordlys 29/11-94). Når det på begynnelsen av 1990-tallet fremheves at det er i distriktene at verdiene skapes her i landet så er denne påstanden etter min mening mye avhengig av denne koplingen mellom natur og kultur. Det rurale som kategori henter sin styrke fra en oppfatning av at distriktene er den økonomiske motoren i vår økonomi, det rurale er ikke et sted for rekreasjon men primært der hvor landet produserer verdier.

Likhet er det siste momentet i diskursen. Frihet fra elitestyring ovenfra eller utenifra hevdes å være viktige norske verdier (Simonsen *et al.*, 2003) (artikkel 1, s.126 og 131; artikkel 2, s. 143; artikkel 3, s.168). En egalitær kultur hevdes å dominere i de nordiske land mer enn i andre vestlige sosialdemokratier. Demokrati, fordeling og minst mulig ulikhet er viktige verdier (Gullestad, 1985). Jeg skal ikke gi meg inn på diskusjonen om hvorvidt det egalitære har hegemoni i forhold til det hierarkiske i Norge (Sundberg *et al.*, 1991; Wiborg, 2003a), bare peke på at det eksisterer en tatt-for-gitt kopling mellom det norske og demokratiske og egalitære idealer.

Det ovenstående er eksempler på de måter som natur (som produsent av kultur og økonomiske verdier), nasjon, flytting og likhet relateres til hverandre og gis mening. Momentene får sin spesifikke betydning i relasjon til hverandre. Momentene er kjedet sammen og får sin betydning gjennom denne sammenkjedning (Hansen *et al.*, 2004). Natur, flytting, likhet og nasjon er koplet sammen i en, av flere mulige, måter å forstå virkeligheten og det rurale Norge på (artikkel 1, s. 132; artikkel 2, s.142-43; artikkel 5, s. 205-10). Disse momentene og måten de er relatert til hverandre strukturerer hvordan vi tenker og handler i

forhold til mange temaer i norsk virkelighet. En rekke andre elementer kunne vært nevnt rundt disse, men de er ikke med i figuren fordi det er fremgangsmåten og tenkningen som er poenget med denne gjennomgangen, mer enn å gi et finmasket bilde av diskursen. Jeg har trukket frem de fire momentene over i denne presentasjonen fordi de har vokst frem for meg som sentrale i fastleggelsen av betydningen av en rekke temaer som berører det rurale. De momentene som er presenteret i figuren over har imidlertid ikke vært gjenstand for en samlet analyse i noen av artiklene og det ovenstående er heller ikke et forsøk på å beskrive den diskursen som all mening om det rurale medieres igjennom. Jeg trekker frem disse momentene fordi de har gått igjen i artiklene og fordi jeg ønsker å demonstrere hvordan momenter kan fremanalyseres og relateres til hverandre³¹.

I denne diskurs ligger mange av mulighetsbetingelsene for å konstruere og tenke om det rurale. Jeg skal liste opp noen eksempler på utsagn, hentet fra den sammenfatning av flere debatter i Stortinget som vi gjorde innledningsvis (se side 29), som jeg mener kan forstås innenfor dette meningsnettverk. Ingen politikere har sagt dette ordrett fra Stortingets talerstol, men mange har sagt noe lignende:

- Den rurale bosetting representerer en verdi for det nasjonale fellesskapet. Derfor må den bevares gjennom beskyttende distriktspolititske ordninger.
- Vår gode nasjonale økonomi er i stor grad fundert på den verdiskapningen som skjer i distriktene, derfor må ikke distriktene avfolkes.
- Distriktene er annerledes enn byene ikke bare i kraft av å tilby rekreasjon i naturen eller et annet sosialt liv enn byene, men i kraft av sammenhengen mellom en særegen rural produksjon og den rurale kultur.
- Produksjon er en viktig del av den rurale identitet.

Slike utsagn betjener seg av og reproducerer dermed også mange av de nevnte relasjoner.

Diskurs er, som jeg var inne på tidligere, også handling, på den måten at handlinger foregår innenfor den samme meningshorisont som tenkningen og språket befinner seg; innenfor den samme diskursen. Egalitet og den gjensidige avhengigheten mellom natur og kultur over, er ikke bare tenkemåter, men har hatt en selvstendig effekt i form av å bremse sentraliseringen. Dette har skjedd gjennom fordelingen, og ikke sentraliseringen, av overskuddet fra rike

naturressurser (Nilsen, 2006). Noen eksempler på fordelingsmekanismer i forvaltningen av naturressurser:

- Konesjonslovene bidro til at råderetten over vannkraften ble forankret i allmenne samfunnsinteresser. Krafta skulle være til nytte for alle næringer som et felles offentlig samfunnsgode. En rekke ensidige industristeder i distriktene vokste frem i kjølvannet av konsesjonslovene.
- Småbåtfiskerne ble på driftssiden beskyttet mot trusselen fra trålerne gjennom trålloven i 1938 og i tillegg fikk de hånd om en større del av fortjenesten gjennom Råfiskloven samme år (Nilsen, 2002). Kystfiskerne bidrar i større grad enn trålerfisket til bosetting i rurale strøk langs kysten.
- Noe av det samme skjedde innenfor landbruket, der Omsetningsloven i 1936 sørget for at bøndene fikk kontroll over omsetningen av landbruksproduktene (Benterud, 1978; Almås, 2002). Dermed fikk de bedre styring med rammevilkårene for sin egen næring, og dermed beholdt en flere arbeidsplasser og bosetting på bygda.

Her ser vi hvordan diskurs også kan koples til konkrete handlinger og politikk som i neste omgang har store konsekvenser for hvordan det rurale Norge utvikler seg³². Mitt bidrag her er ikke å etablere årsakssammenhenger mellom diskurser om det rurale og praksis; politikk for eller lover og regler som endrer det rurale. Poenget er at diskurser ligger til grunn for hvordan vårt samfunn griper det rurale. En spesifikk diskurs er visualisert i figuren over og momentene og sammenhengene mellom disse er deretter delvis beskrevet. Noen forestillinger og argumenter kan tolkes inn i denne diskursen, ved at de trekker på og reproducerer koplingene i diskursen. Jeg viser til slutt, i punktene over, at vi har en del ordninger og lover i Norge som har virket i desentraliserende retning og som også kan sies å være muliggjort og legitimert innenfor det konseptuelle skjema som denne diskursen tilbyr. Å på denne måten tenke seg diskurs som et nettverk er imidlertid bare èn av de strategiene jeg har anvendt. Den neste strategien jeg skal presentere er genealogien.

Genealogi

Diskurs er i stor grad en historisk overlevering, og fremveksten av denne må derfor søkes i historien. Dette er hovedtanken i genealogien. Foucaults genealogi kan imidlertid ikke forstås uavhengig av hans tilnærming til makt. Makt ligger, i foucauldiansk forstand, i artikulasjonen,

eller, som Laclau og Mouffe (2001) sier; i modifiseringen av diskurs. En ren repetisjon av de nødvendige måter å kjede sammen momenter på er i denne sammenheng ikke makt, bidrar ikke til sosial endring i diskursiv forstand. Utsagn om det rurale betjener seg altså av diskurs, som jeg antydte over, samtidig som de enten reproducerer eller endrer litt på hvordan momentene er kjedet sammen. En bør derfor ikke bare være interessert i hvordan utsagn blir mulige i diskurs, men også hvordan diskurs blir til i og med utsagn om det rurale (Foucault, 1972). Denne doble måten å forstå utsagn på nødvendiggjør en annen og parallell fortolkningsramme til den som er beskrevet så langt. Empirien har vært lest også på en annen måte, med en annen hensikt enn å fremanalysere innholdet i diskurs.

Diskurs er forsøk på å fastlegge betydning. Men hvordan kan vi forstå den prosessen der betydning fastlegges, der diskursene fikses? Det gjenstår å se på den prosessen der det skapes orden, der en diskurs makter å låse fast betydningsglidningen i samfunnet for en tid i en sedimentert struktur. Dette blir altså en analyse som søker å vise hvordan sosial orden blir til. Det første en må gjøre er å anerkjenne at de fleste sammenkjedinger og tatt-for-gitte sammenhenger er foretatt på et tidligere tidspunkt i historien. Diskursene både gjentar historien og fornyer den, de er historisk betingede betydningsrelasjoner som er gjenstand for konstante reforhandlinger. Dette betyr samtidig at diskursenes kontinuitet ikke til enhver tid avhenger av at alle relasjoner i den strukturerte totalitet bekreftes; mange av relasjonene er sedimenterte sannheter som det ikke stilles spørsmål ved. Denne egenvekten som ligger i diskursen er et sentralt poeng i artikkel 2 og 3, og jeg kommer tilbake til dette i siste kapittel. Et eksempel: ”I Norge har vi valgt å bevare mangfoldet- med en spredt bosetting, med en mangfoldig kultur. Det er dette som er Norge” (Schjøtt-Pedersen AP, Stortinget 2002). Spredt bosetting fremstilles her som typisk norsk og denne koplingen etableres for så vidt i utsagnet³³, men poenget er at det er ikke første gang disse momentene kjedes sammen, og kontinuiteten i denne diskursen var heller ikke avhengig av denne reartikulasjonen.

Jeg påstår riktignok ikke her at enhver som hører dette eller lignende utsagn er omforent om at spredt bosetting er en viktig del av det som er Norge. Poenget er bare at det eksisterer en myte eller en fortelling om utkantene og Norge som en riktignok kan avvise men som en likevel kjenner til og som utgjør et tilgjengelig kognitivt rammeverk (Halfacree, 1995) som vi bruker når vi skal forholde oss til utkantene. Hvis en skal vise hvordan diskurs blir til så må en derfor også gå bakover i tid for å sannsynliggjøre når og hvordan viktige relasjoner i diskursene ble etablert. Det handler altså om å lete etter de hendelser i historien der

sammenkjedingen av viktige momenter i dagens diskurser fant sted. Hensikten med dette er at en ved å vise hvor sammenkjedingen kommer fra kan vise kontingensen eller ikke-nødvendigheten i måten vi i dag griper det rurale på.

I den formen for diskursanalyse som jeg har praktisert har jeg etter hvert blitt mer og mer opptatt av fortiden. Dette er ikke et nødvendig valg i diskursanalysen, men det henger sammen med min problemstilling. Det er fullt mulig å stoppe tiden og eksempelvis studere diskurser og hvordan disse reproduseres eller endres uten å trekke inn spørsmålet om hvordan disse diskursene endrer seg over tid. Den første analysen av Stortingsdebatten fra 2002 (Stortinget, 2002), det som til slutt ble artikkel 5, var til å begynne med en slik analyse, der vi identifiserte to ulike diskurser som kjempet mot hverandre om å få lov til å strukturere politikken for utkantene. Vi kalte disse egenverdi- og vekst-diskursen. Begge diskurser tok imidlertid for gitt at det er viktig å bevare en spredt bosetting og at dette ikke minst er viktig med hensyn til vår nasjonale identitet. I stedet for bare å slå fast at disse tatt-for-gitt-heter ikke er nødvendige, ønsket jeg å få øye på kontingensen ved å vise hvordan dette kom til å bli sant. Hvis en forstår hvordan sannheten vokser fram, hvilke prosesser som ligger bak, er det lettere å åpne opp for andre måter å tilnærme seg det rurale på. Spørsmålet ble altså: Hvordan ble det slik at alle tok dette for gitt?

Det en tenker seg når en bruker denne analysestrategien, er at dagens forestilling om det rurale er konstruert ved sammenbindinger og endringer i tidligere diskursive formasjoner og praksiser. Genealogen interesserer seg for de historiske vendepunkter i diskursive formasjoner som bringer frem nye måter å forstå verden på, hendelser eller perioder der elementer kjedes sammen på nye måter som gir nye perspektiver. Elementer som tidligere ikke har vært forbundet med hverandre kan altså gjennom historien kjedes sammen på nye måter. Det er dette som representerer endring i det diskursive. I genealogien ønsker en å gjøre historien tilfeldig istedenfor nødvendig. Koplingene skjer mer eller mindre tilfeldig i noen vendepunkt i historien. Ruralitet blir altså ikke bare til i dag, men er i stor grad resultat av tatt-for-gitte sannheter fra historien.

Det dreier seg for Foucault (1983), som i sin genealogi er inspirert av Nietzsche (1994), om å se samtidens selvfølgeligheter ved hjelp av fortiden. I alle artiklene går jeg derfor tilbake i tid for å forstå og beskrive det rurale. Ikke for å beskrive den store kontinuitet i utviklingen (det Nietzsches kaller monumental historie) og ikke for å samle sammen kunnskap om fortiden for

å dyrke denne i seg selv (arkivarisk), men for å åpne opp for flere handlingsvalg i nåtiden ved å oppløse kontinuiteten i fortiden; den kritiske historieskrivning (Nietzsche, 1994; Åkerstrøm Andersen, 1999). I den monumentale historieskriving legges det implisitt føringer på fremtiden gjennom at det vises til noen spesifikke kontinuiteter i historien. Det er disse føringer som må gjøres om til valgsituasjoner. Dette er ambisjonen i genealogien. Jeg har videre kombinert Foucault sin genealogi med diskursteoriens analytiske verktøy.

Jeg skal nå gå over til å gi eksempler på hvordan og når ulike sammenkjedinger fant sted i den diskurs som er tegnet over. Forhåpentlig blir det samtidig tydelig hvordan disse vendepunktene er identifisert. Jeg mener eksempelvis at når begrepene utkant og flytting kjedes sammen med hverandre og får sin spesifikke, og negative, betydning fra denne sammenkjedning, så er dette noe som særlig finner sted på 1960 og 1970-tallet. Når jeg kan mene dette så skyldes det for det første at mye litteratur, som sagt, henviste meg til denne perioden, hvor det ble tydelig at fraflyttingen fra landsbygda var en sentral problemstilling. Rasmussen sier eksempelvis at det: ”oppsto fra midten av 60-årene en debatt om *bosettingsmønsteret*” (1995, s. 60). For det andre har jeg prøvd ut denne måten å tenke på (flytting som viktig for å forstå utkant) i empiri fra før dette tidspunkt, eksempelvis partiprogrammer (NSD, 2001). Jeg finner der at flyttingen fra bygd til by ble forstått primært som noe moderne og positivt på den ene siden eller som en forvaltningsmessig utfordring både i byene og de fraflyttede områdene. Dette inntrykket finner jeg også støtte for hos Thomassen (1997) som mener ambisjonen om å snu flyttestrømmen ikke var fremtredende i den første tiden etter krigen og at det først i: ”1970- og 80-åra har [...] vorte skapt ein myte om at norsk distriktpolitikk er historia om staten som velgjerar i arbeidet for å hindre dei ’frie marknadskreftane’ si utarming av distrikta” (Thomassen, 1997, s. 354). Det er altså skapt en forestilling om at ambisjonen om å bevare bosettingen i distriktene alltid har vært der.

Om stiftingen av Distriktenes Utbyggingsfond (DU) i 1961 sier eksempelvis Thomassen, tvert imot denne myten, at tanken bak fondet: ”ikkje var å konservere norsk bosettingsmønster. Tvert om skulle DU si rolle vere ein reiskap i arbeidet for å effektivisere norske distrikt gjennom styrt endring i busettingsmønsteret og lokaliseringvalet til norske føretak” (ibid.). Dette ledet meg til å undersøke nærmere om det kan ha vært slik at den sterke koplingen mellom utkantene og flytting, som noe negativt i seg selv, ikke har vært der hele tiden, - helt siden en første gang begynte med tiltak overfor distriktene, men at denne koplingen ble gjort først mot slutten av 1960-tallet.

Jeg har, som redegjort for over, i flere av artiklene vært inne på den markerte sentraliseringen som fant sted i Norge på 1960-tallet. Koplingen mellom de norske utkantene og flytting ble dermed tematisert og etter hvert tatt for gitt i løpet av 1960 og 1970-tallet. Det var da et sammenfall i tid mellom en historisk sterk urbanisering, bevisstheten om dette som et nasjonalt problem og den økende interessen for det rurale. Abstraheringen av begrepet 'utkantene' til en symbolsk kategori, fra tidligere mer konkrete størrelser som lokalsamfunn og bondebefolkningen, fant først sted på 1960- og 1970-tallet. Det ble på et tidspunkt nærmest en selvfølge å forstå det rurale ved hjelp av betraktninger om flytting. Jeg påstår altså, og mener å ha vist det i flere artikler, at det på 1960- og 70-tallet kom til et vendepunkt i hvordan vi konseptualiserer de norske utkantene. For første gang i vår historie ble det mulig å snakke om bosettingen i de norske utkantene som noe verdifullt i seg selv. Flytting og bosetting har vært tematisert før dette, men da alltid sammen med andre tema som bidro til gi mening til ambisjonen om bevaring.

Beskrivelsen av hvordan nasjon ble kjedet sammen med det rurale starter i nasjonsbyggingstiden på slutten av 1800-tallet og ender opp i den radikale periode som fulgte Eittpartistatens død. Nasjon og likhet ble nært knyttet sammen da vi, som så mange andre nasjoner, konstruerte vår nasjonale egenart i overgangen mellom 1800- og 1900-tallet (Anderson, 1996). Den bevegelsen som vant frem på veien til vår selvstendighet i 1905, var Venstre sitt nasjonaldemokratiske prosjekt (Hemstad *et al.*, 1998). En viktig del av dette prosjektet var skrivingen av Norges historie, og spesielt hvordan vi hadde maktet å løsrive oss fra Danmark i 1814. Den ene versjonen var at Norge hadde nytt godt av dansketiden. Vi hadde i samhandling med danskene fått mulighet til å utvikle oss fra et fattig land med en ensidig økonomisk struktur til en moderne nasjon med flere byer, en norsk handelsstand, allsidig næringsliv og moderne livsformer. ”Det var saaledes fra 1536 Norges Fremskridt toge sin begyndelse. De fortsattes under den paafølgende del av Foreningen med Danmark” (Aschehoug, 1866, s. 595). Dette til tross for vårt lands: ”afsides beliggenhed og Fattigdom paa naturlige Hjælpekilder”. (ibid).

Utvikling skjer ifølge denne historien ikke i isolasjon, men i samspill med andre kulturer som kan gi oss del i sivilisasjonens goder. Den andre versjonen, den versjonen som etter hvert fikk politisk gjennomslag (Sars, 1873; 1882; 1967), hentet styrken til den etter hvert frigjorte nasjon utelukkende fra nasjonens innbyggere selv. Riktignok var det embetsmennene som frigjorde Norge, men de fant styrken i bøndene og bondesamfunnets tradisjoner. I

bondesamfunnet lå det ekte norske gjemt, det som hadde stått imot dansk undertrykking i 400 år. Gjennom sitt utvalg av historiske hendelser og fortolkning av disse makter Sars å frembringe en kjerne av en norsk folkekarakter. Denne karakter har overlevd 1000 års forsøk fra utenforstående på å endre og undertrykke. Den frie norske bonde i 1814 besitter, etter Sars gjennomgang, en arv som er nesten uberørt helt siden den stolte norske sagatiden. Og kjernen i dette typisk norske er den selvstendige og frie mann. Ikke nødvendigvis den frie bonde, selv om han kom til å stå frem som representant for det norske, men mer den som ikke lar seg undertrykke av strømninger utenfra eller en utbytende klasse.

For å underbygge sin fremstilling av det norske bruker Sars historiske hendelser: Det vokste ikke frem noen adel i Norge, mye på grunn av at kongemakten fungerte etter odelsprinsippet. Adelen hadde ikke muligheten til selv å velge en ny konge, og dermed hadde de ikke muligheten til å skaffe seg privilegier. Slike privilegier fikk adelen i Sverige og Danmark, fordi kongen satt på deres nåde, og disse brukte de til å undertrykke de lavere klasser. Så mens det utviklet seg en tradisjon for å utnytte de lavere klasser i våre naboland, noe som var forutsetningene for deres vekst under 400-årsnatten i Norge, levde den frie norske bonden uberørt og med odelsretten i behold. Det som av Aschehoug fremstilles som en svakhet ved Norge, at vi etter hvert mistet en sterk overklasse og derved vår selvråderett, gjøres hos Sars til en styrke når han forteller at det er under dansk styre: ”den norske stormandsklasse går tilbake i tal og kraft, at det norske samfund mer og mer demokratiseredes” (Sars, 1967, s. 162)

Sars løfter frem den frie og uberørte norske bonde, og peker på han som representanten for det typisk norske som vi skulle bygge nasjonen videre på. Et viktig aspekt ved dette er vår evne til ikke å la oss påvirke av strømninger i Europa for øvrig. At Norge har bevart de demokratiske og folkelige idealer blir her til et viktig fundament for konstruksjonen av en norsk identitet. Venstre sitt nasjonsbyggingsprosjekt handlet mye om det demokratiske og friheten til det norske folket; det typisk norske er ikke å undertrykke eller overkjøre ‘folket’. Slik vokste Sars tokulturteori (1967[1873-91]) fram. Tokulturteorien var en måte å strukturere debatten på som tok utgangspunkt i at det finnes to kulturer i Norge – en danskpreget elitekultur og en rendyrket norsk bondekultur. Denne todelingen av nasjonen levde videre utover 1900-tallet. I en særuttalelse fra Jamstillingskomiteen av 1947, som skulle undersøke vilkårene for å utjevne forskjeller og øke levestandarden for hele landet, heter det:

Fra et beredskapssynspunkt, ut fra befolkningshensyn, hensynet til stabiliteten i samfunnet og ut fra det forhold at bondebefolkningen bedre enn bybefolkningen bevarer karakter- og

kulturfaktorer av betydning for hele *nasjonen*, mener en det vil være en avgjort fordel å bevare en forholdsvis tallrik bondebefolkning, og at det er nødvendig å *bremse sterkt flukten fra bygdene* (St.meld., 1951/1952a, s. 91 mine uthevinger)

En finner ikke her eksplisitte referanser til tokultur-teorien, men jeg mener likevel at en her reartikulerer en allerede etablert måte å dele Norge i to ulike kulturer på³⁴. Et senere eksempel er Stein Rokkan's (1967) analyser av norsk historie og politikk på 1960-tallet. Her sorterer han mange motsetninger langs en historisk by-land dimensjon. Rokkan sier at den territorielle konflikten spiller en viktig rolle i alle perioder som han tar for seg, fra 1882 og frem til han skrev artikkelen i 1967. Skillet presenteres som et grunntema i norsk politikk. Han tidfester fødselen til denne motsetningen i norsk historie³⁵ til 1536. Rokkan mener to ulike kulturer blir tydelige i det norske på dette tidspunkt. Det homogene norske bondesamfunnet skulle nemlig fra nå av administreres av det danske borgerskap og dermed oppsto et skille mellom rurale/norske og urbane/internasjonale verdier, kulturer og interesser. Rokkan børster altså støv av Sars' (1967[1873-91]) tokulturteori, uten at han refererer til Sars eller nødvendigvis er klar over at denne todelingen er beskrevet nesten hundre år tidligere. Motsetningen har slik Rokkan ser det i perioder vært den viktigste politiske interessemotsetningen i Norge. Denne teorien inngår i et tilgjengelig kognitivt rammeverk (Halfacree, 1995) som etter hvert også ble del av en ny måte å gripe det rurale på i 1960- og 1970-årene.

Det er altså i norsk forskning og samfunnsdebatt ikke uvanlig å fremheve et vedvarende skille mellom sentrum og periferi i norsk kultur (Rokkan et al., 1967; Furre, 1999). Det er imidlertid mer sjelden å se forsøk på å forklare hvorfor det er slik eller analyser av *hvordan* dette skillet vedlikeholdes: ”Men om EF-røystinga til dels fylgde dette skiljet, er det vanskeleg å sjå at det forklarar noko særleg” (Furre, 1999, s. 214). Det er heller ikke min tanke her at tokulturteorien forklarer, i en form for årsak-virkning tenkning, utviklingen av distriktpolitikken på 1960 og 1970-tallet. Den poststrukturalistiske tilnærmingen (se side 78) kan likevel supplere post-positivistiske tilnærminger til dette temaet. Genealogien søker å vise hvordan tidligere sammenkjedinger av elementer inngår i et tilgjengelige kognitivt rammeverk som kan anvendes for å forstå virkeligheten på senere tidspunkt i historien. Skillet mellom sentrum og periferi som ble løftet fram i nasjonsbyggingstiden reartikuleres og kjedes på denne måten til elementene nasjon og distrikt på 1960-tallet.

Diskusjonen om vekstsentra i siste halvdel av 1960-tallet gjorde etterhvert til at to fronter ble tydeliggjort i distriktpolitikken. Konflikten mellom de som ønsket en jevn distrikts- og

bygdeutvikling (tydeligst uttrykt av Senterpartiet) og de som ønsket en mer konsentrert vekst til utvalgte sentra ble aktualisert (Thomassen, 1997; Teigen, 2000). I den store debatten om distriktsutbygging i 1965 begynte slike skillelinjer å tegne seg. Denne konflikten falt i tid sammen med en mer generell kritikk av samfunnsutviklingen mot slutten av 1960-tallet og den falt sammen med konflikten mellom Nei- og Ja-siden i diskusjonen om Norges tilslutning til EEC. Og videre: Det sentrale argumentet mot medlemskap i EEC var ønsket om å bevare vår selvråderett, eller sagt med andre ord; frykten for og motstanden mot at overnasjonale organ kunne overstyre Stortinget i spørsmål om hva som skal være lov i Norge. Nei-bevegelsen spilte her på nasjonale strenger, og da en særskilt måte å forstå nasjonen på som har klare paralleller til tokultur-teorien som ble presentert over: ”Det nasjonale stemningsdraget i Nei-rørsla hadde appell. <Europear> var alt for over hundre år sidan eit ord med tvilsam klang med brodd mot bohemar og andre som ville bryta ned tradisjonelle norske haldningar” (Furre, 1999, s. 214).

EEC-kampen virket altså både inn på og ble påvirket av diskusjonen om distriktpolitikken; utkantforkjemperne og Nei-siden lot til å operere innfor den samme diskursen. Den anti-byråkratiske kritikken av Eittpartistaten som var del av debatten om distriktpolitikken, ble eksempelvis også vendt mot EEC. Og som for inndelingen mellom Ja- og Nei-siden gikk også skillelinjene i distriktpolitikken på tvers av partigrensene:

”Ettersom de interessante skillelinjene i norsk politikk i den nåværende situasjon går *innen* praktisk talt alle partiene – mellom en teknokratisk og en populistisk fraksjon – er det for øvrig lite interessant å knytte diskusjonen om distriktsutbygging og økonomisk planlegging til småkrangelen *mellom* partiene. Populistene har overtaket i Senterpartiet og kommer til å få det snart i SF, mens teknokratene dominerer Arbeiderpartiets lederkadre og Høyre. Kristelig folkeparti, med de verdier det står for, vil være potensiell støtte for en potensiell populistisk regjering, mens Venstre er et åpent spørsmål.” (Brox, 1966, s. 187)

Da koalisjonsregjeringen som var sammensatt av nettopp Kristelig folkeparti, Senterpartiet og Venstre tok over for Arbeiderpartiet, som en direkte konsekvens av Nei-vedtaket i 1972, ble den populistiske, anti-byråkratiske, demokratiske og folkelige argumentasjonen formulert inn i distriktpolitikken: ”all vekst og utvikling må grunnes på lokale beslutninger og den lokale vilje til aktivitet og egenutfoldelse [...D]et må legges avgjørende vekt på å sikre et bosettingsmønster som gir folkestyret og det lokale sjølstyre maksimale utviklingsmuligheter” (St.meld., 1972/1973b, s. 4). Dette er som et ekko av Brox syv år tidligere: ”Planlegginga må stå under kontroll av de som får føle følgene av de tiltak som planlegges” (Brox, 1966, s. 181). I det kognitive rammeverk som det rurale ble forstått gjennom på 1970-tallet, utgjør altså den todelingen av Norge som

Venstrebevegelsen seiret med rundt forrige århundreskifte en viktig del. Dette ikke fordi tokultur-teorien må forstås som en teori som *forklarer* utviklingen av distriktpolitikken, at Norge eksempelvis skulle være determinert til å deles inn i to kulturer. Heller ikke må dette forstås som at tokulturteorien blir referert til og anvendt eksplisitt og bevisst. Poenget er at teorien inngår i en tilgjengelig måte å artikulere Norges forhold til andre land på. At denne tolkningen av Norges rolle i Europa og verden med nødvendighet skulle vinne frem er imidlertid ikke min påstand her. Vi kan isteden forstå tokulturteorien som del av et begrepsreservoir som består av

kondenserte og gentagelige former for mening, der står til rådighet for kommunikasjon. Disse generaliserte former er relativt situasjonsuavhengige og opnår deres konkrete innhold i den kommunikasjon, der udvelger dem (Luhmann, 1993b:9-72)” (Åkerstrøm Andersen, 2000, s. 76)

Begrepsreservoiret forklarer bare delvis sosial endring, i form av å være et tilgjengelige verktøy for meningsproduksjon som selv er ute av stand til å skape mening. Mening skapes først i kommunikasjonen eller ved hjelp av beslutninger (Laclau, 2002a)³⁶, i vårt tilfelle i den verdikamp som foregikk i en polarisert politisk atmosfære fra siste halvdel av 1960-tallet. Unneberg fra Senterpartiet forsøkte å sette ord på denne situasjonen i stortingsdebatten om distriktpolitikken i 1973:

Jeg tror at vi i dag er inne i en politisk utvikling i vårt land som når den en gang skal betraktes i historisk perspektiv, vil tre ganske klart fram og markere seg tydelig i det historiske forløp. I dag kan vi skjelve en bondebevegelse for lokalt sjølstyre, særlig sterk i 1830- og 1840-åra, og en arbeiderbevegelse for sosialt bredere deltakelse i det politiske liv, sterk gjennom det meste av vårt århundre og vår tid. Jeg tror våre etterkommere tilsvarende klart vil kunne skjelve en folkebevegelse mot sentralisering, sterk fra 1960-åra og i alle fall ut gjennom 1970-åra. Jeg tror den vil ta opp i seg mye fra de to forløperne. Denne sistnevnte bevegelsen vant en viktig seier i september 1972 da den forhindret at norsk statsmakt ble sentralisert til Brussel, og forhindret at det norske samfunn ble lagt mer åpent for stordrifts- og konsentrasjonstendenser. Men den kjemper videre, for utvikling av et desentralisert norsk samfunn” (Unneberg SP Stortinget, 1973, s. 2888)

Heller ikke her knyttes distriktpolitikken eksplisitt til tokultur-teoriens motsetning mellom en danskpreget elitekultur og en rendyrket norsk bondekultur. Likevel er denne todelingen implisitt og virker strukturerende i dette og flere andre innlegg i debatten.

Når jeg redegjør for genealogien over og beskrivelsen av diskurser som nettverk (side 32) som to separate prosesser så er det for å være tydelig på hvordan empirien er fortolket. I realiteten er det imidlertid snakk om to analytiske grep, også kalt dekonstruksjon og

hegemonianalyse, som løper samtidig. Å dekonstruere eller å påvise kontingens i diskursive formasjoner betyr at en viser hvordan sammenhenger og representasjoner som tas for gitt ikke peker tilbake på noe naturlig eller en essens, men at disse sannheter er betinget (contingent) av relasjonen til andre representasjoner. Denne måten å tenke sannhet som et resultat av relasjoner mellom elementer finner vi igjen hos Saussure i hans strukturelle lingvistik (se side 78), men det er kanskje spesielt arbeidet til Jacques Derrida (Derrida, 1976 [1967]; Åkerstrøm Andersen, 1999; Søndergaard, 2000; Davies, 2003) som knyttes konkret til dekonstruksjon som metode.

Derrida påpekte at ethvert tanke-system forstår verden gjennom forskjeller; kvinne-mann eller by-land er eksempler gode som noen. Disse er virkelige for oss, men Derrida's påstand er at forskjellene i stor grad er kulturelt konstruerte og ikke så selvsagte som de gir seg ut for. Dekonstruksjon består i å vise frem, ikke de materielt og objektivt påvisbare forskjellene, men forskjellene som konstruerte. Dermed åpnes teksten opp og vi blir bevisst den flyten som ligger under vår forestilling om virkelighetens fasthet. Diskurs gjøres betinget, dekonstrueres, og hensikten er å vise at ting kunne vært annerledes. Dekonstruksjon består altså i å gjøre det etablerte til betingede sannheter. Denne øvelsen handler imidlertid også om å se forskjellene som mekanismer i et betydningsdannende spill (Winther Jørgensen et al., 1999; Torfing et al., 2000).

Laclau oppfatter i forlengelsen av dette siste disse to strategiene som sirkelbevegelser; dekonstruksjonen utpeker forskjeller som hegemonianalysen i neste omgang kan studere oppkomsten av (Åkerstrøm Andersen, 1999)³⁷. I artikkel 1 dekonstruerer jeg eksempelvis først bosettingsmålet, på den måten at jeg stiller spørsmålsteget ved akkurat denne delen av debatten om distriktene, den gjennomgående enigheten om at det viktigste vi kan gjøre er å hindre sentralisering. Dette er dekonstruksjonens oppgave, å peke på viktige mekanismer som det i neste omgang blir hegemoni-/diskursanalysens oppgave å vise fremkomsten av. Jeg har primært blandet disse to strategiene i arbeidet med artiklene, på den måten at jeg hele tiden har vekslet mellom å dekonstruere diskursen og å forsøke å få øye på prosessen med å konstruere den samme diskursen. I tillegg til på denne måten å tydeliggjøre diskursenes innhold og hvordan de er kommet til, har jeg også analysert kampen mellom diskurser. Det er denne strategien jeg skal komme inn på nå.

Spillet om mening

Alle de utsagnene jeg nevnte på side 37 har sitt motstykke. Tabellen under er en bearbeiding av en tabell vi utarbeidet i forberedelsene til artikkel 5, basert på to debatter i Stortinget om distriktpolitikken (Stortinget, 1973; 2002). Til venstre i tabellen er de nevnte forestillinger fra side 37 som jeg mener betjener seg mye av de koplinger som tas for gitt i likhet-flytting-nasjon-natur-diskursen. Til høyre er forestillinger som kan sies å være skapt gjennom andre meningsgivende strukturer.

Figur 2: Sammenfatning av utsagn i Stortinget (1972; 2002)

Likhet-flytting-nasjon-natur-diskursen	Moderniseringsdiskursen
Den rurale bosetting representerer en verdi for det nasjonale fellesskapet. Derfor må den bevares gjennom beskyttende distriktpolititske ordninger og stimulering til innovasjon i næringslivet.	Støtten til det rurale er en utgift som fellesskapet pålegges mot sin vilje
Vår gode nasjonale økonomi er i stor grad fundert på den verdiskapningen som skjer i distriktene, derfor må ikke distriktene avfolkes.	Verdiskapningen skjer i kunnskaps- og teknologitunge næringer i byen
Distriktene er annerledes enn byene ikke bare i kraft av å tilby rekreasjon i naturen eller et annet sosialt liv enn byene, men i kraft av sammenhengen mellom en særegen rural produksjon og den rurale kultur.	Forskjellen mellom by og land blir stadig mindre viktig eller synlig
Produksjon er en viktig del av den rurale identitet.	Distriktene er primært områder for enten rekreasjon eller uttak av ressurser

Som argumenter ser vi disse og lignende utsagn gjentatt i både politiske debatter, i media og i akademia. Jeg beskriver i tre av artiklene (1, 2 og 5) den prosessen der diskurs fikseres som en kamp mellom disse to diskursene. Det er imidlertid ingenting i diskursteorien som tilsier at analysen må begrenses til to alternative diskurser som kjemper mot hverandre. Diskurs kan like gjerne forstås som en strukturert totalitet hvis fiksering kan modifiseres gjennom artikulasjon. Utsagn taler ikke på vegne av en særskilt diskurs, men bør ganske enkelt forstås som forsøk på å modifisere fikseringen i diskurs, eller sagt på en annen måte: Utsagnet "...setter omgivelser i spill og derved iscenesettes en gitt virkelighet. Hver gang et utsagn utsies, iscenesettes en rekke samfunnsmessige relasjoner. Utsagnet intervenserer i et etablert nettverk, det

strekker og drar i dette nettverket, og gir det (kanskje) et nytt koplingspunkt. Nye forbindelser oppstår, andre dekkes til, trer i bakgrunnen eller viskes ut" (Hammer, 2003, s. 101). Mulighetsfeltet iscenesettes av utsagnet (Schaanning, 1997). Det er altså ikke nødvendigvis tale om å enten forstå det rurale på en måte eller en annen, gjennom enten en diskurs eller en annen.

Når en skal analysere den prosessen der mening fikseres kan en likevel velge å beskrive dette som en kamp mellom to diskurser. Dette er imidlertid bare et valg, på samme måte som når jeg valgte å se på 3-5 viktige momenter av et potensielt mye mer komplisert meningsnettverk. Tendensen til å dele inn i to diskurser, som jeg finner mange steder, er antakelig motivert av at diskursteoriens grunnleggere er opptatt av også å forstå hvordan hegemoni oppstår innenfor en nasjon. Når Gramsci (1971 [1929-1935]) og Laclau og Mouffe (Laclau et al., 2001; Laclau, 2002b) diskuterer hegemoni og hegemonisering er resonnementene nettopp organisert rundt relasjonen mellom ulike grupperingers felles opposisjon til systemet, en todeling mellom opposisjonen og hegemoniet/systemet³⁸ innenfor grensene til en nasjon. Artikulasjoner handler da ikke bare om å modifisere fikseringen som over, men om å overta rollen til den diskurs som dominerer. Om Laclau sier derfor Hansen (2005, s. 102):

De hegemoniske relationer, der analyseres, er med andre ord ofte knyttet til formingen af en folkelig vilje inden for nationalstater. Det er givetvis ingen tilfældighed, dels pga. arven fra Gramsci (Gramsci 1971:130f, 421), dels pga. at det er disse processer, der ladet til at interessere Laclau³⁹.

Jeg har i artikkel 1, 2 og 5 valgt å beskrive kampen om å fikse mening ved å fremanalysere to diskurser og hvordan disse kjemper om å danne utgangspunkt for å gripe det rurale. Jeg har imidlertid ikke forholdt meg til denne kamp som om den handlet om nasjonalt hegemoni. Isteden betones diskursenes samtidighet og måten de til sammen former en meningsstruktur. Inndelingen i to diskurser er altså et analytisk grep for å håndtere kompleksiteten og ikke en antakelse om at det rurale blir til innenfor enten den ene eller den andre diskursen.

En kan altså tenke seg et alternativ til den diskurs som ble illustrert med figuren på side 35. Det er ikke slik at natur, likhet, nasjon og flytting bare er meningsfulle i sammenheng med hverandre. Nasjon var jo eksempelvis nært knyttet til nasjonaløkonomisk vekst i etterkrigstiden, og var altså da ikke primært knyttet til spørsmålet om flytting eller natur (artikkel 2, s. 139; artikkel 5, s.197-98). Flytting var på sin side en nødvendig konsekvens av industrialisering og strukturrasjonalisering. Det foregår med andre ord et spill på det diskursive nivå om hvordan mening skal skapes, hvordan representasjonene relaterer seg til

hverandre i diskurs. Andre diskurser skaper mening til representasjonene på alternative måter. Diskursanalysen handler også om dette spillet. Den består altså på den ene side av en kartlegging av hvilke diskurser og elementer som er på banen og på den andre siden et forsøk på å forstå hvordan forskjellige diskurser bidrar til sammen til å konstruere det rurale (Hansen *et al.*, 2004).

Jeg har i artiklene vært inne på andre relasjoner mellom elementer, andre diskurser som er med på å gi det rurale mening. Jeg skal her, i beskrivelsen av en alternativ diskurs, en vestlig moderniserings-diskurs, nøye meg med to grunnleggende endringer i vestlig tenkning som ofte relateres til Opplysningstiden og fremveksten av nasjonalstater (artikkel 1, s. 130-31; artikkel 2, s. 138). Opplysningstiden og den epistemologi som vokste frem i det som er kalt den første modernitet (Beck, 2004), eller den faste modernitet (Bauman, 2006), baserer seg på en endret forståelse av forholdet mellom menneske og natur. Eller mer generelt; det ble foreslått et skille mellom det erkjennende subjekt og det som erkjennes:

Det moderne har tilhold i hjernen snarere enn i hjertet, i tanken snarere enn i følelsen. Moderniteten driver ut tilværelsens mystiske og magiske elementer og etterlater sine subjekter i et rasjonalitetens jernbur (Holm, 1996, s. 111).

På samme måte kan vi ut av Kants tenkning lese at naturens orden underordnes menneskets bevissthet (artikkel 2 s. 138, 139, 142). Modernisering forutsetter dermed en dreining i tenkningen fra å forstå kultur gjennom og som del av naturen til å redusere naturen til noe som er i menneskets eierskap (Foucault, 1998 [1966]). Elementet kultur er relatert til elementet natur på den måten at førstnevnte kommer forut for sistnevnte. Det er dermed mennesket som skaper verdier ut av naturen, mens naturen ikke kan skape, av seg selv, verken verdier eller kultur⁴⁰. Dette er første del av det en kan kalle en tradisjonell vestlig moderniseringsdiskurs.

Fremveksten av nasjonalstaten og styringen av denne (Foucault, 1978) (artikkel 2, s. 138) åpnet opp for å organisere nasjonen med utgangspunkt i folket, istedenfor å legge til grunn familien, husholdet eller lokalsamfunnet som organiserende prinsipper (Rousseau, 1755). Det er folket, som summen av individer, som skal oppnå økt velferd, ikke familier eller landsbyer. Det ble mulig å forestille seg en ny type fellesskap (Anderson, 1996) der nasjonen overtar rollen til familien og lokalsamfunnet som container-begrep for individene (Beck, 2004). Det endrer egentlig ikke på den grunnleggende tanke her at nasjonen, i globaliseringens tidsalder,

i neste omgang gjøres overflødig som container, på samme måte som moderniseringen gjorde familien overflødig. Hovedpoenget er at moderne mennesker integreres i samfunnet som individer (Wiborg, 2003a). Disse elementene som moderniseringsdiskursen består av; folket, individ, nasjon, nasjonal styring og relasjonene mellom dem er grundigere behandlet i artiklene. Her får de fungere som eksempler på alternative meningsdannende strukturer som, i likhet med det meningsnettverket jeg presenterte i figuren på side 35, er tilgjengelige måter å produsere mening til det rurale. Jeg skal eksemplifisere hvordan spillet om mening kan analyseres med utgangspunkt i disse to diskursene. Vi kan kalle diskursen om natur-likhet-flytting-nasjon for diskurs 1 og moderniseringsdiskursen for diskurs 2.

Den virkelighetsoppfatning som Arbeiderpartistaten la til grunn etter andre verdenskrig har mye til felles med den tradisjonelle vestlige moderniseringsdiskursen (diskurs 2). Politikken etter andre verdenskrig forholdt seg til utkantene med utgangspunkt i omtrent det samme konseptuelle skjema som en forholdt seg til det urbane med. Utkantene ble etter krigen primært forstått langs tidsaksen, de var annerledes enn byen primært fordi de befant seg bak det urbane i moderniseringsprosessen:

Formålet er at de distrikter i landet som *ligger etter* økonomisk, skal bygges ut planmessig med aktiv medvirkning fra samfunnets side, så de ved egen produksjon kommer økonomisk på høyde med landet ellers (Arbeiderpartiets program 1953NSD, 2001 min utheving).

Forskjell mellom by og land er her ikke primært et spørsmål om geografi men om tid (Massey, 2007). Det er ikke rom men tid som fungerer som målestokk. Den ujevne geografien i Norge, forskjellen mellom fraflyttede småsteder og byen, ordnes inn i en historisk kø. Det en ser er en historisk prosess der byene er kommet lenger enn landsbygda. Utkantene blir synonymt med fortida. Den utfordringen politikken gir seg selv er derfor å modernisere det rurale.

I den lett radikale post-keynesianske periode (diskurs 1) ledes imidlertid oppmerksomheten vekk fra tidsaksen og over mot den nåværende relasjonen mellom utviklingen i det rurale og den aktuelle politikktutformringen (Brox, 1966). Denne strukturkritikken peker på at de forskjeller som forefinnes ikke er nødvendige eller at de er et spørsmål om tid, men at ulikheten produseres *nå* som et resultat av en særskilt form for modernisering. Denne diskurs gir rom for å tenke at det rurale kan utvikles på alternative måter, dets fremtid er ikke låst av en moderniseringsstrategi. Utkantene ble ikke bare en klient, områder som skulle

moderniseres slik tilfellet hadde vært i den første etterkrigstiden (Eriksen, 1996; Arbo, 2004). Forskjellen mellom det rurale og sentrum var ikke lenger bare forholdet mellom klienten og den som hjelper. Forholdet mellom politikken og det rurale var ikke lenger bare et forhold mellom den som moderniserer og den som blir modernisert. Utkantene kunne også forstås som en ressurs eller meningsfulle i seg selv. Modernisering og økt velstand kunne skapes uten at dette nødvendigvis leder til sentralisering (Bryden *et al.*, 2006). I artikkel 2 viser jeg hvordan det spillet som foregikk mellom disse to diskursene resulterte i en særnorsk tilnærming til utkantene. Dette får fungere som eksempel på hvordan en kan analysere spillet om mening, der to diskurser kjemper om hvem som skal få lov til å dominere utgangspunktet for meningskonstruksjon.

Fra utsagn til arkiv

Den analyse-prosessen som er vist over kan til slutt også fremstilles på en annen måte. Arbeidet med avhandlingen har nemlig bestått i en uopphørlig søken, gjennom et stort utvalg utsagn og tekster, etter de regler som strukturerer vår måte å tenke og handle på i forhold til det rurale. Generelt, og på tvers av artiklene, har altså arbeidet handlet om å få et stadig mer presist bilde av diskurs, av det Foucault noen ganger kaller for arkivet.

Den empirien jeg har beskrevet i vedlegget på side 97, eller kanskje rettere sagt min fortolkning av denne, har mange likhetstrekk med diskurser om det rurale. Jeg har altså forholdt meg til empiri mye slik Foucault gjør til sitt arkiv (Åkerstrøm Andersen, 1999; Foucault, 1998 [1966]). Foucaults arkiv er en oppsamling av utsagn fra en rekke kilder. Arkivet er imidlertid ikke noe en først samler inn for så å gå i gang med å analysere det. Arkivet utgjør noe mer enn en samling utsagn og dokumenter. I arkiv-begrepet ligger også de *regler* som kopler sammen og strukturerer vår måte å gripe verden på, arkivet er slik jeg kan se det ikke ulikt det Foucault i andre sammenhenger forstår som en diskursiv formasjon: "Whenever one....., between a number of statements, can define a regularity, we will say, for the sake of convenience, that we are dealing with a discursive formation." (Foucault, 1972, s. 38). En diskursiv formasjon er ansamlinger av utsagn som kan sies å danne en form for regularitet. Hva denne regulariteten består i er imidlertid ikke gitt på forhånd, men Foucault sier at det må være noen regler som kan sies å definere diskurs: "The conditions to which the elements of this division are subjected we shall call the rules of formation." (ibid.).

I arkeologien er utfordringen å identifisere disse reglene. Foucault sier om dette at "we must seek the rules of its formation in discourse itself". (ibid: 79). Reglene er ikke positivt gitte og observerbare, de frembringes av forskerens påvisning av koplingene, metaforene, storylinene, fortellingene eller diskurs-formasjonenes eksistens. Det som kan påvises og siteres er isolerte utsagn, men den strukturerende kraft som det diskursive påfører slike utsagn er ikke påvisbare på samme måte. Foucault er ydmyk i forhold til forskerens mulighet til å vise frem arkivet i sin totalitet: "It is obvious that the archive of a society, a culture, or a civilisation cannot be described exhaustively...It is not possible for us to describe our own archive, since it is within these rules we speak" (ibid. 130). Det er ikke derfor uten hensikt å forsøke: "The never completed, never wholly achieved uncovering of the archive forms the general horizon to which the description of discursive formations...belong" (ibid. 131). Siden ambisjonen i analysen er å bringe frem slike tatt-for-gitte regler for meningsskaping, er altså arkivet i seg selv mer et (ufullstendig) resultat av analysen enn et utgangspunkt.

Dette er de fire strategiene jeg har anvendt i analysene av det rurale og vårt samfunns måte å forholde seg til utkantene på; diskurs som nettverk, genealogien, spillet om mening og fremveksten av et arkiv. Jeg skal nå gå over til å beskrive hvordan jeg mener vitenskapeligheten i disse analysene kan vurderes.

Vitenskapelighet

Så lenge virkeligheten og vitenskapen forstås som to ulike ting så vil det når vi skal vurdere forskningsresultater alltid være et gap mellom de innsamlede dataene og den virkeligheten de skal representere. Vitenskapelighet handler da, enkelt sagt, om å minske dette gapet og å redegjøre for mulige kilder til at et slikt gap har eller kan ha oppstått. Denne forståelsen av vitenskapelighet hører hjemme i en ontologisk orientert vitenskapsteori der det handler om hvordan ting faktisk er (Guba *et al.*, 1994): ”Hvad betyder det, at noget eksisterer? Og hvilke principielle muligheder er der for at afgøre, om det en teori udsiger er sandt, objektivt eller videnskabeligt?” (Åkerstrøm Andersen, 1999, s. 13). Den ontologisk orienterte vitenskapen ontologiserer undersøkelsens objekt. Med det mener jeg eksempelvis at det rurale ville vært tatt-for-gitt i utgangspunktet, det rurale ville vært forstått som empiri, noe som finnes ’der ute’. Fra det ontologiske spørsmål hopper en vanligvis over epistemologien og går til metodologien og metoden og spør: ”Hvilke procedureregler skal anvendes for frembringelse af videnskabeligt erkendelse?” (Åkerstrøm Andersen, 1999, s. 13). Det er i neste omgang disse metodene og prosedyrene som bestemmer studiens vitenskapelighet. Vurderingen av vitenskapelighet handler da om metode: Kildekritikk, begrunnelse for valg av kilder, representativitet, reliabilitet og validitet blir viktig.

I den epistemologisk orienterte vitenskapsteori som legges til grunn her er det ikke metodereglene som avgjør studiens vitenskapelighet. I epistemologien er man interessert i å forstå hvordan verden fremkommer som virkelig og sann, hvilke forutsetninger som ligger til grunn for å produsere verden som meningsfull på akkurat den måten som vi for tiden gjør det. I epistemologien deontologiserer en gjenstanden:

I epistemologien arbejdes med en tom ontologi. Genstanden forudsættes ikke. Epistemologi handler netop om at observere, hvordan verden bliver til, i og med at individer, organisasjoner eller systemer kigger på deres omverden i bestemte perspektiver, der får verden i bredeste forstand til at dukke op på bestemte måder (Åkerstrøm Andersen, 1999, s. 14)

Denne oppjusterte oppmerksomheten mot epistemologiske spørsmål, mot perspektivenes betydning for hvordan verden fremstår og endrer seg, finner vi i det Gosvig Olesen (1983) har kalt den franske forståelsen av epistemologi. Ulikt den franske behandler man i engelske og tyske diskusjoner om vitenskapelighet, ifølge Gosvig Olesen, primært spørsmål om hvordan vi som samfunn og forskere kan oppnå erkjennelse og kunnskap om virkeligheten (Guba et

al., 1994). En er opptatt av relasjonen mellom den som vet og hva som kan vites; en er med andre ord opptatt av vitenskapsfilosofiske spørsmål⁴¹. Vitenskapsfilosofiske posisjoner diskuteres ofte som paradigmer, med andre ord som ulike verdenssyn, men uten at vitenskapens produksjon av virkeligheten tematiseres. Mens vitenskapsfilosofien altså forstår epistemologi som et erkjennelsesteoretisk problem (hva kan vi vite?) har den franske forståelsen av ordet epistemologi bevart en interesse for å relativere vitens- og virkelighetsproduksjonen:

Den franske betegnelse *épistémologie* må nærmere oversettes med 'teori om den videnskabelige erkendemåde' eller lidt bredere som teorien om den videnskabelige praksis' betingelser og former, og dens historie i konkrete videnskaber (Gosvig Olesen, 1983, s. 9).

Denne tradisjonen har som sitt prosjekt å tematisere konstruksjonen av sannhet og viten i et samfunn, et skift fra hva-spørsmålet til en interesse for hvordan sannheten oppstår. En skifter fokus fra varen til tilblivelse. Det som primært interesserer oss er altså ikke om diskurser er sanne eller ikke, men heller hva det betyr at vi oppfatter akkurat dette som sant. På samme måte handler genealogien om å se den "sanne" historien som et resultat av et perspektiv, en egen diskurs. Så historien blir altså et diskursivt produkt, som kunne vært annerledes. At sannheten om historien er slik vi oppfatter at den er må altså sees som et resultat av en, av mange mulige perspektiver, og det er denne sammenhengen mellom perspektivet og sannheten som adresseres i epistemologien.

Det er ikke bare rett fram å vurdere vitenskapeligheten i denne type tilnærming. Jørgensen og Phillips (1999, s. 168) sier om vitenskapeligheten i konstruktivistiske studier at:

I sidste instans kan man med et socialkonstruksjonistisk udgangspunkt ikke påstå, at videnskabelig viden er sandere end andre former for viden. Men videnskabelig viden produceres og vurderes efter andre diskursive regler end andre vidensformer, og den viden, man opnår, er derfor ofte en anden end den, der fx opnås i en hverdagsdiskurs eller politisk diskurs. Og netop derfor kan den videnskabelige viden bidrage med nye perspektiver på konkrete samfundsforhold.

Men dette betyr ikke at diskursanalysen kan foregå uten noen regler eller system for hvordan det forskes, altså i praksis noe som er opp til den enkelte forskerens forgodtbefinnende eller dagsform. Dette betyr heller ikke at vi kan avskrive systematisk kunnskapsutvikling, altså vitenskap i det hele. Diskursanalysen kan ikke avvise mulighetene for utvikling av felles forskningskunnskap. Men utvikling av slik systematisk kunnskap, som vil være kumulativ,

forutsetter jo felles regler eller system for kunnskapsutvikling som miljø av forskere bruker. Dette må diskursanalysen forholde seg til.

Poenget er bare at slike regler ikke kan handle om metode, forstått som det som knytter empiri og teori sammen. For i diskursanalysen oppheves skillet mellom teori og empiri. Tradisjonelt

...oppfattes forholdet mellom teori og empiri som om det empiriske fenomen befinner seg utenfor, mens teorien er en del av vitenskapssystemet. I et konstruktivistisk perspektiv kan vi se at også skillet mellom teori og empiri er en distinksjon som trekkes av vitenskapssystemet, og legges på verden. Empiri er ikke utenfor vitenskapen (Hagen, 2006, s. 62).

At empirien er del av vitenskapen må imidlertid ikke forveksles med det post-positivistiske poenget at vår erkjennelse er påvirket av den teoretiske eller begrepmessige optikk vi til enhver tid benytter oss av. utfordringen er derfor ikke bare å tematisere hvordan empirien farges av teorien og metoden. Post-positivisten kan slå seg til ro med at det å være bevisst sin subjektivitet er et skritt i retning av objektivitet. Antakelsen om at det eksisterer en objektiv verden som er konstituert utenfor erkjennelsen vedlikeholdes dermed. Det er altså forholdet mellom det reelle og fremstillingen av dette som er tema. Når empirien i sitatet over sies å være innenfor vitenskapen så er det en mer grunnleggende konstruktivistisk ontologi som ligger til grunn. Alt antas å være mediert gjennom diskurs, gjennom betydningsdannende relasjoner, og dermed avvises ikke bare vår direkte tilgang til den objektive realitet, men eksistensen av en ikke-diskursiv realitet i det hele.

Gjenstanden for analysen er ikke det rurale, men diskurser som muliggjør det rurale. Det jeg er interessert i er forholdet mellom diskurser og hvordan sannheter om det rurale fremkommer ved hjelp av disse. Sannheter om det rurale er imidlertid ikke eksternt definert, men resultat av hva jeg analyserer frem. Det er altså forskeren som både står bak fremstillingen av hva diskursene består i og hva som presenteres som sannhet. Jeg kan derfor ikke leve opp til et validitetskrav som er basert på at min avhandling skal vurderes opp mot en ekstern og objektiv sannhet. Jeg må basere meg på intern validitet, en vurdering av min forskningsstrategi.

Spørsmålet er hvordan verden blir til, som det jo er for alle konstruktivister. Spørsmålet er ikke hvordan verden egentlig henger sammen, men hvordan vi får den til å fremstå som sammenhengende. En trenger da ikke en metode for frembringelse av sannheten men en

strategi for hvordan en analyserer tilblivelsesprosessen (Åkerstrøm Andersen, 1999). En må også da ta andre kriterier i bruk for å vurdere det vitenskapelige (Lincoln *et al.*, 1985; Guba *et al.*, 1994; Kvale, 1997). Spørsmålet om vitenskapelighet i denne typen studier er omdiskutert og diskursteorien har mange utfordringer som forskere innenfor mainstreampositivistiske retninger finner utilfredsstillende besvart. Et slik spørsmål ville være hvordan en analyse av kontinuitet og diskontinuitet i diskurser, eksempelvis kontinuiteten i målet om å bevare en spredt bosetting, kan vise *hvordan* endringer i diskurs virker eller skjer? Til syvende og sist kommer jeg ikke vekk fra at diskurser er mine konstruksjoner, deres kraft kan bare sannsynliggjøres. Diskurser er riktignok empirisk tilgjengelige gjennom den måten de manifesterer seg i tekster, men de er strengt tatt bare indirekte synlig i de koplinger som strukturerer og gjør disse tekster mulige. Disse 'koplinger' har ingen direkte empiriske referansepunkt. Diskurs, som en kollektiv ressurs eller kraft som kopler sammen elementer til en mulighetsstruktur for meningsskaping, kan bare betraktes som min konstruksjon, basert på observasjoner og fortolkning av diskursenes manifestasjoner. Det kan ikke føres bevis for at diskursen er slik eller slik.

Spørsmålet om vitenskapelighet må som vi ser stilles annerledes enn i den ontologisk orienterte vitenskap. Diskursanalysen kan være vitenskapelig, men ut fra sin egen plattform som er konsistent med forskningens filosofiske posisjon (Søndergaard, 2000). Dette temaet er særlig viktig innenfor diskursteorien fordi eksemplene på empiriske studier innenfor denne retningen er få, på samme måte som det er mangel på systematiske overveielser omkring metode og analyse, med noen unntak (Kvale, 1997; Åkerstrøm Andersen, 1999; Søndergaard, 2000; Torfing *et al.*, 2000). I stedet for å overse problemet ved å la fremgangsmåten forbli skjult, og nøye seg med å presentere resultataene av sin forskning, er det noen diskursteoretikere som har forsøkt å utvikle en måte å redegjøre for kravet om vitenskapelighet (Winther Jørgensen *et al.*, 1999; Åkerstrøm Andersen, 1999; Torfing *et al.*, 2000). Hensikten er å gi andre forskere mulighet til å vurdere de valg som diskursteoretikeren har foretatt i prosessen.

I bedømmingen av konstruktivistiske analyser blir den indre logikken, konsistensen mellom perspektiv, fremgangsmåte, analyse og resultater helt avgjørende. I den metateorien som en hele tiden legger til grunn er det derfor viktig at en redegjør for hvilke begreper en bruker og hvordan disse forstås. Det handler altså om å fylle ut tomrommet mellom beskrivelsen av meta-teorien og de resultater en kommer frem til. Dette rommet kan bare fylles av en

beskrivelse av forskningsstrategien; hvordan min fortolkningsramme har skapt de diskurser jeg beskriver og på den annen side hvordan den empirien jeg har arbeidet med har formet fortolkningsrammen. Spørsmålet er altså om det er konsistens mellom analysen og de meta-teoretiske forutsetninger. Denne sammenhengen mellom perspektiv, teori og fremstillingen av diskurser erstatter dermed de kravene som etterspørres om representativitet, validitet, og kildekritikk. Det må da redegjøres for strategien, noe jeg har forsøkt å gjøre delvis i artiklene, men primært i denne sammenskrivningen (se kapittelet: Å analysere diskurser fra side 29).

En kan også måle vitenskapelighet ved å vurdere hvilke praktiske konsekvenser forskningen får. Kvale (1997) kaller dette for pragmatisk validitet. Det er selvsagt umulig for meg å si noe om min forskning får praktiske konsekvenser. Dette avhenger av om artiklene eksempelvis bidrar til å åpne opp fastlåste diskurser. I så tilfelle er det et potensiale for å utvide det handlerom som vi i dag har overfor det rurale. I forlengelsen av det pragmatiske kriterium kan en derfor spørre om forskere og politikere er istand til å tenke nytt ved hjelp av den nye innsikten som studien muligens bidrar til. Søndergaard (2000) snakker i denne sammenheng om forskningens refleksivitetsøkende effekter. Når jeg har søkt å vise 'at' det rurale er en konstruert kategori og 'hvordan' det rurale har blitt konstruert så er det for å synliggjøre at den måten vi tenker på det rurale ikke er nødvendig. Nietzsche (Foucault, 1983; Howarth, 2000) mente at hvis en forholdt seg på denne måten til fortiden så ville en kunne unnsnippe den innsnevring av fremtidige valgmuligheter som ligger i historiebeskrivelser som undertrykker alle de tilfeldigheter som har brakt oss dit vi er i dag. Det var jo å håpe at noe lignende kunne vokse ut av denne avhandlingen.

En kan også vurdere avhandlingen i forhold til relevans, troverdighet og gjenkjennelse. Er det verdt å legge merke til funnene (Lincoln & Guba, 1985)? Har resultatene noen mening for forskere, politikere, byråkrater og vanlige folk? Kjenner man seg igjen i beskrivelsene av måten det rurale artikuleres på (Miles *et al.*, 1994)? Er eksempelvis argumentene på høyre og venstre side i tabellen på side 48 blant de viktige i debatten om utviklingen av den norske landsbygda? Gir i neste omgang beskrivelsene av diskurser økt, ny eller annen forståelse av hva som ligger bak disse argumentene? Er de historiske hendelser på sidene 41-52, og i artiklene, gjengitt korrekt? Er det sannsynliggjort at alternative perspektiver er vurdert, perspektiver som taler imot at de momenter og relasjoner som jeg har kommet fram til er betydningsfulle?

I dette siste spørsmålet må jeg imidlertid ta et forbehold i forhold til det klassiske validitetskrav om å motvirke en skjev tolkning (Kvale, 1997). Sier man ”skjev” så antyder man samtidig at noe ville vært rett, mer i overensstemmelse med sannheten, og denne har vi jo allerede tatt livet av. Når det må vurderes om alternative perspektiver er oversett så må dette derfor ikke sees i forhold til sannheten, men til det poeng som jeg har i den enkelte artikkel. Mine resultater kan beskrives som at noen historiske hendelser/ sammenkjedinger av elementer og noen nåtidige tanker og handlinger kan sies være forbundet med hverandre. Momentene gir mening til hverandre. Hvis jeg har oversett forhold som bryter med denne indre sammenhengen så vil jeg si at det er grunn til å kritisere det jeg har gjort. Jeg mener jeg har søkt å både bekrefte og avkrefte de koplinger som etter hvert har vokst fram.

Dette blir kriteriene for å vurdere vitenskapeligheten i denne avhandlingen; konsistensen mellom teori, metode, analyse og funn, om artiklene skaper nye refleksjoner og om analysene er relevante, gjennkjennbare og troverdige. Før jeg avslutter denne kappen ved å plassere min poststrukturalistiske tilnærming i forhold til annen forskning på det rurale, skal jeg i det følgende redegjøre for den norske og internasjonale forskningen på det rurale som jeg har forholdt meg til i utviklingen av mitt perspektiv og mine problemstillinger. Særlig skal jeg være opptatt av hvordan forskningen forholder seg til den kulturelle vendingen innenfor samfunnsvitenskapene på 1990-tallet.

Den kulturelle vending og det rurale

En systematisk gjennomgang av norske studier av det rurale ville vært et godt utgangspunkt for å plassere min egen forskning inn i et norsk ruralforsknings-miljø, men dette er meg bekjent ikke gjort. Riktignok finnes beskrivelser av utviklingen innenfor ulike vitenskapsdisipliner og paradigmatisk endringer i norsk samfunnsvitenskap generelt, men dette er altså ikke plassert inn i en samlet fremstilling av historien og tilstanden innenfor norsk forskning på det rurale. Dette skyldes nok at i Norge har vi ikke en egen forskningsretning som vi kan kalle rurale studier, slik vi eksempelvis ser i det engelske rural studies. Jeg skal nå trekke opp noen hovedlinjer innenfor rural studies og særlig da hvordan den kulturelle vending har fått følger for hvordan det forskes på det rurale, både i den engelske rural studies-tradisjonen, men også i norsk ruralitetsforskning.

Rural studies

I 1932 reiste de amerikanske antropologene Lloyd Warner og Arensberg til County Clare vest i Wales (Frankenberg, 1966b). De to bøkene som ble produsert i løpet av feltarbeidet var de første i sitt slag: "For the first time, in the British Isles, anthropologists looked at a community, and tried to describe and analyse its life as others had done in the South Seas or in Africa" (Frankenberg, 1966b, s. 43)⁴². Forskerne bodde og levde i to år i to 'townlands', Louogh og Ryanamona, som begge lå nokså isolert fra omverdenen, uten noen form for offentlig transport. Louogh lå eksempelvis en halv dags reise fra nærmeste markedsby og besto av 26 gårder. Som i resten av det sørlige og vestlige Wales var Lough og Ryanamona dominert av små gårder. De små gårdene baserte seg mer enn de større på selvforsyning og det viste seg at "the smaller the holding, the more people it is likely to support" (Frankenberg, 1966b, s. 27). Studien viste på den ene siden hvordan økonomisk og sosialt liv, politikk og slektsskap var uadskillelig knyttet sammen, men samtidig hvordan samarbeidet i landsbyen allerede i 1932 begynte å smuldre opp, ved at småbøndene begynte å føre regnskap og kjøpe inn ferdige produkter fra byene, noe som bidro til at lokale håndverkere ble gjort overflødige.

Denne strukturfunksjonalistiske antropologien forsøkte: "to understand how the various institutions of rural areas fitted together to form a functioning whole" (Newby, 1985, s. 210). I tillegg til å forstå det rurale hadde flere slike lokalsamfunnsstudier en politisk målsetting om å

forsvare en ukrenkelig rural kultur og tradisjoner i møtet med masse- eller det urbane samfunnet. Tankene går her lett til Ottar Brox' studie av nordnorske fiskersamfunn (Brox, 1966). Lokalsamfunnsstudier eller sosialantropologiske studier fra 1940, -50 og -60-tallet betraktet det rurale på egne premisser i form av "in-depth, local-scale research which attempts to uncover the beliefs, values and perceptions of rural people" (Little *et al.*, 1997, s. 280). I forsøkene på å sette slike enkeltstående studier inn i en større sammenheng og utnytte de til å si noe om samfunnet og sosial endring, ble idéen om et ruralt-urbant kontinuum introdusert (Frankenberg, 1966a). Ved å dele inn steder etter eksempelvis stigende kompleksitet i økonomisk organisering og teknologi, fra virkelig ruralt til virkelig urbant, kunne en få øye på både hvordan samfunnet er og hvordan det endrer seg: "By arranging them in this way we can test the usefulness of the historical hypotheses of the classical sociologists" (Frankenberg, 1966a, s. 130). De sistnevnte er selvsagt Durkheim, Tönnies, Weber og Marx.

Pahl (1968) og Williams (1975) var imidlertid blant de som problematiserte det underliggende skillet som disse analysene baserte seg på, mellom by og land, urbant og ruralt. Pahl pekte på at det rurale kunne finnes i det urbane, i form av urbane landsbyer: "*urban villages exist in the centre of cities in which there is a high level of social cohesion based on interwoven kinship networks and a high level of primary contact with familiar faces*" (Pahl, 1968, s. 267), samtidig som det urbane spredte seg til det rurale, eksempelvis i form av forretningsfolk som flytter ut av storbyen for å dyrke en rural livsstil. Pahl løftet fram skillet mellom klasser og mellom det nasjonale og det lokale som mer fruktbare sosiologiske kategorier enn det urbane og det rurale.

Eksistensen av det rurale tas også for gitt i det som er kalt den deskriptive tilnærmingen (Ilbery, 1998; Berg *et al.*, 2004) der vi finner ulike forsøk på å måle og kartlegge ut fra det en forsto som karakteristika ved det rurale. Det rurale er her et avgrenset rom eller en funksjon, definert enten ved dets forskjellighet fra det urbane eller ved positivt observerbare karakteristika; som høy grad av jordbruk/skogbruk, småsamfunn sammenvevet med det omkringliggende landskap og en egen livsform (Cloke og Thrift, 1994). Utviklingen av en ruralitets-indeks for England og Wales (Cloke, 1977), slik vi også har sett for Norge (Almås *et al.*, 1997), er et tydelig eksempel på hvordan den deskriptive forskningen konseptualiserte det rurale: "Typical uses of these definitions included justifying a study as being 'rural' and the production of national maps of rurality (Halfacree, 1993, s. 24).

I tillegg til kritikken av de to tilnærmingene jeg har nevnt så langt, som har det til felles at de tar det rurale for gitt, ble det fremstilt som et problem at: "the rural community studies of the 1950s and 1960s failed to engage with the wider world" (Marsden *et al.*, 1993, s. 3). Blikket ble derfor etter hvert dreid vekk fra det rurale som en årsak til endring og mot restrukturering, og da i første omgang restruktureringen av landbruksnæringen. Endringen av landbruket fra å være en livsstil til å bli forretning ble i denne tilnærmingen beskrevet som drivkraften bak endringene på landsbygda (Newby, 1985). En fikk eksempelvis øye på følgende: Rurale områder ble økonomisk marginalisert under det britiske imperiets mat-politikk (The Imperial food order 1860-1930 (Marsden *et al.*, 1993)), som grovt sett kan beskrives som en politikk hvor en skulle importere landbruksprodukter fra andre deler av imperiet og eksportere industrivarer. Etter andre verdenskrig ble denne politikken avløst av en amerikansk-inspirert modell der landbruket ble inkludert i strategier for industriell utvikling. Innenfor denne atlantiske mat-politikken (The Atlanticist food order 1940-70) var britisk landbruk og landsbygd mer eller mindre synonymt, samtidig som det rurales økonomiske betydning ble fremhevet (Marsden *et al.*, 1993; Halfacree, 1997).

Denne landbrukssosiologien tok naturlig nok ikke for seg de romlige virkningene av også andre næringer og den kritikken som dette medførte ble grunnlaget for det som er kalt restrukturings-tesen (Newby, 1985; Halfacree, 1993; Marsden *et al.*, 1993). Her er det den økonomiske og romlige struktureringen av landbruks-, men også industri- og servicenæringene nasjonalt og internasjonalt som erstatter de tidligere lokale prosessene som drivkraft for endring. Dette var forskning som ble opptatt av hvordan det rurale blir påvirket av statlige reguleringer og internasjonale økonomiske og sosiale prosesser "which have been seen to operate on an aspatial basis" (Cloke, 2006, s. 20). Den største forskningsmessige endringen består her i at det eksplisitte fokus på lokale prosesser havner i bakgrunnen, til fordel for analyser av det rurales rolle i nasjonale og globale strukturer og prosesser (Cloke, Doel *et al.*, 1994). Interessen for det lokale ble altså på 1970- og 80-tallet avløst av studier av restrukturering; generelle endringsmønstre skapt av kapitalistiske produksjonsrelasjoner og markedsmekanismer, hvor "a heavy emphasis is placed on logics of development that are assumed to be applied 'top down' on local social relations (Marsden *et al.*, 1993, s. 37).

Slike studier ble imidlertid gjenstand for en problematisering av det klassiske sosiologiske spørsmålet om forholdet mellom struktur og individuell handling. Lokale områder, hevdet Massey, er "not just in passive receipt of changes handed down from some higher national or

international level. The vast variety of conditions already existing at the local level also affects how these processes themselves operate” (Massey, 1984, s. 119). Siden det derfor heller ikke er riktig å utelukke det rurale som årsak til endring ønsket man i studier av endringsprosesser også å ta høyde for at lokale systemer er istand til å forme utviklingen på unike måter. Lokalitet, erstattet de problematiserte begrepene ruralitet og lokalsamfunn (Newby, 1985; Halfacree, 1993) og ble introdusert som et analytisk nivå som skulle løse utfordringen med å beskrive endring som både resultat av lokale og nasjonale/globale prosesser. Det er altså ikke lokalsamfunnet eller det rurale i seg selv som må være målet med analysen, men ”a much more fruitful approach to community studies has been to regard them as a method for the study of social change. Localities are studied not for their own sake, but as a method of obtaining data on those processes of social change for which the locality is the appropriate level of analysis” (Newby, 1985, s. 211)

Restruktureringstilnærmingen og de etterfølgende studier av lokalitet på 1980-tallet faller i tid sammen med en endring i den materielle manifesteringen av det rurale. I fraværet av det produktivistiske regimet som jeg nevnte over (1940-70) som tidligere hadde formet en konform og landbruksdominert ruralitet, peker lokalitetsstudier nå på fremveksten av en differensiert landsbygd fra 1980 og utover (Marsden et al., 1993). Landbrukskrisen i 1980-årene og Thatchers planleggings-kritiske konservative regjering utløste en kritikk av overføringene til landbruket og vi fikk overgangen til det som er kalt ”a post-productivist countryside” (Halfacree, 1997, s. 71) hvor en ser ”a new way of understanding and structuring the countryside. A space in the imagination is opening, whereby non-agricultural interests and actors are given an opening to strive to create a rurality in their image” (ibid., s. 72). Den differensierte landsbygda er formet av en kompleks sammensetning av økonomiske, sosiale og politiske elementer som gir hvert ruralt område ulike uttrykk. Vi finner i denne tilnærmingen mye igjen av Masseys geologiske metafor: ”the social and economic structure of any given local area will be a complex result of the combination of the area’s succession of roles within the series of wider, national and international, spatial divisions of labour (MASSEY, 1978, pp.115-15)” (Newby, 1985, s. 213).

Fire ’typer’ landsbygd ble eksempelvis introdusert som et resultat av kombinasjonen av slike lokale og globale prosesser: Den preserverte landsbygda i lavlandet i sør og i attraktive områder i høylandet, den omdiskuterte (”contested”) i områder utenfor pendlingssonene, den paternalistiske i områder der store private eiendommer dominerer og den klientilistiske i avsidesliggende områder. I nyere studier er denne tilnærmingen ytterligere komplementert

med konkrete case-studier i tre av disse 'typene' landsbygd (Buckinghamshire, Devon og Northumberland) (Murdoch *et al.*, 2003).

Den siste store endringen innenfor rural studies-tradisjonen kom som en følge av den generelle samfunnsvitenskapelige kulturelle vendingen på 1990-tallet (Mormont, 1990; Murdoch *et al.*, 1993; Berg *et al.*, 2004; Cloke, 2006). Denne vendingen må sees i sammenheng med postmodernismens inntog på slutten av forrige århundre (Røssaak, 1998) og derigjennom en fornyet interesse for den måten språk og kultur var blitt løftet frem i strukturalismen på begynnelsen av 1900-tallet (Saussure, 1960 [1916]), den franske poststrukturalismen (Derrida, 1976 [1967]; Lacan, 1977 [1966]; Foucault, 1998 [1966]) og sosialkonstruktivismen (Berger *et al.*, 1966) på 1960-tallet⁴³. I den kulturelle vending ligger, uavhengig av hvorfra den henter sin inspirasjon, en dreining vekk fra det materielle og over mot forestillinger og representasjoner, mot kultur og språk.

Fra kontinentet var en artikkel fra Mormont (1990) en viktig inspirasjon til den kulturelle vending i den engelske rural studies-tradisjonen. Han pekte på det han mente var en pågående endring i forholdet mellom samfunn og rom i vestlig kultur. De mentale konstruksjoner av det rurale ble fremstilt som løskoplet fra det rurale rom, slik at oppmerksomheten i økende grad ble på det rurale som en konstruert kategori, altså ikke som noe i seg selv, men som et resultat av forestillinger og forhandlinger om hva det rurale skal være: "The rural is a category of thought" (Mormont, 1990, s. 40). På den ene siden førte dette til en interesse for hvordan det rurale er konstruert. Et eksempel er konstruksjonen av det rurale som essensen av nasjonens identitet, der eksempelvis industri og andre farlige og onde krefter fra byene, som nomader og fargede mennesker, utgjør en trussel mot det ekte England (Agyeman *et al.*, 1997; Sibley, 1997). Sibley er på denne måten opptatt av å vise "the consistency of arguments for the defence of rural space against diverse (allegedly urban) threats and then show how this singular view of the English countryside as a sacred social space is manifest in public order legislation" (Sibley, 1997, s. 218).

Slike studier av representasjoner av det rurale begrenser seg altså ikke til beskrivelser av forestillinger, men trekker linjer videre til praksis og utformingen av steder: "Space becomes imbued with the characteristics of these representastions, not only at an imaginative level but also physically, through the use of the representations in action" (Halfacree, 1993, s. 34). Det vises eksempelvis til at rasistiske holdninger er en effekt av diskursene om det rurale som essensen

av nasjonen, noe som igjen påvirker livet til fargede mennesker som bor på eller besøker den engelske landsbygda. På samme måte er det rurales sammenkopling med det nasjonale medvirkende til at en stor nomadisk minoritet tillegges en illegal status når de oppholder seg på den engelske eller walisiske landsbygda (Agyeman et al., 1997).

Bunce (1994) peker også på koplingen mellom forestillinger om landsbygda og nasjonal identitet i sin studie av idylliseringen av landsbygda. Han redegjør for hvordan urbaniseringen og industrialiseringen førte til sammenbruddet av de gamle hierarkiske strukturerene på landsbygda og fremveksten av et klassesamfunn. I byene vokser en middelklasse seg større på 1800-tallet som søker å distansere seg selv sosialt og kulturelt fra arbeiderklassen. Denne høyt utdannede og etter hvert reisende klassen vendte ryggen til den industrialiserte byen og begynte å dyrke de sceniske kvalitetene ved den engelske landsbygda. Denne idylliseringen ble forsterket i og med fremveksten av en kulturell industri; bøker, malerier, musikk og fotografier som dyrket den vakre, stille og trygge landsbygda. Industrialisering og modernisering ble samtidig betraktet som u-engelsk, og det var derfor i tradisjonene og landskapene i det rurale at det virkelige England var å finne. Idyllen reproduseres fortsatt av aktører som eksempelvis kan trekke på bildet av den rurale idyll i politisk argumentasjon, slik også Sibley (1997) og Agyeman og Spooner (1997) har vist. Bunce (1994) behandler denne idyllen som en forestilling, delvis løsrevet fra den virkelige landsbygda, men samtidig har diskursen koplinger til handling og reelle materielle manifestasjoner:

In the process of realising their own particular version of a country retreat, the country gentry, exurbanites, weekend cottagers, even back-to-the-landers have profoundly altered the character and the meaning of the rural landscape. They have fabricated a landscape which have transformed both natural environments and productive spaces into areas which conform to the idealisation of countryside as a place of leisure, refuge and alternative living (Bunce, 1994, s. 110).

Helt konkret hevder Bunce at det han kaller landsbygd-bevegelsen, til beskyttelse av den rurale idyll, har oppnådd en ”growing incorporation of amenity ideology into the land use planning framework...The countryside ideal has thus become an institutionalised part of the landscape” (Bunce, 1994, s. 205).

Et annet utslag av den kulturelle vending var en fornyet interesse for studier av rurale samfunn og steder. Dette henger ikke minst sammen med at Philo (1992), i en anmeldelse av Colin Wards bok ’The child in the Country’, tok opp igjen diskusjonen om forholdet mellom

struktur og aktør i rural studies tradisjonen. Newby (1985, s. 214) hadde eksempelvis tidligere vært opptatt av at "locality studies represent an excellent vehicle for studying precisely the question of the relationship between economic and spatial restructuring on the one hand and particular forms of social action [...] on the other". På samme måte mente Philo om Ward at han

examines both 'the geography of children' and 'children's geographies', looking on the one hand at the forces of spatial change impacting their lives 'from without' and on the other hand at the encounters with everyday spaces shaping their lives 'from within' (Philo, 1992, s. 196).

Philo rettet også et kritisk blikk mot rurale studiers blindhet for 'andre' grupper i det rurale. Ward hadde eksempelvis pekt på en kontrast mellom

the 'informal geographies' of rural childhood, those free spaces which rural children colonise and shape very much apart from the sanction of adults, and the more 'formal geographies' that adults design and provide for children (the playgrounds, the parks) but which children perversely enough often forsake in favour of entirely different nooks and crannies in the landscape which hold more excitement for them (are much more a prompt to the imagination) and take them away from the adult gaze (Philo, 1992, s. 198).

Philo mente at det var behov for nye metoder som kunne sette forskningen i stand til å gi stemme til alle de ruraliteter som er blitt ekskludert av et begrenset modernistsisk rammeverk som forutsetter at det rurale befolkes av: hvite menn med god inntekt, de som tjener nok for å leve, som er heteroseksuelle men forøvrig uten seksualitet, som er engelske og friske i ånd og kropp, og som er uten noen religiøse eller politiske særegenheter. I lys av den postmoderne framstillingen av ruralitet fra kulturelle forestillinger om ruralitet (Mormont, 1990), fikk en øye for at det moderne prosjekt hadde bidratt til at en rekke grupper og "umoderne" levemåter var blitt neglisjert i vår konseptualisering av det rurale. En rekke studier av rurale 'andre' fulgte i kjølvannet: "Previous neglect coupled with recent, theoretically informed attention has rendered research on marginalised groups potentially trendy" (Little et al., 1997, s. 281).

I en case-studie fra to landsbyer i Wales viser eksempelvis Hughes (1997) hvordan rurale kvinner og menn vedlikeholder det en må kalle en "umoderne" kjønnsidentitet der det reproduktive og hjemmet overordnes det moderne arbeidsliv. Det er derfor ikke de tradisjonelle, men de mer moderne kvinnene; de som forsøker å delta i det formelle arbeidslivet, som blir marginalisert i denne rurale kulturen. Denne umoderne, annerledes kulturen reproduseres ifølge Hughes på landsbygda. På samme måte stiller Little (1997), i en studie fra to landsbyer utenfor Bristol, spørsmål ved om det dårlige arbeidsmarkedet for

kvinner i det rurale nødvendigvis virker eller oppfattes å virke marginaliserende på kvinner. Flere av de intervjuede kvinnene legger vekt på sin rolle i husholdet og lokalsamfunnet og har bevisst valgt bort egen karriere i byen for å kunne leve et fulltids ruralt liv hvor omsorgen for barna er det sentrale. En annen neglisjert ruralitet er hjemmebaserte håndverkere, som vanligvis oppfattes som marginale i forhold til et moderne samfunns verdiskapning og som assosieres med en produksjon som er småskala, ineffektiv, irrasjonell, kvinnelig, privat, triviell og uutviklet (Fisher, 1997). I en studie av trettien håndverkere i vest-Wales, viser Fisher blant annet hvordan husholdsbasert produksjon heller kan forstås som motstand mot en moderne kapitalistisk oppdeling av menns produksjon og kvinners reproduksjon, arbeidssted og hjem; med andre ord sentrale betingelser for det moderne prosjekt. Håndverkerne selv opplever seg altså ikke som marginaliserte og heller ikke at de er forledet av romantiske forestillinger, men ser det heller slik at de gjennom husholdsbasert produksjon er i stand til å kreve tilbake kontrollen over sine liv og sette spørsmålsteget ved kapitalismens dominerende ideer om fremskritt.

En fikk altså en postmoderne erkjennelse av at representasjonene av det rurale var iferd med miste kontakten med det rurale selv: "In his attempt to promote a representational definition of the rural, Pratt (1989) saw the sign ('rurality') as being increasingly detached from its signification [rural reality] (Halfacree 1993, 33), og dette ledet til en ambisjon om å rute akademiske diskurser gjennom folkelige, slik at stemmene til vanlige folk kan bli hørt (Cloke, Doel *et al.*, 1994). Det oppsto et ønske om å "bring...lay discourses –people's everyday constructions of the rural within the contexts of their own lives – within the fold of academic enquiry into the rural" ((Jones, 1995, s. 35). Dette førte ikke bare med seg studier av rurale andre, som eksemplifisert over, men også en tematisering av forholdet mellom folkelige og akademiske diskurser.

Den kulturelle vending ser altså ut til å bringe to endringer i rural studies-tradisjonen. For det første ble en oppmerksom på hvordan den rurale blir konstruert, også av akademia. For det andre ble det lagt vekt på å synliggjøre rurale 'andre'. Murdoch og Pratt (1993) mente i forlengelsen av dette at det ikke var nok bare å gi stemme til marginaliserte grupper; skal noe gjøres for å unngå marginaliseringen må vi også søke etter den makten som marginaliserer. Eller med ordene til Little og Cloke (1997, s. 282): "Understanding such power relations requires us to look not merely at the day-to-day experience of marginality, but, through those experiences, at the process through which people become marginalised". Derfor førte også fokuset på det kulturelle i rurale studier til en interesse for å avdekke de marginaliserende mekanismer. Man

trenger ”a questioning of the construction of the rural...We need to understand how particular identities, cultures and communities comes into being and how certain of these are able to impose themselves on others. Simply ‘giving voice’ to ‘others’ by no means guarantees that we will uncover the relations which lead to marginalisation or neglect.” (Murdoch et al., 1993, s. 422). Jeg vender tilbake til dette poenget i neste kapittel.

Den kulturelle vending i norsk ruralitetsforskning

Den kulturelle vending har også slått inn i den norske forskningen på det rurale. Det er for eksempel lenge siden en begynte å snakke om at det ikke bare er tilgangen til arbeidsplasser som bestemmer hvorvidt jeg velger å flytte fra bygda til byen, men også den forestillingen jeg har om at livet vil bli bedre i byen eller at livet er kjedelig på bygda. Forskningen må som en følge av denne tenkningen søke mer kunnskap om hvordan disse forestillingene skapes og virker. I den retning innenfor geografi-faget som blir kalt for ruralgeografi, inspirert av det engelske rural studies, ser vi dette tydelig (Ilbery, 1998; Berg et al., 2004).

Også i sosialantropologien ser vi den kulturelle vending utover 2000-tallet. Mens norsk sosialantropologi, ifølge Hylland-Eriksen (1996), fra 1960-tallet gjennomførte detaljerte studier av kulturelle og økonomiske endringer på små steder (Rudie, 1969; Barth, 1972) og mens man beskjeftiget seg med husholdstilpasninger og det frivillige kulturlivet på 1980- og 1990-tallet (Wiborg, 1996) er interessen nå i økende grad rettet mot forestillinger og deres betydning for hvordan vi ser på bygda (Wiborg, 2003b). Vi ser det samme i det Almås (1985; 2003) refererer til som bygdesosiologi, som har sitt tyngdepunkt ved Senter for Bygdeforskning i Trondheim. Reidar Almås (2003) peker helt tilbake til 1949 for den første norske feltundersøkelsen i bygdesosiologi, og Morten Schieflo (1994) forteller om sosiologien som utover 1970-taller var opptatt av å beskrive livsvilkårene i bygde-Norge og skrive rapporter om avfolking og flytting. Noe av denne forskningen var også kritisk til styresmaktene, som kritisk teori var den opptatt av å bidra til å transformere samfunnsstrukturene⁴⁴.

Almås (2003) mener bygdesosiologien har hatt to aktive faser. Den første var på 1960 og tidlig –70-tallet. Det som dominerte her var beskrivelser av livsvilkår på bygda og et fokus på lokalsamfunnet som undersøkelsesenheter. På 1990-tallet har bygdesosiologien fått sitt

internasjonale gjennombrudd, igjen ifølge Almås (ibid.). Den karakteriseres nå ved en todeling: en realistisk-materialistisk og en sosial-konstruktivistisk skole. Eksempler på nyere forskning herfra er studier av unge menneskers forståelse av det rurale (Haugen *et al.*, 2006) og studier av unges motiver i migrasjonen mellom det urbane og det rurale (Rye, 2006). Disse studiene tar høyde både for det realistisk-materialistiske og forestillinger⁴⁵.

Vi kan også finne den økte interessen for diskurser i en tradisjonsrik retning innenfor norsk academia som på tvers av disipliner som statsvitenskap, samfunnsplanlegging⁴⁶ og økonomisk geografi, har beskrevet, kritisert og kommet med innspill til regional- og distriktpolitikken. Teigen (1995) kaller dette tverrfaglige fagfeltet for regional politikk og planlegging⁴⁷. Det hevdes at den sterke politiske rollen samfunnsforskningen spiller i Skandinavia henger sammen med en dominerende oppfatning om at forskning skal begrense seg til å være en kunnskapsleverandør til velferdsstatens politikk⁴⁸ (Forsberg *et al.*, 2003; Simonsen *et al.*, 2003). Det er min oppfatning at regional politikk og planlegging er et godt eksempel på slik forskning. Arbo (2004) sier: ”Mitt korte tilbakeblikk på regionalforskningen antyder at den alltid har hatt et politisk tilsnitt. Forskerne har fremskaffet kunnskap og informasjon som har vært viktig for statlig planlegging og styring” (s. 6). Denne tilnærmingen beveger seg i grenselandet mellom en beskrivelse av forutsetningene for bosetting og næringsliv i det rurale på den ene siden og politikken for utkantene på den andre⁴⁹.

Også innenfor regional politikk og planlegging har diskursbegrepet sneket seg inn på ulike måter og vi finner en økende interesse for å tematisere også forskningens rolle og behandle det rurale og politikken for denne som diskurs (Selstad, 2003; Skjeggedal, 2004; Thorsen *et al.*, 2004). Thorsen og Verstad (2004) kartlegger eksempelvis ungdommers, politikeres, journalisters og til slutt forskeres fortellinger om bygda. Deretter blir likheter og forskjeller mellom gruppene analysert. Denne analysen får frem interessante betraktninger om hvordan det rurale forstås i vår kultur og hvordan forestillingene varierer og samvarer mellom grupper. Spørsmålet som stilles er hva det rurale er og hvorfor det er nettopp det. I Selstads (2003) innspill til Effektutvalget (NOU, 2004a) finner vi også diskursbegrepet, slik jeg også forstår det: ”En diskurs...karakteriseres av en måte å definere et samfunnsproblem eller tematisk saksfelt på, og den inneholder også en måte å løse problemer på. Aktørene i diskursen knyttes...sammen,..fordi de har et underforstått fellesperspektiv” (Selstad, 2003, s. 9).

Som vi ser er det mange spor av den kulturelle vending både i geografi-faget, sosial-antropologien, sosiologien og regional politikk og planlegging. Forståelsen av det rurale som en mental kategori har sneket seg inn i de aller fleste vitenskapsdisipliner som behandler det rurale i dag⁵⁰. Kultur og språk er ikke lenger bare ”et vindu av verden” (Hall, 1997), men har også fått status av å være et sted hvor virkeligheten blir til. Måten studier av det rurale skal inkludere også det diskursive i analysen er imidlertid ikke uten utfordringer.

Materialitet og språk

Philo (2000) peker i denne sammenheng på at humangeografene har overvunnet sin frykt for det immatrielle og at dette ligger bak den kulturelle vendingen i geografifaget. Men han er samtidig bekymret fordi forskerne i denne dreiningen mot det språklige⁵¹ ”have ended up being less attentive to the more ‘thingy’, bump-into-able, stubbornly there-in-the-world kinds of ‘matter’ (the material) with which earlier geographers tended to be more familiar” (Philo, 2000, s. 33). En kan selvsagt enkelt løse dette problemet ved å gå tilbake til å studere det rurale som materialitet, fra et positivistisk eller et post-positivistisk ståsted, eller kanskje mer treffende; fortsette å overse den kulturelle vending (Cloke, 2006). Jeg mener imidlertid ikke at dette er den eneste mulige løsningen. Problemet oppstår nemlig først og fremst fordi Philo (2000) her tar det for gitt at en må skille mellom det materielle og det immaterielle, noe jeg tror ikke er nødvendig. En bør altså etter min mening skille mellom ulike måter å åpne for det kulturelle og språk på, og det er det jeg skal komme inn på nå.

Når en snakker om den kulturelle vending, inspirert av postmoderne og/eller poststrukturalistisk tenkning (Berg et al., 2004), så betyr det vanligvis at man supplerer sine studier med en ny dimensjon; representasjonene. En fortsetter imidlertid med å søke etter bakenforliggende strukturer, sannheter om et fenomens vesen, kausale sammenhenger eller hvordan ting egentlig var eller er. Forskeren søker fortsatt etter vitenskapelig erkjennelse av et på forhånd gitt objekt (Søndergaard, 2000). Den kulturelle vending bidrar her til å utvide analysen til også å omfatte forestillinger og idèer. Som Philo (1992) sier så ligger det ikke i det postmoderne nødvendigvis et paradigme-skifte; det er mer snakk om ”the possibility of stirring some additional ingredients into the mix of rural studies” (193). Det rurale er altså både materielt og konstruert, men det viktigste poenget her er at en fortsatt holder disse to formene for ruralitet ontologisk adskilt. Dette er den formen for konstruktivisme som vanligvis sorterer

under begrepet sosialkonstruktivisme⁵². En finner med dette utgangspunkt eksempelvis at diskursene om det rurale er i utakt med det virkelig rurale, som i dette sitatet:

Avstanden mellom bygdeliv og distrikter som empirisk fenomen og forestillinger om, og symboler knyttet til bygdeliv og distrikter, er imidlertid på mange måter blitt relativt stor (Wiborg, 2003a, s. 231)

Forestillinger og symboler trekkes inn i analysen, samtidig som disse holdes adskilt fra virkeligheten som et empirisk fenomen. Det er da min erfaring at det er den sistnevnte virkeligheten som tillegges størst vekt; med det resultat at diskursanalyse får en relativt marginal betydning som kilde til å forstå sosial endring. Det heter eksempelvis at det er ungdommens erkjennelse av verden som fører til flytting, ikke sosialt konstruerte forestillinger av byen og bygda (Rye, 2006). Skal vi forstå sosial andring må vi derfor søke i erkjennelsen og ikke i forestillingene.

Utfordringen, som også Philo (2000) og Cloke (2006) peker på, er koplingen mellom det diskursive og det ikke-diskursive samfunnet. En måte å angripe dette forholdet på er å følge Halfacree (2006) som beskriver ruralt rom som en vekselvirkning mellom rural praksis, ruralt levd liv og representasjoner av det rurale⁵³. Til tross for en uoversiktlig moderne ruralitet vedlikeholdes her ambisjonen om å forstå og beskrive det rurale rom som en kategori. Som Halfacree (ibid.) sier så ønsker han å utvikle "a map – with which to interrogate rural space" (2006, s. 44). 'Kartet' tar utgangspunkt i Lefebvres (1991) dialektiske prosess mellom det erfarte, det konstruerte og det levde rom⁵⁴. Disse tre fasetter utgjør en tredobbel bestemmelse som sammen konstruerer det rurale. Noe av argumentasjonen for et fokus på representasjoner i norsk regionalforskning er fundert i Halfacree og Lefebvre og er "ikke et forsvar for å studere representasjoner som sådan, løsrevet fra materialitet og sosial praksis" (Berg & Lysgård 2004: 67).

Ved å supplere tradisjonelle sosio-økonomiske analyser med den kulturelle vendings bevissthet om representasjoner kan en spenne ut en analysemodell som håndterer praksis, materialitet og representasjoner og samspillet mellom disse. Hvis problemet er rural-urban migrasjon kan denne modellen bedre enn tidligere tilnærminger ta høyde for betydningen av forestillingene om bygda og byen, i tillegg til de materielle forhold og praksis. Det er imidlertid ingen lett oppgave å håndtere forholdet mellom diskurs og materialitet innenfor en slik modell. Et eksempel: Forestillinger om det gode liv på landet, diskurs, kan forklare hvorfor noen byfolk velger å flytte ut på landsbygda, men det kan også de lave boligprisene

eller nærheten til naturen, materialitet (Berg, 1998). Så lenge disse holdes adskilt blir det en utfordring; hvor mye skal en legge vekt på det ene eller det andre eller hvordan påvirker diskurser og materialitet hverandre? Som Jones (1995) sier om konstruksjoner av en idyllisk barndom på bygda: "the tasks facing those trying to unravel such structuring is trying to unpick to what extent the countryside is merely *represented* by adults or whether it is an idealisation *constructed* by adults, or- given the probable messy interpretation of such poles – which bits are which and how they interact" (Jones, 1997, s. 175). Det er ikke utelukket at Lefebvre (1991) har et godt svar, men Lefebvres løsning er ikke bare enkel å gripe⁵⁵.

En annen måte å håndtere dette skillet på er Norman Faircloughs (1995; 2003; 2005) kritiske diskursanalyse. Hos han er det en dialektikk hvor diskurser kan påvirke og blir påvirket av en sosial praksis som fungerer etter en egen ikke-diskursiv logikk. Språket om virkeligheten og virkeligheten selv står i et dialektisk forhold til hverandre. Diskursive praksiser kan sies å avspeile eller aktivt bidra til å forandre sosial praksis. Dette er analysens viktigste formål, å vise 'hvordan' diskursiv praksis henger sammen med bredere sosiale og kulturelle prosesser og strukturer. "The overriding objective is to give accounts- and more precise accounts than one tends to find in social research on change –of the ways in which and extent to which social changes are changes in discourse" (Fairclough, 2005, s. 1). Her åpner Fairclough ganske tydelig for at endringer i måten å fremstille verden på, altså språk, har konkrete sosiale konsekvenser, men han er hele tiden påpasselig med å føye til at effekten av språklig praksis avhenger av kontekstuelle faktorer, av hvordan virkeligheten allerede er.

Fairclough (1995) sitt manifest for den kritiske diskursanalysen anbefaler at ethvert forskningsprosjekt bør starte ut ved å identifisere et sosialt problem. Han antar altså at noe slikt kan pekes på direkte, at forskeren har tilgang til objektive og reelle sosiale problemer som ikke er diskursive subjekter. Han vedlikeholder her ideen om reelle relasjoner fra Marx og Althusser, som kan tilsløres av ideologi (Winther Jørgensen et al., 1999). Diskurser og analysen av diskurser reduseres dermed til det ideologiske nivået, det er som ideologi, som en kamp i overbygningen, den kan sies å ha konsekvenser for samfunnet. Kritisk diskursanalyse begrenser på denne måten relevansen av diskursanalysen ved å avgrense de studerte tekster fra virkeligheten

w [W] e may textually construe (represent, imagine, etc.) the social world in particular ways, but whether our representations or construals have the effect of changing its construction

depends upon various contextual factors –including the way social reality already is, who is construing it, and so forth (Fairclough, 2003, s. 8).

Hvis vi antar at språk og diskurs bare er en av mange krefter og logikker i samfunnet, da beholder vi i realiteten det marxistiske skillet mellom reelle relasjoner og ideologi, basis og overbygning. Diskursanalyse er dermed en analyse på det ideologiske nivået.

Forholdet mellom materialitet og språk er et vanskelig skille (Schaanning, 1997), gjenstand for en evig akademisk debatt. Som vi ser byr det på store utfordringer når vi holder disse adskilt. Ikke sjelden behandles studier av språk og diskurs som lite relevante i forhold til å beskrive sosiale endringer (Hacking, 1999). Det er da heller ikke vanskelig å være enig med blant annet Philo (2000) og Cloke (2006) om at noe glipper ut av beskrivelsen hvis forskeren bare interesserer seg for representasjoner av det rurale, en virtuell ruralitet, forstått som forskjellig fra virkelig ruralitet. Relasjonen til virkeligheten må da gjøres rede for. Fairclough sier: “We cannot take the role of discourse in social practices for granted, it has to be established through analysis.” (Fairclough, 1995, s. 206). Koplingen mellom diskurs og sosial virkelighet skal altså ikke forutsettes, men må redegjøres for i hvert enkelt forskningsarbeid.

Til tross for den oppmerksomheten som ble det kulturelle til del i rural studies-tradisjonen og også norsk forskning på det rurale på begynnelsen av 1990-tallet er det kanskje riktig som Cloke sier i sin oppsummering av den kulturelle vendings betydning; "rural studies have yet to embrace the full deconstructionist force of the cultural turn" (Cloke, 2006, s. 22). Et eksempel på dette er det når Halfacree peker på at problemene som oppstår i postmoderne studier skyldes "a failure to distinguish between the rural as a distinctive type of locality and the rural as social representation –the rural as space and the rural as representing space" (Halfacree, 1993, s. 34). I neste kapittel redegjør jeg for hvordan jeg tvert imot dette ønsket om å skille representasjoner fra det materielle mener at en ved å omfavne poststrukturalismen; ved å oppheve skillet mellom representasjoner og det representerte kan løse noen av de utfordringer som den kulturelle vending konfronterer samfunnsvitenskapen med. Samtidig kan en slik 'tung' konstruktivisme få øye på andre drivkrefter bak endringer i det rurale enn det post-positivistiske og sosialkonstruktivistiske studier makter. Dette blir derfor samtidig et forsvar for relevansen av de analyser jeg har foretatt.

Poststrukturalismen og det rurale

Jeg starter ut presentasjonen av min posisjon med å knytte trådene tilbake til diskusjonen i den engelske rural studies-tradisjonen om de marginaliserende mekanismer (se side 68). Artiklene i denne avhandlingen er nemlig alle på ulike måter beskjeftiget med marginaliserende mekanismer. Jeg er enig i Murdoch og Pratts (1993) poeng fra begynnelsen av 1990-tallet om at marginalisering kan forstås på to måter; enten gjennom den prosessen som konstituerer objektet i første omgang eller gjennom en interesse eller kulturs evne til åpent eller skjult å fortrenge andre interesser eller kulturer: "we need to understand how particular identities, cultures and communities *comes into being* and how certain of these are able to impose themselves on others" (1993, s. 422 [min utheving]). Men mens Murdoch og Pratt konkluderer med at en derfor må utforske den lokale produksjonen av det rurale for å få øye på marginaliserende mekanismene: "we prioritise the exploration of the local production of these 'universal' concepts [urban and rural] using the tools of social science" (1993, s. 424), har jeg i artiklene isteden valgt å fokusere på den første formen for makt; der det rurale blir til (*comes into being*). Den foucauldianske marginaliseringen foregår nemlig forut for, eller i prosessen der "identities, cultures and communities" (1993, s. 422) konstitueres. Analytisk befinner jeg meg derfor i prosessen som skaper det strukturerende skjema som det rurale blir til innenfor.

Jeg skal nå redegjøre for min posisjon på fire ulike måter. Jeg skal først beskrive hvilket perspektiv jeg har på makt, dernest skal jeg presentere det jeg oppfatter som det viktigste skillet mellom strukturalismen og poststrukturalismen; nemlig forholdet mellom diskurs og det ikke-diskursive. Den poststrukturalistiske fastlåsing av forholdet mellom diskurs og materialitet som presenteres videre får følger for diskusjonen om representasjoner av virkeligheten versus virkeligheten selv, og jeg beskriver derfor i neste underkapittel forskjellen på å konstruere og å representere virkeligheten. Når disse faktorene er på plass er jeg til slutt i stand til å argumentere for mitt hovedpoeng, nemlig at diskurs kan sies å inneha en egenvekt i analysen av rural endring.

Makt som virkelighetsproduserende kraft

Makt kan beskrives ved hjelp av det Lukes (2005) omtaler som det en-, to- og tre-dimensjonale synet. En kan oppfatte makt slik Dahl (1968) og andre i det pluralistiske

maktsynet, av Lukes kalt det endimensjonale syn på makt, der makt er: "a succesful attempt by A to get a to do something he would not otherwise do" (Lukes, 1974, s. 12). Makt handler om ren styrke i møte med synlig motstand. En kan alternativt analysere makt ved å se det som et spørsmål om å styre dagsorden, slik Bachrach og Baratz (1995, s. 949) har formulert det: "to the extent that a person or group –consciously or unconsciously – creates or reinforces barriers to the public airing of policy conflicts, that person has power". En kan til slutt oppfatte makt, i den tredje dimensjonen, som evnen til å endre motstanderens behov, interesser og ønsker: "is it not the supreme exercise of power to get another or others to have the desires you want them to have – that is, to secure their compliance by controlling their thoughts and desires?" (Lukes, 1974, s. 21). Flyvbjerg (2001) må etter mitt syn plasseres innenfor denne tredje dimensjonen, i sin studie av et byfornyelsesprosjekt i Ålborg:

..the decisive aspect in relation to the fate of the Aalborg Project is not whether the one or the other interpretation is "correct" or "rational" or "true", but which party can put the greatest power behind its interpretation. (Flyvbjerg, 2001, s. 153)

Parallellen til utviklingen av småsteder i Norge kunne være utbyggere av hyttefelt på fjellet eller langs kysten som makter å styre dagsorden dit hen at deres egeninteresser blir sammenfallende med bygdas. Her forutsettes det, også i den tredje versjonen av hva makt er, at makten kan lokaliseres hos institusjoner eller personer, at makt utøves av noen over noen andre og at det finnes interesser som makten kan påvirke. Det er maktens vesen å undertrykke og forby. Her vil forskeren søke å komme bak språket og forsøke å avsløre hvilke interesser som ligger bak. Spørsmålet blir på hvilken måte interessegrupper makter å få sin vilje gjennom, enten gjennom overtalelse, påvirkning av dagsordenen eller på andre måter er istand til å gjøre sine egne interesser til alles interesser.

Min tilnærming til makt er annerledes. Jeg vil nå forsøke å si noe om hvordan jeg forstår makt. Jeg vil nærme meg en beskrivelse av mitt perspektiv ved å vise til arkeologien til Foucault (Foucault, 1972; 1998 [1966]), eksemplifisert i 'Tingenes orden' fra 1966. Her beskriver han hvordan han ville analysere forholdet mellom fysiokrater og utilitarister på 1600-tallet som noe annet enn en konflikt mellom jordbruksinteresser og handelsmenn:

Det er absolutt påkrevd at man omhyggelig skiller mellom to former og nivåer for undersøkelse. Den ene ville være en meningsundersøkelse for å finne ut hvem som i det syttende århundre var Fysiokrater, og hvem som var anti-Fysiokrater, hvilke interesser som her stakk under, og hva slags teoretiske poenger og polemikker som ble fremført. Den andre består i at man uten å ta hensyn til personene og deres historie definerer hvilke vilkår som gjorde det mulig å tenke innenfor former som var sammenhengende og historiske samtidige,

den <fysiokratiske> og den <utilitaristiske> viten. Den første formen ville være en art doksologi. Arkeologien kan kun godta og praktisere den andre. (Foucault, 1998 [1966], s. 271)

Det som her betegnes som doksologi er i realiteten en studie av makt slik den utøves mellom subjekter som har en essens og hvis interesser vi tar for gitt i utgangspunktet. Foucault beveger seg imidlertid vekk fra subjekter som undersøkelsens minste enheter og retter blikket mot strukturene og hvordan disse gjør det mulig å skape fysiokrater og utilitarister i utgangspunktet. Interesser er for Foucault et produkt av det diskursive og en studie av makt som bare tar interessene for gitt i utgangspunktet får derfor bare øye på en liten del av hvordan makten virker. Makten er i denne analysen ikke istand til å skape interessene, bare endre disse eller sørge for at noen interesser får mer rom enn andre. Det som forblir skjult for forskeren er med andre ord den makten som ligger i diskurs. Det er nemlig diskurs som gjør det mulig å skape interesser og subjekter i utgangspunktet. Forskeren blir med dette maktperspektivet ute av stand til å intervenere i også den prosessen der det forhandles om hvilke sannheter som skal få lov til danne utgangspunkt for meningsdanningen (Flyvbjerg, 2001), det Hansen (2004) har kalt for ”spillet om mening”. Om makten er én-, to- eller tre-dimensjonal (Lukes, 2005) så innebærer dette for forskeren at makten kan ekskludere eller undertrykke en allerede eksisterende interesse. Interessen kan altså behandles som en objektiv størrelse som makten virker i forhold til. Her er det:

..en helt avgjørende forskjell mellom Lukes og Foucault, en forskjell som for øvrig også var helt sentral i Foucaults brudd med marxismen. Lukes snakker om Bs <interesser> som noe som har en begrunnelse og en relevans utenfor diskursen som sådan. Hele diskursanalysens måte å tenke omkring det sosiale på står i motsats til en slik tenkemåte. (Neumann, 2001, s. 168)

Mot den negative maktforståelsen til Dahl (1968) og andre sier Foucault (1979, s. 194): ”We must cease once and for all to describe the effect of power in negative terms: it ‘excludes’, it ‘represses’, it ‘censors’, it ‘abstracts’, it ‘masks’, it ‘conceals’. In fact, power produces; it produces reality; it produces domains of objects and rituals of truth”. Makt ekskluderer og undertrykker ikke bare interesser, den skaper også disse interessene i utgangspunktet. Makten produserer virkelighet og den er tilstede overalt, den har ikke noe sentrum som vi kan lokalisere.

Dette betyr at en analyse av hvordan diskurs skaper virkelighet også er en studie av hvordan makten virker. Men hvordan kan diskurs sies å skape virkelighet? Eller i hvor stor grad er diskurs istand til å endre virkeligheten, hvor mye av sosial endring kan spores tilbake til

endringer i diskurs? Jeg skal besvare dette spørsmålet ved å avklare et problem som oppsto i strukturalismen; nemlig det uavklarte forholdet mellom struktur, språk eller diskurs på den ene siden og det ikke-diskursive på den andre. Poststrukturalismen tilbyr en mulig veg ut av disse problemene.

Fra strukturalisme til poststrukturalisme

Poststrukturalismen følger, som begrepet sier, i forlengelsen av strukturalismen (Murdoch, 2006). Den er et svar på krisen i strukturalismen. 1900-tallets strukturalisme startet innenfor lingvistikken, med Saussure (1960 [1916]). Saussure utviklet et begrepsapparat for å analysere hvordan mening skapes gjennom ulike representasjoners relasjoner, ikke til det de hevder å representere, men til hverandre. ”Signs, Saussure argued, ‘are members of a system and are defined in relation to the other members of that system’” (Saussure i Hall, 1997, s. 31). Fargen rød er meningsfull, ikke ved hjelp av ordet rød eller på grunn av en eller annen essensiell rødhet, men gjennom forskjellen mellom rød og grønn. Meningen bestemmes altså i tegnenes relasjoner til hverandre, i den strukturen som språket utgjør. Bidraget fra Saussure er altså idéen om at representasjoner/ tegn/ språk får sin mening ikke direkte fra virkeligheten men fra deres relasjon til hverandre. Meningen ligger i forskjellen mellom betegnerne, videre utarbeidet i Laclau og Mouffe (Laclau, 1990; Laclau et al., 2001) sin forskjellslogikk.

Saussure gir språksystemet status som et sosialt fenomen med en kraft i seg selv. De koder og konsepter og de regler som er definert i språksystemet strukturerer, muliggjør og begrenser, det sosiale. Foucaults professor under studiene på École normale supérieure, Louis Althusser (1969; 1974) var også strukturalist og fulgte Saussure i at mening ikke følger av subjektets bevissthet. Althusser er viktig når vi skal forstå overgangen til poststrukturalismen. For Althusser (1969; 1974) er det sosiale styrt av en total ideologi, den kapitalistiske. Denne ideologi interPELLERER subjektet, det vil si at diskurs eller ideologien setter subjektet i bestemte posisjoner, såkalte subjektposisjoner. Althusser bruker begrepet anrope eller rope for å illustrere diskursens forhold til subjektet. Diskursen kan, for å illustrere dette poenget, eksemplifiseres med en politimann. Politimannen roper og idet du snur deg blir du et subjekt⁵⁶.

Krisen i strukturalismen besto i problemet med å avgrense det språklige fra det ekstraspråklige. Spørsmålet, som Saussure (1960 [1916]) ikke hadde behandlet konsistent,

var: Hvordan behandle forholdet mellom språket og de handlinger og den virkelighet som språket er forbundet med? Med Saussures' (ibid) strukturalisme var objekter og subjekter uten essens. Det var derfor språket som gjorde det mulig å konstruere mening. Virkeligheten var strukturert av språket. Videre antok man imidlertid at det var en forskjell mellom språket/uttrykket og innholdet/substansen (Laclau, 2002c). Det er denne forskjellen som skaper problemet/krisen; for hvor skulle denne forskjellen komme fra, hvis det som språket refererer til ikke har noen substans, hvis virkeligheten er uten essens? Det er rett og slett ulogisk å si at alt er språk, samtidig som en sier at det er forskjell på språk og substans. Saussure sin strukturalisme maktet ikke, fordi den skilte mellom uttrykk og innhold, å gjøre seg uavhengig av en substans som er eksternt definert, i det ekstra-språklige. I den neste fase ble den lingvistiske modellens rekkevidde utvidet. Hjelmslev (Laclau, 2002c) kunne blant annet vise til at subjekter betjente seg av systemer av forskjeller (diskurs) i sin tale, med andre ord, slik jeg forstår det, at subjektene ikke bare kan forstås som ekstra-språklige, men også delvis konstitueres i systemer av forskjeller; i diskurs (Laclau, 2002c)⁵⁷.

Selv om språkets grenser på denne måten ble utvidet til også å bidra i prosessen med å konstituere subjektet, så opererer en fortsatt med grenser for det språklige. I forlengelsen av dette blir fortsatt spørsmålet: Hvordan behandle analytisk hvordan det ikke-språklige kan konstituere seg selv, hvis en samtidig avviser enhver essens eller substans?

Lingvistikken grænser var blevet utvidet, men dets objekters umiddelbarhet og deres karakter av fuldt nærvær var blevet bekræftet. Når disse objekters nærvær og deres karakter av at være selvindlysende falmer, kan vi spore overgangen til en tredje fase, som vi traditionelt kalder poststrukturalisme. (Laclau, 2002c, s. 109)

I denne tredje fasen, i poststrukturalismen, oppheves Saussure sin forskjell mellom uttrykk og innhold, forbindelsen forstås isteden som fast. Dermed mister objektene sin eksterne status i forhold til språket; objekter og det materielle gjøres isteden til en del av det sosiale, en del av den symbolske/språklige orden. Det er dette enkle grepet som etter mitt skjønn er det viktigste bidraget til post-strukturalismen⁵⁸. Freud hadde snakket om et ego med en essens utenfor diskursen. Saussure avviste at språket var et speil av verden og hevdet at mening ble skapt i språket (Stavrakakis, 1999). Skillet mellom språket og subjektet hadde imidlertid blitt opprettholdt med en tilfeldig relasjon mellom det betegnedes og betegneren. Jeg har forsøkt å vise alle de utfordringer som følger i kjølvannet av at en vedlikeholder denne tilfeldige relasjonen, når en skal ta høyde for at så vel språket som det ekstra-språklige bidrar til

endring. Det Lacan og Foucault gjør er å låse fast relasjonen som Saussure gjorde tilfeldig, de avlyser ganske enkelt forskjellen mellom innhold og uttrykk og ser isteden etter kraften bak sosial endring på ett plan; det manifeste og fremtredelsen (Foucault, 1970; Benvenuto *et al.*, 1986; Stavrakakis, 1999). Jeg oppfatter dette som en alternativ veg ut av det dilemma som strukturalismen introduserte, og som jeg viste til i eksemplene over.

Dette skulle bety at den materielle ruralitet ikke nødvendigvis må forstås som ekstern i forhold til de diskursene jeg har fremanalysert; min analyse handler også om en virkelig ruralitet. Momentene flytting, nasjon, natur og likhet fra side 35 er ikke nødvendigvis begrenset til bare å være et utgangspunkt for å forstå og gripe det rurale; de kan også sies å være en måte som det rurale fremtrer på. Mitt studie blir ikke bare av språk, men strekker seg ut over tekstene. Jeg skal gjøre bruk av Lacans (1977 [1966]; 1983[1965]) tilnærming til subjektet og til 'the real' for å belyse denne forskjellen mellom strukturalismen og poststrukturalismen ytterligere. Jeg behandler dette litt grundig fordi denne overgangen innebærer jo at diskurs ikke bare må forstås som en beskrivelse av forestillinger men også av substans.

Jeg tar utgangspunkt i hvordan jeg, som ikke-psykolog, forstår Lacans (Benvenuto *et al.*, 1986; Stavrakakis, 1999) tilnærming til subjektet og 'the real'. Lacans (1977 [1966]; 1983[1965]) sosialpsykologi er, og var, omdiskutert, og jeg skal ikke ta på meg oppgaven med å evaluere holdbarheten i hans teorier her. Hans betydning for den videre utviklingen av poststrukturalismen er det uansett ingen tvil om (Townsend, 2003; Robinson, 2004). Lacan videreutviklet spesielt den yngre Freud, som han mente var undervurdert, men var også inspirert av Saussures lingvistikk (Stavrakakis, 1999). Det Freud imidlertid gjør med sitt 'ego' og som vi så også Saussure gjør med sitt 'sign', er å implisitt forutsette en essens i virkeligheten, en virkelighet som kan representeres. Dette avviser Lacan; verken objekter eller subjekter har en essens. Diskurs refererer ikke til noe virkelig utenfor diskurs. Den symbolske orden eller identiteten er isteden en illusjon av fullstendighet og sannhet som skapes i spillet mellom betegnene. Representasjonene refererer ikke til noe virkelig, de skaper isteden virkeligheten.

Den symbolske orden består av representasjoner og sammenhengene mellom disse. Diskurs er altså et nettverk av representasjoner. Representasjoner har imidlertid ingen forankring i bevisstheten (Kant, 2003 [1787]) eller i språkssystemet (Saussure, 1960 [1916]) og spørsmålet

blir om vi skal forholde oss til diskurs som helt tilfeldig, eller om 'noe annet' kan sies å strukturere meningsdanningen. Det er dette 'noe annet' som Lacan og senere Laclau og Mouffe søker å utvikle et analytisk perspektiv på. Det postmoderne svar om at alt er like sant som noe annet, at alt er like gyldig og derfor likegyldig (Søndergaard, 2000), forsøkes håndtert av Lacan (og senere Laclau og Mouffe) ved å vise til at det i ethvert samfunn vil være nødvendig til en viss grad å fikserer mening: "a discourse incapable of generating any fixity of meaning is the discourse of the psychotic" (Laclau et al., 2001, s. 112). Illusjonen av helhet og fullstendighet skapes ved at diskursene fikseres slik at en makter å stoppe opp den potensielt endeløse glidningen i betydning. Sosial orden skapes gjennom at det etableres fikserte relasjoner mellom representasjoner og denne orden oppleves som om den fanger hele virkeligheten: "The social order, or the Symbolic, constructs an illusion of completeness" (Robinson, 2004, s. 260).

Mennesket og det sosiale søker altså helhet og fullstendighet, men denne helhet er egentlig umulig, all den stund virkeligheten er uten mening (Laclau et al., 2001). Den symbolske orden hos Lacan lever dermed i et konstant spenningsforhold mellom illusjonen av orden og følelse av mangel. Helheten i det sosiale glipper alltid ut av rekkevidde. Det er denne mangelen som driver behovet for identifisering. Subjektet finner med andre ord ikke igjen seg selv i de tilgjengelige subjektposisjoner, ikke fordi den subjektive og den objektive virkelighet er i utakt (Berger et al., 1966) eller fordi selvet og jeget er i konflikt⁵⁹ (Mead, 1934), men fordi en slik kjerne ikke finnes. Det som driver identifiseringen, søken etter en stabil identitet og en symbolsk orden er altså ønsket om koherens og samtidig umuligheten av å oppnå dette. Subjektet er inne i en evig identifiseringsprosess som søker å dekke over en grunnleggende mangel. Opplevelsen av mangel er motoren i identifiserings-prosessen.

Et sentralt poeng hos Lacan er altså at virkeligheten, the 'real', er utenfor vår rekkevidde. Virkeligheten er, av seg selv, ute av stand til å gi oss noen form for stabil identitet eller mening. Virkeligheten kan aldri gripes. Samtidig vil vi som subjekter og samfunn ha et behov for å skape helhet, fullstendighet, eller mening om en vil, til vår tilværelse og vår væren i denne. Disse to sosiale "kreftene"; behovet for å gripe virkeligheten og umuligheten av dette, skaper en kontinuerlig identifiseringsprosess, en prosess hvor vi forsøker å gjøre virkeligheten meningsfull. Det vil altså hos både subjektet og i den sosiale orden alltid være en grunnleggende mangel (Robinson, 2004), samtidig som vi til enhver tid vil kunne identifisere en symbolsk/sosial orden. Mangelen vil på sin side ikke alltid være artikulert eller følt, men

den vil likevel alltid være der. Dette fordi den sosiale orden aldri vil være identisk med virkeligheten. Illusjonen av fullstendighet vil derfor alltid være truet.

Det er ikke bare den sosiale orden som er en illusjon, dette gjelder også subjektets identitet. Subjektets forhold til denne orden er at det lærer seg selv å kjenne gjennom å identifisere seg med subjektposisjoner som tilbys av diskurs. Subjektet skaper seg selv i det symbolske, er en del av det symbolske⁶⁰. Her tar jeg en liten omvei om det ubevisste før jeg kommer til Lacans subjekt (Lacan, 1985 [1964]). Lacans forståelse av det ubevisste illustrerer hvilken betydning han tillegger det symbolske og hans radikale avvisning av enhver gripbar essens eller substans. Her er Lacan kritisk til Freud. Identitet skapes ifølge Freud gjennom en serie identifiseringer med attributter ved det sosiale. Freud sier: "It is by means of a series of identifications that the personality is constituted and specified" (Stavarakakis, 1999, s. 30). Der Freud tar feil, ifølge Lacan, er imidlertid når han sier at denne identifiseringen også er påvirket av en ubevisst kjerne i vår psyke som kan tilskrives agens. Det er denne kjernen Lacan avviser. Lacan mente derfor ikke som Freud at det ubevisste kan spores tilbake til noen essens i subjektet, men isteden at også det ubevisste er strukturert av språket.

Det helt sentrale skillet går på dette: Identitet er ikke *noe*, det er det bare identifisering som *er*. Det er eksempelvis ikke det ubevisste som taler når psykoanalytikeren lytter til pasientens drømmer og fantasier. Det ubevisste er isteden strukturert av språk, av symboler og det er derfor samfunnet og symbolene omkring den enkelte som kommer til uttrykk når det ubevisste begynner å tale. Lacan bruker altså Saussure for å videreutvikle Freud og sier at psyken, som språket, er organisert som et nettverk av relasjoner mellom ulike elementer. Språket og symbolene smelter altså hos Lacan sammen med og blir ett med subjektet; subjektet kan ikke forstå seg selv eller i det hele tatt eksistere utenfor symbolene. Språk er altså ikke bare representasjoner av en underliggende identitet:

By submitting to the laws of language the child becomes a subject in language, it inhabits language, and hopes to gain an adequate representation through *the world of words*: the symbolic provides a form into which the subject is inserted at the level of his being. It's on this basis that the subject recognises himself as being this or that (III:179) (Stavarakakis, 1999, s. 20, min utheving)

Subjektet og objektet blir altså til i diskurs. Det meningsnettverk jeg skisserte på side 35 er i dette perspektiv ikke bare tekst om det rurale, det *er* også det rurale. Det går altså et viktig skille mellom sosialkonstruktivismen og strukturalismen på den ene siden og den subjekt- og

språkforståelsen som vi finner hos Lacan, Derrida, Foucault, Laclau og Mouffe på den andre. Det sentrale er at disse siste forlater den tilnærmingen som behandler språk, subjekt og materialitet som adskilte kategorier.

Konstruere- ikke representere

Språk representerer dermed ikke bare det sosiale, det konstruerer også i høy grad det det hevder å representere. Dette var nettopp Gramsci (1971 [1929-1935]) sitt bidrag til den marxistiske teori; han gjør hegemoni-begrepet til noe mer enn summen av underliggende klasse-interesser, slik Althusser gjorde⁶¹ (se for øvrig artikkel 1, s.128-29). Gramscis originale bidrag er frikoplingen av en ny kollektiv vilje fra de krefter som opprinnelig driver den frem. Den kollektive vilje kan ikke reduseres til summen av opprinnelige interesser, men den må sies å oppstå og oppnå støtte gjennom at interessene 'i prosessen' kommer til å forstå verden likt, en såkalt hegemonisk intervensjon (se artikkel 2, s. 143). I prosessen hvor et nytt hegemoni vinner frem skapes ideer og verdier som deles av i utgangspunktet heterogene grupperinger. Den nye kollektive vilje, representasjonen av den opprinnelige heterogene grupperingen, kan altså ikke reduseres til summen av de interessene som samlet seg bak denne vilje. Interessene skapes isteden til en viss grad av representasjonen (Cutler *et al.*, 1977). Bourdieu sier det slik:

the sign creates the thing signified, the signifier is identified with the thing signified which would not exist without it, and which can be reduced to it. The signifier is not only that which expresses and represents the signified group: it is that which signifies to it that it exists, that which has the power to call into visible existence, by mobilising it, the group that it signifies (Bourdieu, 1991, s. 207)

Hvis den rådende diskurs i samfunnet etter hvert unnlater å snakke om det rurale som en meningsfull kategori i seg selv, så kan en tenke seg at ikke bare forestillingen om det rurale men også den praksis som utøves i forhold til det og i det endrer seg, og at det rurale dermed endrer seg. Det rurale er altså ikke bare representert på en spesiell måte, men er faktisk sakte med sikkert blitt identisk med representasjonen. Men da begynner skillet mellom forestillinger og virkelighet å forsvinne. Vi kan i hvert fall tenke oss analytisk at dette skillet ikke er det viktigste. Representasjonene er ikke lenger bare representasjoner av det rurale, de kan også hevdes å være det rurale, eller en særegen diskurs om det rurale. Tanke, språk og handling kan til sammen stå for noe eget, en egen måte å tenke om, snakke om og handle på. Denne egne måten å forholde seg til og skape virkeligheten på vil kunne gjenkjennes ved at

den har noe karakteristisk ved seg, en kunnskap om hvordan ting henger sammen. I min analyse forstås diskurs på denne måten, som en felles horisont eller sannhet som handlinger, tanker, tekst og materialitet struktureres innenfor.

Representasjoner av det rurale er det rurale, men det betyr ikke at vi gjennom representasjoner kan gjenkjenne alle de ruraliteter som finnes. Poenget er bare at en begynner å se etter en av mange diskurser som bringer frem en av mange ruraliteter. Materielle endringer foregår uten tvil uavhengig av meningsdanningen i diskursen, men de gjøres likevel først meningsfulle gjennom det diskursive. Diskurs er altså et analytisk perspektiv på hvordan en kan gripe den måten denne levende ruraliteten gjøres meningsfull på, blant forskere, politikere og folk flest. Mange mistolker diskursanalysen på dette punkt og forveksler det sterke fokus på meningsdanning med en neglisjering av materialiteten. Det er imidlertid unødvendig å fremstille diskursanalysen på denne måten, poststrukturalismen erkjenner fullt ut at

de empiriske fenomener forsvinner med andre ord ikke den selvsamme dag, en flok forskere finder på at se på dem med nye perspektiver. De studeres blot fra en anden vinkel og på andre premisser (Søndergaard, 2000, s. 69).

Poststrukturalismen trekker virkeligheten; substans, handlinger, materialitet, subjekter og objekter inn i det språklige. En er ikke opptatt av skillet mellom virkeligheten og forestillingene om virkeligheten, men dreier isteden oppmerksomheten mot diskurs som en virkelighetsproduserende kraft. Hvis det finnes viktige skiller så er det heller mellom ulike diskurser. Analysen etablerer ikke kausalitet mellom diskurs og materialitet, men beskriver hvordan virkeligheten blir til i kampen mellom diskurser. Poststrukturalisten forlater det han ser som en formålsløs søken etter en skjult underliggende autonom identitet, eller en ikke-diskursiv substans og fokuserer isteden på det manifeste, det som sies, og det artikulerte, på representasjonene. I poststrukturalismen interesserer en seg ikke for forskjellen mellom diskurs og virkelighet, men fokuserer på diskurs og forholdet mellom diskurser.

Diskursiv egenvekt

Jeg har vært opptatt av å fremanalysere hvordan diskurser i kraft av seg selv bidrar til sosial endring. Det er imidlertid ikke nødvendig å analysere slike abstrakte diskurser, selv om en abonnerer på den beskrevne poststrukturalistiske epistemologi. Både i diskurspsykologien (Potter *et al.*, 1987) og i noe av tenkningen innenfor fenomenologien⁶² (Gilje *et al.*, 2003)

finner vi eksempelvis det samme forhold mellom tekst, tanke og handling som jeg har beskrevet over, uten at en derfor i disse retninger blir ved å analysere diskurser. Det er klare likheter i epistemologien mellom poststrukturalismen, diskurspsykologien og fenomenologien. Alle erkjenner eksempelvis at det vi kan vite er ikke hvordan verden er, men hvordan verden blir til. Jeg skal si litt mer om disse likhetene. Som sagt så kan subjektet hos Lacan (1985 [1964]) ikke forstå seg selv eller eksistere utenfor det symbolske, utenfor diskurs. Subjektet internaliserer heller ikke den objektiviserte virkelighet (Berger et al., 1966), fordi subjektet eksisterer ikke (det blir til) og kan ikke konfronteres med en objektiv virkelighet. Denne epistemologiske avvisningen av inndelingen i det subjektive og det objektive finner vi også i fenomenologisk tenkning:

In *Being and Time* Heidegger made a full frontal attack on subjectivism and objectivism. He maintained that a human being is not related to the world as a Cartesian subject to an object. The philosophical question is, therefore, not how the subject comes to know the object, which would be the traditional question in Western epistemology. Before any epistemological questions can be addressed, it needs to be recognised that a human being is always 'being-there' (Gilje et al., 2003, s. 43)

Vi finner en lignende forståelse, denne gang i forholdet mellom kontekst og subjekt i Foucaults genealogi: "Subjects do not first preexist and later enter into combat or harmony. In genealogy subjects emerge on a field of battle and play their roles, there and there alone" (Dreyfus *et al.*, 1983, s. 109). Det sentrale i denne setningen er etter min mening det siste: "and there alone" (*ibid.*). Subjektet presenteres ikke for diskurs, men det er allerede der: "Man is always already contextually situated in sociality and materiality" (Gilje et al., 2003, s. 43). Av samme årsak, at mennesket allerede er tilstede i kontekst, fokuserer diskursanalytikeren ikke på språket, men på det som sies. Derfor snakker Lacan om det manifeste og derfor insisterer Foucault på at det bare er ett plan, fremtredelsen⁶³ (Foucault, 1970). Begrepet fenomen, som fenomenologien tar avsett i er gresk og betyr nettopp fremtredelse eller det som viser seg.

Fenomenologien avviser ikke denne forståelsen, slik jeg ser det. Fenomenologen bruker imidlertid ord som sosialitet, kontekst eller til og med væren-i-verden, der diskursanalytikeren bruker diskurs. Skillet oppstår dermed først når fenomenologen reduserer poststrukturalistens diskurs til "our actual stock of words or clauses" (Gilje et al., 2003, s. 41). Fenomenologen er med dette som utgangspunkt kritisk til at subjektet dermed blir en overflødig størrelse, all den stund det bare sies å være bygd opp av en rekke tilgjengelige subjektposisjoner. Mye av kritikken mot poststrukturalismen og den kulturelle vending generelt går på dens manglende

evne til å fange inn hva som skjer når aktører handler og tenker innenfor en diskursiv ramme. Aktørens evne til å skape sosial endring hevdes å få for liten vekt innenfor poststrukturalismen.”When you interpret metaphors and symbols as linguistic expressions and representations, there is a risk that the experience is reduced to a reproduction of something predetermined” (Gilje et al., 2003, s. 31).

Denne kritikken rammer delvis også mitt studie av det rurale: Diskurser kan forstås som noe som anvendes av aktører for å tenke om, oppleve og produsere det sosiale. Jeg har begrenset meg til å vise frem diskurser om det rurale som en mulighetsbetingelse for denne opplevelsen. Jeg har ikke vist hvordan mennesker anvender diskurser om det rurale, sammen med mange andre tilgjengelige diskurser, og hvordan dette virker inn i den enkeltes utforskning av seg selv og verden. Denne prosessen fanges rett og slett ikke opp av min tilnærming. Når det er sagt så ligger det ikke i min forståelse av diskurs at den determinerer, slik Gilje antyder, bare at den utgjør en mulighet og en begrensning for artikuleringer av det rurale som kan endres eller reproduseres.

Den kulturelle og språklige vending hevdes altså å gjøre subjektet og handling overflødig, ved bare å interessere seg for hvordan språket konstruerer identitet:

The individual ..became a 'subject position', and the experience became an 'interpellation' [Althusser] where 'the discourse' implicated how it was structured and how bodies were made up in different fields of power. (Gilje et al., 2003, pp. 31, [min tilføyelse]).

Her tillegges subjektet og handlingen for lite vekt etter min mening. Subjektet er jo ikke determinert, som i strukturalismen. I overgangen fra strukturalismen til post-strukturalismen skifter nettopp oppmerksomheten vekk fra de mekanismer som strukturer og determinerer fra sin dybde, og en beveger seg opp mot noe i nærheten av overflaten av det fenomen som studeres (Murdoch, 2006). Subjektet skaper her, i overflaten, seg selv ved hjelp av beslutninger (Laclau, 2002a, s. 159):

Enhver subjektposisjon er en effekt af strukturel determination [...] Da strukturen imidlertid er grunnleggende uafgjørbar, kræves der beslutninger, som strukturen [...] ikke forudbestemmer, og dette er momentet for fremkomsten af 'subjektet' som forskelligt fra 'subjektposisjoner'.

Slike beslutninger forutsetter selvsagt handlende og tenkende individer. Når diskurs reduseres på denne måten av kritikerne av poststrukturalismen forsvinner dermed en likhet mellom erkjennelsen av det sosiale, slik den er representert ved Foucault, Lacan og Laclau over, og

eksempelvis fenomenologen Merleau-Ponty (Gilje et al., 2003). Når Foucault eksemplvis plasserer diskurs som utskilt fra både språket og det materielle, så sier Merleau-Ponty⁶⁴: "the researcher's attention should neither be put on the individual nor on the surrounding, but just on the intertwining –the interwoven tapestry between the body and the world" (Gilje et al., 2003, s. 42). På samme måte er for Foucault diskurs den mekanismen som skaper koplinger mellom språk og materialitet, mellom ord og ting (Hammer, 2003). Foucault ville vise hvordan både subjekter og objekter blir til i kontekst av diskurs.

Dette må imidlertid ikke forstås som at diskurspsykologer, fenomenologer og poststrukturalister motiveres av det samme prosjekt. Diskurspsykologien er eksemplvis ikke primært opptatt av å identifisere diskurser, men å beskrive hvordan diskurser i situerte sosiale praksiser inngår i en identifiseringsprosess. I diskurspsykologien (Potter et al., 1987) er hensikten å vise hvordan menneskers muligheter for å forstå seg selv og andre er betinget av det diskursive, av allerede eksisterende kollektive betingelser (subjektposisjoner, handlingsalternativer, storylines, metaforer, språk); betingelser som aktørene overtar og gjør til sine egne. Wiborg (2003a) er eksemplvis primært opptatt av fortellinger og det diskursive på denne måten, som en tilgang til å forstå hvordan unge mennesker konstruerer sin identitet. Hun diskuterer utforming av identitet i det moderne norske samfunnet gjennom bygdeungdoms fortellinger. Ungdommens egne fortellinger brukes for å forstå hvordan eksemplvis forskjeller mellom by og bygd konstrueres og hvordan denne dikotomien i neste omgang inngår i ungdommens identitetsprosjekter. Både diskursen og individene tillegges slik jeg ser det agens, førstnevnte ved måten dikotomien by-land er et tilgjengelig utgangspunkt for å forstå seg selv, men også ved at ungdommen "kan imødegå betingelserne, bryde med dem, modsige dem, forsterke dem, bekrefte dem eller på annen måte forholde sig formende til dem" (Søndergaard, 2000, s. 67). Det er imidlertid relasjonen mellom identitet og diskurs i sosial praksis som danner utgangspunkt for problemstillingen i diskurspsykologien, ikke ønsket om å gripe hvordan diskursen bidrar til sosial endring i kraft av seg selv.

Poststrukturalister er opptatt av hvordan virkeligheten skapes i diskurs. I kontrast til dette er fenomenologens høyeste mål og nå frem til en før-diskursiv kunnskap: "Phenomenology is the scientific study of experience. It is an attempt to describe human consciousness in its lived immediacy, before it is subject to theoretical elaboration or conceptual systemizing" (Jackson, 1996, s. 6). Poststrukturalisten på sin side "does not look to culture in order to understand discourse. Rather, one looks to discourse in order to understand how culture is carried and replicated." (Urban *et al.*,

1991). Mening antas altså ikke å bli generert utelukkende av vitende individer, men også gjennom et sett av kulturelle, tekstlige eller sosiale relasjoner. Poststrukturalisten styrer unna fenomenologens autonome og skapende individ⁶⁵ som utgangspunkt for undersøkelsen og ser heller subjektet som delvis strukturert⁶⁶.

I en studie kan vi være mer opptatt enn det jeg har vært av hvordan samfunnet *gjøres* i kontekstspesifikke prosesser. Mennesker skaper verden og seg selv gjennom hverdagens aktiviteter. I denne prosessen anvender de diskurser som verktøy for å utforske og forstå. Diskurs og kultur (Gilje, 1998) kan sees som et verktøy som mennesker anvender når de skal oppdage og forstå verden. I forskningen kan man, slik jeg ser det, dele denne erkjennelsen men likevel velge ulike strategier og prosjekter for utforskning av samfunnet. En kan, slik ønsket er i fenomenologien, søke å vise hvordan diskurser eller kultur brukes, deres effekter når de inngår i hverdagens meningsdanningsprosesser. Det må imidlertid etter min mening også være legitimt å velge å fokusere ikke bare handligers konsekvenser men også deres mulighetsbetingelser, uten at dette skal avskrives som en tilnærming som er naiv i forhold til aktørers frihet og skapende kraft. Poenget er jo bare det at jeg ikke primært har vært opptatt av å forstå hvordan det rurale erfares, men å beskrive den kraften som virker forut for konstitueringen av objektet og subjektet, de diskurser som gjør det mulig å produsere forestillinger om det rurale i første omgang. Det er derfor primært diskursens virkelighetsproduserende kraft, diskursens egyptyngde som er fremanalysert i denne avhandlingen.

En diskurs er altså noe mer enn bare et forsøk på en konstruksjon av det rurale og den sammenheng det rurale bør settes inn i. En diskurs bidrar i 'kraft av seg selv'⁶⁷ til å forme hvordan det i det hele tatt er mulig å konstruere det rurale som noe meningsfullt. Med dette mener jeg at utsagn, som de i tabellen på side 48, blir meningsfulle ved hjelp av et helt nettverk av representasjoner, et nettverk som er tilgjengelig og som aktiviseres når en av representasjonene i nettverket artikuleres. Å si at den spredte norske bosettingen er verdifull i seg selv, eller at skillet mellom by og land er i ferd med å forsvinne, er påstander som avhenger av en rekke 'tatt-for-gitte' koplinger til andre representasjoner. Disse koplingene påfører, i kraft av seg selv, utsagnet en mening. Meningsproduksjonen styres altså, begrenses og muliggjøres, av en diskursiv kraft. Diskurs har en egyptyngde som til en viss grad kan forklare hvorfor det rurale utvikler seg slik det gjør.

Denne delvis virkelighetsproduserende kraften vil nødvendigvis, på tross av at den bidrar til sosial endring, unnsnippe studier som fortsetter å søke etter bakenforliggende strukturer, sannheter om et fenomens vesen, kausale sammenhenger eller hvordan ting egentlig var eller er. Eller sagt på en annen måte: Analysen som søker vitenskapelig erkjennelse av et på forhånd gitt objekt vil ikke være følsom for den kraften som virker forut for konstitueringen av objektet. Det viktige poenget her er at en gjennom det diskursive kan få øye på andre drivkrefter bak sosial endring, bak endringer i politikken for det rurale eller den praksis som utøves i og i forhold til det rurale. Sosial endring behandles som et spill om hvilke representasjoner av virkeligheten som skal få lov til å danne utgangspunkt for å snakke om det rurale.

Avslutning

Jeg innledet denne kappen ved å kontekstualisere min studie, i form av en historisk gjennomgang av det jeg anser som, for mitt tema, de viktigste politiske og sosiale vendepunkter de siste par hundre år. Denne oversikten bidro til en mer utfyllende beskrivelse av historien enn det som mulig i den knappe formen som artikkelformatet tvinger en inn i. Jeg avsluttet denne gjennomgangen med å reflektere over hvordan det rurale fremtrer forskjellig avhengig av hvilket perspektiv en legger på historiefortellingen. Min avhandling dreier seg om å tematisere forholdet mellom ulike perspektiver og hvordan det rurale fremstår.

Jeg gikk så over til en presentasjon av bakgrunnen for min problemstilling. Temaet for avhandlingen stammer fra et Strategisk Instituttprogram som ble til i krysningpunktet mellom et økt fokus på diskursanalyser i geografi-faget (Lysgård, 2001a) og det engelske 'rural studies' (Forsberg et al., 2003). I tillegg til dette hadde den institusjonen som jeg var ansatt ved over mange år gjennomført evalueringer av ulike distriktspolitiske virkemidler. En analyse av forestillinger om det rurale Norge var derfor det naturlige utgangspunktet for min studie, men denne problemstillingen ble endret etter hvert. I og med at jeg etter hvert gikk bort fra å betrakte diskurser som forestillinger, og også innlemmet det materielle og handlinger i det diskursive, kom artiklene isteden til å handle om hvordan det rurale bringes til eksistens i ulike diskurser.

Etter et sammendrag av de fem artiklene i denne avhandlingen beskrev jeg hvordan jeg har gått frem i analysen av empirien og hvordan denne empirien etter hvert vokste frem. Jeg beskrev hvordan både empirien og analysen har utviklet seg i lys av et fortolkningsapparat som baserer seg på fire ulike strategier. Jeg beskrev først hvordan jeg har gått frem for å fremanalysere en eller flere diskurser ved å lete etter noen viktige momenter og relasjonene mellom disse. Dernest beskrev jeg den genealogiske metode, der sammenkjedingenes tilblivelse søkes identifisert. Hvis en skal vise hvordan diskurs blir til så må en også gå bakover i tid for å sannsynliggjøre når og hvordan viktige relasjoner i diskursene ble etablert. Det handler altså om å lete etter de hendelser i historien der sammenkjedingen av viktige momenter i dagens diskurser fant sted. Disse to analytiske grepene eller strategiene foregår parallelt, i tillegg til at prosessen hele tiden er styrt av den fremvoksende problemstillingen i hver enkelt artikkel. I tre av artiklene anvender jeg en tredje strategi i tillegg, ved å analysere samspillet og konkurransen mellom to ulike diskurser og hvordan disse til sammen bidrar til å

produsere det rurale. Den siste strategien, som i større og mindre grad kan gjenfinnes i alle artiklene, består i å utvikle et arkiv; å ut fra et stadig voksende empirisk materiale identifisere de regler som kopler sammen og strukturerer vår måte å gripe det rurale på.

Jeg gjorde i neste kapittel rede for hvordan jeg mener kvaliteten på min avhandling og konstruktivistiske arbeider generelt kan bedømmes gjennom å vurdere den interne validitet, analysens refleksivitetsøkende effekt og relevansen, troverdigheten og gjenkjennbarheten i det arbeidet som er gjort. I det neste kapitlet begynte jeg å plassere meg selv i forhold til andre studier av det rurale og deres måte å tilnærme seg diskurs. Jeg presenterte den engelske rural-studies tradisjonen, samt hvordan denne og den norske forskningen på det rurale er blitt berørt av den kulturelle vending. Kapitlet munnet ut i en diskusjon av hvordan rurale studier, når de trekker inn det diskursive i analysen, velger å håndtere skillet mellom språk og materialitet. I siste kapittel redegjorde jeg for hvordan jeg har valgt å forstå og analysere det diskursive ved å dreie fokus vekk fra skillet mellom språk og materialitet, og over mot diskursen som en selvstendig kraft bak sosial endring.

Konstruktivismen har som målsetting å komme frem til en erkjennelse som er annerledes enn den allerede eksisterende meningsfullhet (Åkerstrøm Andersen, 1999). Det er imidlertid ikke bare denne annerledes erkjennelsen som er målet. I annenordens-iakttakelsen, når vi observerer de som observerer, ser vi som forskere det som vårt studieobjekt ser med, vi ser eksempelvis hvilken forskjell (Luhmann, 2002) objektet baserer seg på når hun observerer:

Hun ser det hun ser med, og kan dermed innse at hun egentlig ikke ser noe annet enn sine egne distinksjoner. Det kan være en fruktbar innsikt, men man kan ikke bli stående der (Hagen, 2006, s. 60).

Jeg mener ambisjonen i tillegg må være å bringe frem kunnskap som kan danne utgangspunkt for alternative tilnærminger, som kan gi innspill til andre måter å organisere samfunnet på (Flyvbjerg, 1998). Det endelige mål er å bidra til å endre praksis i den grad dagens praksis ikke er verdirasjonell (Flyvbjerg, 1991). Her adopterer jeg det normative utgangspunktet som Flyvbjerg trekker med seg fra Aristoteles' 'phronensis':

Phronetisk forskning fokuserer pr. definition på værdier, for eksempel ved hjælp af de simple værdirationelle spørgsmål: Hvor er vi på vej hen? Er det ønskelig? Hvad bør der gøres? (Flyvbjerg, 1991, s. 160)

Overskridelsen av den eksisterende meningsfullhet har altså et helt eksplisitt formål; nemlig å vise hvordan vi for tiden produserer virkeligheten og dermed skape et inntak til å forstå hvordan denne prosessen kan endres. Måten eksisterende måter å forstå samfunnet på er med på å produsere virkelighet er nettopp det en søker å vise, ikke å forbedre, forkaste eller videreutvikle eksisterende kunnskap. Utfordringen er ikke å videreutvikle eksisterende kunnskap men isteden å finne analytiske grep som kan fremmedgjøre forskeren fra det studerte fenomenet som substans eller essens. Fokus er på den konstituerende prosess, ikke essens (Søndergaard, 2000). I tillegg til å invitere til å tenke alternativt i forhold til utviklingen av den norske landsbygda, noe artiklene som nå følger forhåpentlig bidrar til, er det min viktigste ambisjon å stimulere til økt interesse for den konstituerende prosessen.

Vedlegg

Hva er distriktspolitikk?

Kommunal- og regionaldepartementet har ansvaret for det som kalles 'den smale distriktspolitikken'. Denne politikken har som overordnet målsetting å opprettholde hovedtrekkene i bosettingsmønsteret. Den støtten som tildeles over de distriktspolitiske virkemidlene er innrettet mot næringsutvikling, i form av investeringsstøtte og bedriftsutviklingstilskudd til bedrifter som er lokalisert i det distriktspolitiske virkeområdet. Disse virkemidlene tildeles etter søknad og utgjør for tiden et sted mellom 1 og 2 mrd. kroner i året.

I tillegg til dette finner vi distriktspolitiske målsettinger og virkemidler innenfor svært mange av de statlige sektorene. Dette kalles noen steder for den brede distriktspolitikken. Innenfor den brede distriktspolitikken har Effektutvalget (NOU, 2004a) pekt ut den differensierte arbeidsgiveravgiften, transport, post, IKT- og tele, kommune, arbeidsmarked, næring og FoU, høyere utdanning, energi, petroleum, miljøvern, jordbruk, fiske, forsvar, bolig, helse, kultur og samepolitikk. Innenfor alle disse politikkområdene finner en altså eksplisitte målsettinger om å søke å bevare et spredt bosettingsmønster, uten at disse selvfølgelig får lov til å overskygge sektorens egne målsettinger når de går på tvers av disse. Effektutvalget har videre delt inn de ulike virkemidlene etter hvordan de tilnærmer seg problemet med å søke å unngå sentralisering:

1. befolkningsrettet politikk og velferdsproduksjon (kommuneøkonomi),
2. næringsrettet politikk (deriblant arbeidsgiveravgift),
3. utbygging, drift og bruk av infrastruktur,
4. lokalisering av statlige virksomheter og
5. makroøkonomi.

Disse fem punktene er ikke urelatert til politiske skillelinjer. Den aktive intervenserende stat fra venstresiden er tydeligst til stede i punkt 1 og 2, mens høyresidens næringsnøytrale og mer markedsbaserte politikk ligger bak de virkemidlene som vi finner under punktene 3-5. Det er derfor ikke tilfeldig at den forrige borgelige regjering gjorde en tydelig innsats på eksempelvis utflytting av statlige arbeidsplasser. Høyresiden snakker i tillegg oftest om

generelle rammebetingelser og infrastruktur i debattene om distriktspolitikken. Den sittende rød-grønne regjeringen har derimot satset ekstra på punkt 1 og 2. De har sørget for å få gjeninnført ordningen med differensiert arbeidsgiveravgift og sørget for en reell vekst i kommunesektorens samlede inntekter på om lag 5,4 milliarder kroner fra 2006 til 2007.

Nærmere om punkt 1): Statens politikk overfor kommunene er blant de områdene som har størst betydning i forhold til distriktspolitiske målsettinger. Staten kan gjennom innretningen på overføringene til kommunene direkte påvirke kommunenes aktivitetsnivå. Den generelle bedringen av kommuneøkonomien slår ikke nødvendigvis bedre ut i kroner og øre i små enn i store kommuner, men kommunen som institusjon spiller en viktigere rolle for befolkningsutviklingen i små kommuner enn i større kommuner der det er et bredere arbeidsmarked og flere tilbydere av tjenester. Under næringspolitikken (pkt. 2) er det ikke den ”smale” distriktspolitikken som er mest effektiv (og kostbar), men den differensierte arbeidsgiveravgiften. Dette er det virkemidlet som har størst effekt i forhold til målet om å bevare en spredt bosetting. Denne ordningen bidrar til å senke arbeidsgivernes utgifter til arbeidskraft i de mest fraflyttingstruede områdene, og fører dermed til økt etterspørsel etter arbeidskraft i distriktene. Dette igjen kan medvirke til at færre ønsker å flytte fra distriktene.

I tillegg til dette har Kommunal- og regionaldepartementet til enhver tid en eller flere programmer i utkantkommuner som blant annet søker å bidra til optimisme og attraktivitet på små steder for å øke tilflyttingen og minke fraflyttingen fra utkantene.

I tillegg til alt dette kan vi peke på en slags ad-hoc distriktspolitikk som består i en årvåkenhet rundt om i kommunene og på Stortinget i forhold til virkninger av nedleggelse i industri (eks. Årdal) eller offentlig virksomhet (eks. Forsvaret på Ørlandet) i små sårbare samfunn, og en politisk vilje på tvers av partiene til å sette inn tiltak for å redusere skadevirkningene.

Empiri

120 artikler i avisene Nordlys, Aftenposten og Dagens Næringsliv.

Programnotater fra Norges forskningsråd:

Arbeidsmarkeds- og regionalforskning 1991 – 1996;

Bygdeutviklings-programmet 1990 –1994;

Kyst- og bygdeutvikling 1995 – 1999;

Regional utvikling 1998 – 2003;

Demokrati, styring og regionalitet 2005 – 2010.

Vi vil...! Norske partiprogrammer 1884-2001. CD fra NSD. Institutt for samfunnsforskning

Meldinger til Stortinget om distrikts- og regionalpolitikken.

- 25. august 1972
- 23. februar 1973
- 26. mars 1993
- 8. april 2005
- 16. juni 2006

Debatt i Stortinget om regionalpolitikken.

- 3. mai 1973
- 7. mai 2002
- 16. juni 2005

Jamstillingskomiteen. Utredning om utjevning av levekårene mellom næringene. 7. juni 1946

Distriktskommisjonen. Utredning om distriktspolitikken. 7. februar 2003

Effektutvalget. Utredning om effektene av statlig politikk på distriktene. 29. januar 2004

Redegjørelse om distrikts- og regionalpolitikken. Bondevik II-regjeringen. 30. april 2002

Redegjørelse om distrikts- og regionalpolitikken. Stoltenberg I-regjeringen. 4. mai 2000

NRK-program fra 1972: "Herre i eget hus". Kilde: NRK

De politiske partienes hjemmesider. Partiprogram. Regionalpolitikk

Noen av de akademiske arbeider som også ligger i referanselisten er å betrakte like mye som empiri enn som teori:

Bygger de landet? Hersoug og Leonhardsen (1979)

Kryssende konfliktlinjer i norsk politikk. Stein Rokkan (1967)

Langtidsliner i distriktpolitikk og tiltaksarbeid. Håvard Teigen (red) (1995)

Makt og motmakt på kysten (2002), *Kunnskapsbruk og argumenttyper i prosjektet Kombinasjoner langs en fjord* (2003), *Om å få orden på gjenstridige fjordfolk* (1996), *Naturressurser, institusjoner og utvikling –noen norske eksempler* (2007), *En nordisk modell?* (2006). Ragnar Nilsen

Populistiske arbeidsgrupper i Bergen (3 hefter 1972-1974)

Opp og stå, gamle Norge Kristian Aasbrenn (red) (1996)

Udsigt over den norske historie Ernst Sars (1873-1891)

Jakten på det norske. Hemstad og Sørensen (1998)

Hamsun- Svermeren og Erobreren. Ingar Kolloen (2003 og 2004)

Vårt hundreår. Berge Furre (1991)

Industry and Empire. E.J. Hobsbawm (1968)

Constructing the countryside. Terry Marsden et.al. (1993)

The countryside ideal. Michael Bunce (1994)

Who is Rural? Or, How TO BE Rural. Marc Mormont (1991)

The right to development. Gunnar Svendsen (2004)

Det regionalpolitiske regimeskifte, Innovasjonspolitikken scenografi, Mennesker, steder og regionale endringer. Forskningsprogrammet REGUT (2004)

Ressursene våre. Jens Christian Hansen og Arild Holt-Jensen (1982)

Fra embedsmannsstat til ettpartistat og andre essays Jens Arup Seip (1963)

...som det stiger frem. Apenes (red.) (1968)

Prosa i samling. Tor Jonsson (1960)

De nasjonale strateger. Rune Slagstad (1998)

Trost i taklampa. Alf Prøysen (1950)

Mot et samfunnsøkonomisk optimum. Espen Søylen (2002)

Vitenskap og politikk Trond Bergh og Tore Hanisch (1984)

Norske naturmytologier Nina Witoszek (1998)

Hva skjer i Nord-Norge? Ottar Brox 1996 og Morten Strøksnes (2006)

Naken uten fisk. Lena Hamnes (2006)

Et lite land i verden. Trond Berg Eriksen et.al. (2003)

Hundre bønder. Rolf Sagen (2001)

Regional policy in the nordic countries. Jan Mønnesland (1997)
Fra vekstsenter til banan. Jens Christian Hansen (1995)
Det lokale og det nasjonale. Yngve Flo (2003)
Hva har (og hva kan) regionalforskning bety. Peter Arbo (2004)
Flukten fra landsbygda –intervjuer. Edgar Henriksen (1947)
Jordskjelv. Reiulf Steen (2000)
Statsforfatningen i Norge og Danmark T.H. Aschehoug (1866)
Historie og nasjon. Narve Fulsås (1999)
The penguin history of economics. Roger Backhouse (2002)
Flukten fra landsbygda- 50 år etter. Asbjørn Fossen (1996)
Fem forsøk på å planlegge Nord-Norge (1981), *Nord-Norge- fra allmenning til koloni* (1984), *The political economy of rural development* (2006). Ottar Brox
Postmodern perspectives on counterurbanisation. Keith Halfacree (1997)
Byvisjoner og byforståelse. Per Morten Schieflo (1991)

Noter

¹ Den særskilte tilretteleggingen for tjenestetilbud og næringsvirksomhet på små steder. Se for øvrig vedlegg side 95

² Den opprinnelige problemstilling for denne avhandlingen handlet om produksjonen av slike forestillinger.

³ Påstanden: "At det rurale kunne eksistert på en annen måte" må ikke forveksles med den post-positivistiske erkjennelsen av at forskerens teorier og begreper gjør at vi ser en ruralitet til fordel for en annen. Påstanden stikker dypere. Den henspiller på at det rurale ikke eksisterer uavhengig av diskurs og derfor at diskurs ikke bare former hva vi ser av det rurale, men mer radikalt; hva det rurale er. Dette kommer jeg tilbake til senere.

⁴ Jeg bruker begrepet diskursanalyse i det følgende som et generelt begrep for analyser som på en eller annen måte bare, eller også, beskjeftiger seg med diskurser. Etter hvert beskriver jeg diskursteorien, som er den spesifikke formen for diskursanalyse som jeg har gjennomført.

⁵ Perioden 1814-1884 er den klassiske liberalismens epoke i Norge. Blant norske historikere er perioden kjent som 'Embetsstaten' (Seip, 1963).

⁶ Dette er ikke helt riktig, for i enkelte år kan det være økning; både i 1994 og 1995 økte befolkningen på bygda med noen tusen innbyggere. Det er en mulig sammenheng mellom dette og økningen i overføringene i distriktspolitikken i disse årene, som delvis var et svar på den rekordhøye arbeidsledigheten i 1993. Ellers var det en liten økning både i 2001, 2004 og 2005. Men den generelle trenden er nedgang.

⁷ Det Norske Arbeiderparti var allerede i 1918 påvirket av det sosialistiske prosjekt internasjonalt, og meldte seg inn i den Kommunistiske Internasjonale (Komintern). Her var målet verdensrevolusjon mot kapitalismen, inspirert av den russiske revolusjon i 1917, en tanke som i noen år også fikk feste i Norge. I 1929 var partiet igjen samlet etter en opprivende periode. Til tross for at ledende personer i DNA (Tranmæl, Falk, Scheflo, Gerhardsen) visstnok ikke lot seg inspirere av europeisk sosialistisk idédebatt (Furre, 1971; Steen, 2000), er det vanskelig å forstå det som skjedde utover på 1930-tallet som kun en særnorsk versjon av motkonjunktur-teorien som jeg beskrev over. Ideene fra sosialistiske ideologer må ha tilflytt norsk politisk bevissthet også; kanskje gjennom de mindre revolusjonære grupperinger i det samlede partiet (de tidligere sosialdemokratene). Målmann, historiker og senere utenriksminister Halvdan Koht snakket eksempelvis på denne måten varmt om evolusjon fremfor Marx' revolusjon.

⁸ i likhet med sine søsterpartier i Sverige og Danmark (Furre, 1971)

⁹ Statsminister Einar Gerhardsens uttrykk fra 1945

¹⁰ Inspirert av Kong Haakons tale ved hjemkomsten fra London i 1945 (Hansen, 1998)

¹¹ Ungdommens lengsel etter byen, der det er liv og spenning, ble kalt for neonlys-teorien (Klausen, 1984)

¹² "strandsittere og inderster" (Brox, 1966, s. 15)

¹³ Globalisering er et uttrykk for en økende grad av samhandling, integrasjon, påvirkning og gjensidig avhengighet mellom folk og stater innenfor områder som økonomi, samfunn, teknologi, kultur, politikk og økologi. Globaliseringsprosesser bidrar til å redusere betydningen av avstander og

statsgrenser. Globalisering er en prosess med mange underprosesser som binder folk og alt liv sammen til ett globalt system (fra Wikipedia).

¹⁴ ”Spørsmålet om hvilke botemidler en skal ty til for å bremse omfanget av denne flukten [fra landsbygda], er meget komplisert” (St.meld. 1951/1952b, s. 103)

¹⁵ se vedlegg side 95 for en spesifisering av distriktpolitikkenes virkemidler

¹⁶ Noen mener at vi nå på begynnelsen av 2000-tallet er inne i liberalismens krise (Laclau *et al.*, 2002), men dette lar jeg ligge her

¹⁷ Det er ikke enighet om at en derfor i særlig grad har sluppet opp velferdsstatens kolonisering av det sivile samfunn. Neoliberalismen i Norge har primært tatt formen av økonomisk liberalisering. Markedet er sluppet til i større grad, mens den sivile liberalisering lar vente på seg (Lorentzen, 2007)

¹⁸ Mens utviklingen av og politikken for det rurale vanligvis settes i sammenheng med den neoliberale modellen, ser vi at den sittende regjering har økt overføringene til kommunene og de distriktpolitiske virkemidlene. Ordningen med differensert arbeidsgiveravgift tilsvarende en avgiftsreduksjon for fraflyttingstruede områder på 9 mrd. kroner er gjeninnført. Det er fortsatt et tverrpolitisk mål å søke å bevare en spredt bosetting, selv om partiene er uenige om midlene. Det er med andre ord ikke åpenbart hva neoliberalisme betyr i norsk regional- og distriktpolitikk, og jeg skal i denne kappen komme inn på en alternativ diskurs til den neoliberale, en diskurs som kan bidra til å forstå også noe av kontinuiteten i forestillingene om det rurale Norge.

¹⁹ Det distriktpolitiske virkeområdet omfatter også byer og områder rundt byer
<http://tinyurl.com/55f7dh>

²⁰ Spesielt er den flerfaglige tilnærmingen og den handlingsrettede målsettingen bevart ved IPL. Dette instituttet representerer den eneste resten av den tverrfaglige ambisjonen fra oppstarten av Det samfunnsvitenskapelige instituttet ved Universitetet i Tromsø i 1972 (Jentoft, 2007).

²¹ Det fenomenologiske fokuset på *de handlingsalternativer som legges til grunn lokalt* er inspirert av Brox' veileder (Barth, 1969).

²² Jeg har skrevet mer om min tilnærming til empirien i artiklene (i artikkel 1 på s. 125-27, under avsnittene *Naturally occurring material* og *Constructivism at work*, i artikkel 4 under kapittelet *Conceptual understanding...* på side 178 og i artikkel 5, side 201-2 i kapittelet *Discourses on...*).

²³ Denne empirien er sentral i artikkel 5.

²⁴ Artikkel 2 er skrevet med utgangspunkt i blant annet denne empirien.

²⁵ Artikkel 4 er skrevet med utgangspunkt i blant annet denne empirien.

²⁶ Aarsæther stiller seg kritisk til nytten av å analysere diskurser med utgangspunkt i utvalgte dokumenter (OL-søknaden fra Tromsø 2018) uten å konfrontere slike diskurser med ”dei meir handlingsfaste sidene ved politiske beslutnings- og fordelingsprosessar” (Aarsæther 2008, s. 296). Det var en slik kritikk jeg også rettet mot mitt eget arbeide i denne fasen av arbeidet med avhandlingen.

²⁷ Diskursteorien er en metateori mer enn en teori. En metateori forstår jeg som en teori som har en eller flere andre teorier som tema eller som i sin tilnærming også tematiserer teorier om samfunnet. Den kan eksempelvis si noe om hvilke teorier om menneske og samfunn som dominerer og hvilke konsekvenser det har at nettopp disse teorier danner utgangspunkt for kunnskap. Metateorien forstår ikke seg selv primært som et alternativ til andre teorier om samfunnet, men tematiserer mer hvilke

konsekvenser andre teorier har (som resultater av og medskapere til diskurser). Metateorien forblir følgelig i stor grad på et vitenskapsteoretisk nivå der en kretser rundt ontologiske og epistemologiske spørsmål om hva som er virkelig og hvordan virkeligheten skapes. Dette vil for det første si at teorien er på et høyt abstraksjonsnivå; det er stor avstand fra begrepene i metateorien, de etiske kategorier (Harris, 1968), til samfunnsmedlemmenes egne begreper, de emiske kategorier. Det er eksempelvis slik jeg ser det større avstand mellom det metateoretiske begrepet ”tom betegner” (Laclau, 2005) og sosial praksis enn det er mellom en planleggers handlinger og det teoretiske begrepet governance. Spørsmålet om operasjonalisering stiller seg litt annerledes her enn for en post-postivistisk samfunnsvitenskapelig teori som eksempelvis sier noe om kausale sammenhenger eller som danner en forklaringsmodell. Som det også gjelder Foucaults arbeider er en henvist til å la seg inspirere av diskursteoretiske arbeider men ellers operasjonalisere på egen hånd (Lysgård, 2001b; Hammer, 2003).

²⁸ I artikkel 4 og 5 kombineres riktignok diskursteorien med det vi kan kalle teorier om samfunnet (Kopytoff, 1986; Fairclough, 1995). Jeg har sagt litt om dette i sammendragene. Det viktige for meg er å være bevisst på at noen teorier hjelper oss til å analysere det rurale og hvordan det endrer seg, mens metateorier hjelper til å forstå hvordan det rurale blir til. Jeg ser ingen problem med å blande tilnærminger med ulik ontologi så lenge en er bevisst på at dette.

²⁹ Her er det en interessant parallell til diskursteorien i fenomenologien til Merleau-Ponty: ”The meaning does not have a pre-existing presence in these words and expressions, it is an effect of the relations that are set up between them”(Merleau-Ponty, 1964). Merleau-Ponty diskuterte også Saussure, som Laclau og Mouffe var inspirert av, i boka ”Signs” (Merleau-Ponty 1964). Jeg diskuterer dette mer utførlig i kapittelet ”Diskursiv egenvekt” (se side 84)

³⁰ se også artikkel 1 side 125-26 for et eksempel på hvordan det empiriske grunnlaget har vokst fram

³¹ Jeg skal heller ikke vise frem alle de måtene disse momentene er relatert til hverandre på, men gi eksempler på dette. Det står også mer om momentene og deres relasjoner i artiklene. Jeg skal også etter hvert vise hvordan diskurs kan gi en økt forståelse av hvordan enkelte handlinger, utsagn og institusjonelle ordninger er muliggjort.

³² Også oljeressursene blir i stor grad kanalisert tilbake til samfunnet gjennom høye skatter på inntektene fra oljeutvinning, selv om denne fordelingen ikke skjer gjennom en fordeling av muligheten til å utnytte ressursen, som eksemplene over viser.

³³ Uten at dette betyr at alle velger å betone akkurat denne koplingen (Fossen, 2000) når de beskriver det typisk norske

³⁴ Å bremse sentraliseringen handler imidlertid her primært om å bevare bondebefolkningen. Koplingen mellom det rurale, generelt, og nasjonen skjedde først på en tydelig måte på 1960- og 70-tallet, som jeg også nevnte over.

³⁵ ”De opprinnelige skillelinjene i det norske system var territorielle og kulturelle: Distrikter stod mot hovedstad, bøndene kjempet mot Kongens embetsmenn, forsvarere av bygdenes kulturelle tradisjoner talte mot strømmen av verdslighet og nasjonalisme fra byene” (Rokkan 1967 s. 199)

³⁶ ”Enhver subjektposisjon er en effekt af struktural determinasjon [...] Da strukturen imidlertid er grunnleggende uafgørbar, kræves der beslutninger, som strukturen [...] ikke forudbestemmer, og dette er momentet for fremkomsten af subjektet som forskelligt fra subjektposisjoner” (Laclau, 2002a, s. 159)

³⁷ Åkerstrøm Andersen (2000) jevnfører forskjellen mellom dekonstruksjon og hegemoni-/diskursanalyse hos Laclau med henholdvis Luhmanns formanlyse og semantiske analyse.

³⁸ Foucault behandlet til alt overmål hver epoke som om det da bare fantes ett vitensregime (Fairclough, 1995; Foucault, 1999; Fairclough, 2000; 2003; 2005).

³⁹ Tanken om et nasjonalt hegemoni lå for øvrig bak analysen i artikkel 1, der jeg forsøker å overføre Laclau og Mouffe sin anvendelse av Gramsci sitt hegemonibegrep på min empiri om den norske distriktspolitikken. Laclau og Mouffe bruker begrepet ekvivalens om dette skiftet som skjer når hegemoni oppstår. Det de mener er at det som før var meningsfullt ved måten det var forskjellig fra noe annet, beskrevet i sin positivitet, det blir nå meningsfullt på en ny måte. Dette skjer ved at forskjellene mellom interessene visker hverandre ut, mens representasjonen isteden uttrykker noe felles som ligger under alle interessene. Momentene er ikke gjort meningsfulle ved at de beskrives som det de er, men det de ikke er, som de har felles at de ikke er. Bosettingsmålet kan tolkes inn i denne teoretiske modellen, men jeg er i ettertid usikker på om denne teorien passer bedre på nasjonsbygging og konstruksjonen av en nasjonal felles identitet. Dette er jo også den vanligste bruken av denne teorien, som Gramsci jo var opptatt av.

⁴⁰ Dermed blir det naturlig å søke etter økonomiske utviklingsmuligheter uavhengig av befolkningsfordelingen (Hansen, 1995).

⁴¹ De ulike vitenskapsfilosofiske posisjoner er eksempelvis positivisme, post-positivisme, kritisk teori og konstruktivisme. Disse befinner seg på et meta-nivå i forhold til de opprinnelige vitenskapsdisipliner som statsvitenskap, sosiologi, geografi etc..

⁴² Nå var ikke dette første gang rurale områder var blitt studert av samfunnsvitere. Allerede på 1800-tallet ble det ifølge Hofstee (1963) produsert mange rapporter og beskrivelser av livet på den europeiske landsbygda og i mellomkrigstiden kom det i tillegg en del rene forskningsarbeider.

⁴³ Vi må imidlertid enda lenger bak i historien for å finne tanken om å behandle kultur og språk som noe annet bare et spill av den materielle virkeligheten. Allerede i Immanuel Kant (1724-1804) sin tenkning finnes en kime til fokuset på kulturen. Hans skille mellom virkelighet og bevissthet, mellom tingene slik de er (Ding an sich) og slik de er for oss (Ding für mich) rettet fokus mot menneskets sansing av verden som utgangspunkt for viten (Neumann, 2001). Det vi ifølge Kant med andre ord kan vite om verden er hvordan den ser ut for mennesket (Foucault, 1998 [1966]; Burr, 2003).

⁴⁴ Jeg er imidlertid usikker på om dette er noe bygdesosiologien kan tilskrives generelt, eller om det spesielt er Ottar Brox (1966) sin kombinasjon av sosialfenomenologi og strukturkritikk som må sies å stå for det første innslag av kritisk teori i norsk ruralsosiologi. Mens Brox kritiserte styresmaktene var sosiologien i stort mer opptatt av å informere politikkt-utøverne.

⁴⁵ Den direkte koplingen til politikken for det rurale, slik vi har sett i mange av Brox' arbeider, har imidlertid ikke vært det sentrale innen bygdesosiologien.

⁴⁶ Her tenker jeg på miljøet i Lillehammer (Seksjon for samfunnsanalyse), Volda (Institutt for planlegging og administrasjon) og Tromsø (Institutt for planlegging og kulturstudier). Planlegging er i seg selv et tverrfaglig studium der fokus rettes mot, ikke virkemiddelapparatet og ikke de sosiale prosesser som dette griper inn i, men mot 'sammenhengen' mellom planer/ tiltak og de sosiale prosesser som berøres av disse.

⁴⁷ En tidlig oversikt over denne forskningen får en i en antologi fra 1968 (Apenes, 1968). Det siste bidraget er kanskje den samlingen av artikler som ble produsert i forskningsprogrammet REGUT (Amdam et al., 2004b).

⁴⁸ Her ligger noe av den forskningen som Haugen og Lysgård (2006) har kalt for "The strong norwegian tradition of policy-related applied research" (Haugen *et al.*, 2006, s. 176). Slik tenkning finner vi også i målsettingen med det siste programmet fra forskningsrådet som omhandler det

regionale: ”Særlig vekt legges på politikk- og styringsrelevant forskning.” (Demokrati, styring og regionalitet 2005 – 2010).

⁴⁹ Det er også spor av kritisk teori (Denzin et al., 1994) i noe av denne forskningen. Det ligger implisitt en antakelse om at samfunnsstrukturenes og hverdagens virkelighetsoppfatning er i utakt, og et mål med forskningen er å bringe frem kunnskap som kan frigjøre menneskene: “to liberate human beings from the circumstances that enslave them” (Horkheimer 1982, s. 244). Her kan nevnes Brox (Brox, 1966; 1981), Hersoug og Leonardsen (1979) og Berg (2004).

⁵⁰ Det er imidlertid ikke dette perspektivet som dominerer (Haugen *et al.*, 2006), og det er i tillegg min oppfatning at ingen har forsøkt å rendyrke det diskursteoretiske perspektiv i analyser av den norske distriktspolitikken.

⁵¹ Det er for øvrig ikke bare Philo som ser ut til å mene at den språklige vending har vært ført for langt, og at det er på tide å bringe det materielle inn i analysen igjen: ”If at some point in the past some ‘real’ form of rurality was responsible for cultural mappings of rurality, it may now be the case that cultural mappings precede and direct the recognition of rural space, presenting us with some kind of virtual rurality” (Cloke, 2006, s. 22)

⁵² Berger og Luckmanns (1966) *Social construction of Reality* behandler for første gang på en systematisk måte vår sosiale konstruksjon av virkeligheten som objekt for forskningen (Lysgård, 2001a; Burr, 2003). Kjentnet ved sosialkonstruktivismen kan eksempelvis beskrives slik: “If, in the past, it was thought possible to acquire an objective representation or symbolisation of reality, even of the deep essence of things, constructionism argues that the failure of these attempts, the historical and social relativity of human representations of reality, show that this reality is always the result of a process of social construction” (Stavrakakis, 1999, s. 54). Skillet mellom konstruktivisme og denne sosialkonstruktivismen igjen går ifølge Hagen (2006) på at mens sosialkonstruktivismen oppfatter *samfunnsmessige forhold* som sosiale konstruksjoner, så hevder konstruktivisten at alt er konstruert; naturen og materialiteten inkludert.

⁵³ Utgangspunktet er Lefebvres triade (Lefebvre, 1991). Lefebvre, slik jeg tolker det, forstår produksjonen av rom som en dialektisk prosess mellom det erfarte (romlig praksis), det konstruerte (rommets representasjoner) og det levde rom (representasjonenes rom).

⁵⁴ Oversettelsen av Henri Lefebvre (1991): ”The production of space” (1974) er beskrevet av Merrifield (2000:170) som ”the event within critical human geography over the 1990s” (Halfacree, 2006, s. 49).

⁵⁵ Halfacree overlater da også til andre å fylle modellen med innhold. Han sier at han har ”sought to outline and then to illustrate briefly an architecture through which we can come to analyse this totality of rural space [...] It is hoped that future work will fill in its ‘concrete’ contours” (Halfacree, 2006, s. 58)

⁵⁶ Forutsetningen her er blant annet det splittede subjekt, som Althusser, og også Lacan, hadde med seg fra Freud. Hos Freud er tanken at subjektet er splittet. Subjektet er ikke et subjekt i kraft av seg selv og det er ikke *helt* i seg selv. Det er bare i og ved hjelp av diskurs at subjektet blir det det blir. Meningen springer altså delvis fra diskurs til subjektet.

⁵⁷ Allerede hos Nietzsche finner vi en slik dreining over mot det sosiale som kilde for mening og sannhet. Når Kant (2003 [1787]) sier at vår sansning av verden er formet av medfødte kognitive tankestrukturer, den subjekt-sentrerte rasjonaliteten, så gjør Nietzsche det vi kaller for sannhet til et resultat, ikke av skjulte strukturer i menneskets bevissthet, men av en konsistens som menneskene bygger opp mellom metaforiske representasjoner av verden, eller det vi kan kalle diskurs (Ruthrof, 2000).

⁵⁸ Dette er ikke den eneste måten å beskrive overgangen fra strukturalismen på. Murdoch (2006) er eksempelvis mer opptatt av det skiftet som Barthes introduserte fra troen på underliggende mekanismer som determinerer samfunnet til poststrukturalismens åpne strukturer som kulturen kan tolke på ulike måter.

⁵⁹ ”the ”I” is always something different from what the situation itself calls for. So there is always that distinction, if you like, between the “I” and the “me” (Mead, 1934, s. 178)

⁶⁰ Lacan bruker begrepet symbolsk og symbolsk orden om den sosiale orden. Symboler kan hos Lacan sies å være synonymt med språklige representasjoner, i den utvidede funksjonen som post-strukturalismen tillegger språket. Lacan peker på at vi er avhengig av symboler/språk for å skape mening og dermed også for å skape oss selv og det sosiale.

⁶¹ Når Saussure og Althusser sier at språket eller økonomien determinerer subjektet, så avvises dette av Lacan, Foucault og Laclau og Mouffe (Winther Jørgensen et al., 1999; Davies, 2003). Dette henger sammen med at disse sistnevnte ikke skiller mellom ideologiske og reelle relasjoner. Det er ikke slik som Althusser hevder at subjektet forføres av ideologien til å forstå seg selv som et subjekt for den kapitalistiske ideologi og statsapparatene, i kontrast til det subjektet de ”egentlig” er. Det desentrerte og splittede subjekt har ingen egentlig essens som ideologien kan fortrenge, subjektet blir isteden til i de mange tilgjengelige diskurser. Poststrukturalismen smelter sammen ideologi og virkelighet.

⁶² Jeg baserer fremstillingen av den fenomenologiske epistemologi i all hovedsak på den måten dette er presentert i boken: ”Being there” (Gilje *et al.*, 2003)

⁶³ ”Diskursen må ikke forvises til en oprindelses fjerne nærvær, men behandles i sit eget spillende nærvær”(Foucault, 1970, s. 155)

⁶⁴ Merleau-Ponty var en venn av Lacan og det er derfor ikke usannsynlig at den likheten jeg her peker på i interessen for mellomrommet mellom språket og subjektet, mellom verden og kroppen, er mer enn tilfeldig (Merleau-Ponty, 1964).

⁶⁵ Foucault ”sees all psychological motivation not as the source but as the result of strategies without strategists”(Dreyfus et al., 1983, s. 109)

⁶⁶ Riktignok med de forbehold om subjektet som noe som ’blir til’ i diskurs som jeg beskrev over.

⁶⁷ Hammer (2003) bruker begrepet ”representasjonenes egenvekt” for å beskrive det samme. Luhmann (2002) sier at forskjellen bestemmer hva en kan se og hva en ikke kan se (Bachrach *et al.*, 1995)

Litteratur

- Agyeman, J. og Spooner, R. (1997) Ethnicity and the rural environment. I Little, J. og Cloke, P. J. (red.) *Contested countryside cultures. Otherness, marginalisation and rurality*. Routledge, London: 197-217
- Almås, R. (1985) *Bygdesosiologi*. Samlaget, Oslo.
- Almås, R. (2002) *Norges landbrukshistorie*. Samlaget, Oslo.
- Almås, R. (2003) Bygdesosiologi - frå prærien til fjell og fjord. I Almås, R., Haugen, M. S. og Stræte, E. P. (red.) *Ut i verden og inn i bygda: festskrift til Reidar Almås*. Tapir, Trondheim: 73-83
- Almås, R. og Elden, K. M. (1997) *Den rurale dimensjon: en teoretisk og geografisk avgrensing*. Senter for bygdeforskning, Dragvoll.
- Almås, R., Haugen, M. S. og Stræte, E. P. (2003) *Ut i verden og inn i bygda: festskrift til Reidar Almås*. Tapir, Trondheim.
- Althusser, L. (1969) *For Marx*. Ny dag, Oslo.
- Althusser, L. (1974) Om dialektikken i den unge Marx' intellektuelle utvikling. I Gosvig Olesen, S. (red.) *Epistemologi*. Rhodos, København: 93-98
- Amdam, R. og Bukve, O. (2004a) Regionalpolitisk regimeendring og regional utvikling. I Amdam, R. og Bukve, O. (red.) *Det Regionalpolitiske regimeskiftet - tilfellet Noreg*. Tapir akademisk, Trondheim: 11-19
- Amdam, R. og Bukve, O. (red.) (2004b) *Det Regionalpolitiske regimeskiftet - tilfellet Noreg*. Tapir akademisk, Trondheim.
- Anderson, B. (1996) *Forestilte fellesskap: refleksjoner omkring nasjonalismens opprinnelse og spredning*. Spartacus, Oslo.
- Apenes, G. (red.) (1968) *"...som det stiger frem": en antologi om norsk distriktsutbygging*. Universitetsforlaget, Oslo.
- Arbo, P. (2004) Hva har (og hva kan) regionalforskning bety for regional utvikling og politikkutforming i Norge - Hva er mulig og hva er ønskelig? *REGUT. Avslutningskonferanse. Stjørdal 21.-22. april 2004*.
- Aschehoug, T. H. (1866) *Statsforfatningen i Norge og Danmark indtil 1814*. I Commission hos Feilberg & Landmark, Christiania.
- Bachrach, P. og Baratz, M. S. (1995) Two Faces of Power. I Pierre, J. (red.) *Urban and regional policy*. Elgar, Aldershot (U.K.): 257-262

- Barth, F. (1969) Introduction. I Barth, F. (red): *Ethnic groups and boundaries: the social organization of culture difference*. Universitetsforlaget, Bergen:1-28.
- Barth, F. (1972) *The Role of the entrepreneur in social change in Northern Norway*. Universitetsforlaget, Bergen.
- Bauman, Z. (2006) *Flytende modernitet* (2. utg. ed.). Vidar forlag, Oslo.
- Beck, U. (2004) *Globalisering og individualisering. Bind 1 - Modernisering og globalisering*. Abstrakt forlag, Oslo.
- Benterud, O. (1978) *Norske meieriers salgssentral: et jubileumsskrift i ord og bilder*. Norske meieriers salgssentral, Oslo.
- Benvenuto, B. og Kennedy, R. (1986) *The works of Jacques Lacan: an introduction*. Free Association Books, London.
- Berg, N. G. (1998) Kjerringer og gubber mot (flytte)-strømmen - hvorfor flytter noen til bygde-Norge? *Foredrag notat*. Tydal.
- Berg, N. G. og Lysgård, H. K. (2004) Ruralitet og urbanitet - bygd og by. I Berg, N. G., Dale, B., Lysgård, H. K. og Løfgren, A. (red.) *Mennesker, steder og regionale endringer*. Tapir akademisk forlag, Trondheim: 61-76
- Berg, P. O. (2004) Sentralisering og makt - et apropos til Makt- og demokratiutredningen. I Amdam, R. og Bukve, O. (red.) *Det Regionalpolitiske regimeskiftet - tilfellet Noreg*. Tapir akademisk forlag, Trondheim: 63-84
- Berger, P. L. og Luckmann, T. (1966) *The social construction of reality. A treatise in the sociology of knowledge*. Penguin, Harmondsworth.
- Bergh, T. og Hanisch, T. J. (1984) *Vitenskap og politikk: linjer i norsk sosialøkonomi gjennom 150 år*. Aschehoug, Oslo.
- Borten, P. (1993) Norsk distriktpolitikk i de lange linjers perspektiv. I Brandth, B., Haugen, M. S. og Almås, R. (red.) *Bygdepolitikk*. Senter for bygdeforskning, Trondheim: 167-178
- Bourdieu, P. (1991) *Language and symbolic power*. Polity Press, Cambridge.
- Boyle, P. og Halfacree, K. (1998) *Migration into rural areas: theories and issues*. John Wiley, Chichester.
- Brandth, B., Haugen, M. S. og Almås, R. (1993) *Bygdepolitikk*. Senter for bygdeforskning, Trondheim.
- Brofoss, E. (1968) Bosetting og lokaliseringpolitikk. Nasjonale problemer i et internasjonalt perspektiv. I Apenes, G. (red.) *"...som det stiger frem": en antologi*

- om norsk distriktsutbygging: semesterets bok våren 1968.* Universitetsforlaget, Oslo: 113-151
- Brox, O. (1966) *Hva skjer i Nord-Norge? En studie i norsk utkantpolitikk.* Pax, Oslo.
- Brox, O. (1980) Mot et konsolidert bosettingsmønster? *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 21, 227-244.
- Brox, O. (1981) Fem forsøk på å planlegge Nord-Norge. I Amdam, J. og Veggeland, N. (red.) *Planlegging for samfunnsendring: innføring i teoriar om samfunnsplanlegging.* Universitetsforlaget, Oslo.
- Brox, O. (1984) *Nord-Norge. Fra allmenning til koloni.* Universitetsforlaget, Tromsø.
- Brox, O. (2003) *Den sikre tvilen. Ottar Brox i norsk samfunnsforskning og samfunnsdebatt.* Norsk institutt for by- og regionforskning, Oslo.
- Brox, O., Storey, R. og Bryden, J. M. (2006) *The political economy of rural development: modernisation without centralisation?* Eburon, Delft.
- Bryden, J. M. og Storey, R. (2006) Introduction. I Brox, O., Storey, R. og Bryden, J. M. (red.) *The political economy of rural development: modernisation without centralisation?* Eburon, Delft: 1-15
- Bunce, M. (1994) *The countryside ideal: Anglo-American images of landscape.* Routledge, London.
- Burr, V. (2003) *Social constructionism* (2nd ed.). Routledge, London.
- Byrkjeland, M. og Grove, K. (2005) *Perspektiv på bygdeutvikling.* Rokkansenteret, Bergen.
- Cloke, P. J. (1977) An index of rurality for England and Wales. *Regional Studies*, 11, 31-46.
- Cloke, P. J. (2006) Conceptualizing rurality. I Marsden, T., Cloke, P. J. og Mooney, P. H. (red.) *Handbook of rural studies.* Sage, London: 18-28
- Cloke, P. J., Doel, M., Matless, D., Phillips, M. og Thrift, N. (1994) *Writing the rural. Five cultural geographies.* Paul Chapman, London.
- Cloke, P. J. og Thrift, N. (1994) Introduction: Refiguring the 'Rural'. I Cloke, P. J., Doel, M., Matless, D., Phillips, M. og Thrift, N. (red.) *Writing the rural. Five cultural geographies.* Paul Chapman, London: 1-5
- Cruickshank, J. (2003) Forsker vi på riktig måte? *Samferdsel*, 42, 22-24.
- Cruickshank, J. (2004) Økonomiens konstruksjon av den norske landsbygda. *Plan: tidsskrift for samfunnsplanlegging, byplan og regional utvikling*, 5, 52-54.

- Cutler, A., Hindess, B., Hirst, P. Q. og Marx, K. (1977) *Marx's "Capital" and capitalism today*. Routledge & Kegan Paul, London.
- Dahl, R. (1968) Power as Control of Behaviour. I Lukes, S. (red.) *Power: a radical view*. 2nd ed., Palgrave Macmillan, Basingstoke: 37-58
- Davies, B. (2003) *Shards of glass: children reading and writing beyond gendered identities* (Rev. ed.). Hampton Press, Cresskill, N.J.
- Denzin, N. K. og Lincoln, Y. S. (1994) *Handbook of qualitative research*. Sage, Thousand Oaks, California.
- Derrida, J. (1976 [1967]) *Of grammatology*. Johns Hopkins University Press, Baltimore.
- Dreyfus, H. L. og Rabinow, P. (1983) *Michel Foucault beyond structuralism and hermeneutics* (2nd ed.). University of Chicago Press, Chicago, Illinois.
- Eriksen, E. O. (1996) *Det Nye Nord-Norge: avhengighet og modernisering i nord*. Fagbokforlaget, Bergen.
- Eriksen, T. H. (1996) *Sosialantropologiske grunntekster*. Ad notam Gyldendal, Oslo.
- Fairclough, N. (1995) *Critical discourse analysis: the critical study of language*. Longman, London.
- Fairclough, N. (2000) *New Labour, new language?* Routledge, London.
- Fairclough, N. (2003) *Analysing discourse: textual analysis for social research*. Routledge, London.
- Fairclough, N. (2005). Critical discourse analysis, *Marges linguistiques*, 1-16.
- Fisher, C. (1997) 'I bought my first saw with my maternity benefit'. Craft production in Wales and the home as the space of (re)production. I Little, J. og Cloke, P. J. (red.) *Contested countryside cultures. Otherness, marginalisation and rurality*. Routledge, London: 232-251
- Flo, Y. (2003). Det lokale og det nasjonale. Statleg politikk overfor det lokale og regionale styringsverket frå 1900 til i dag. *Makt- og demokratiutredningens rapportserie. Rapport 65*.
- Flyvbjerg, B. (1991) *Rationalitet og magt*. Akademisk Forlag, København.
- Flyvbjerg, B. (1998) Habermas and Foucault: thinkers for civil society? *The British journal of sociology*, 49, 210-233.
- Flyvbjerg, B. (2001) *Making social science matter: why social inquiry fails and how it can succeed again*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Forsberg, G. og Berg, N. G. (2003) Rural geography and feminist geography - discourses on rurality and gender in Scandinavia and Britain. I Öhman, J. og Simonsen, K.

- (red.) *Voices from the north: New trends in Nordic human geography*. Ashgate, Aldershot: 173-190
- Foss, O., Sørli, K. og Texmon, I. (1987) *All vekst i storbyer!: Sentralisering av flytting og folketallsvekst på 1980-tallet: en demografisk analyse*. Norsk institutt for by- og regionforskning, Oslo.
- Fossen, A. (1996) *Flukten fra landsbygda, 50 år etter*. Oslo.
- Fossen, E. (2000) *Antinatur: Natur som ideologi*. Pax, Oslo.
- Foucault, M. (1970) Diskurs og diskontinuitet. I Madsen, P. (red.) *Strukturalisme: en antologi*. Bibliotek Rhodos, København: 145-163
- Foucault, M. (1972) *The archaeology of knowledge*. Tavistock Publications, London.
- Foucault, M. (1978) Governmentality. I Gordon, C., Miller, P. og Burchell, G. (red.) *The Foucault effect: studies in governmentality; with two lectures by and an interview with Michel Foucault*. Harvester/Wheatsheaf, London: 87-105
- Foucault, M. (1979) *Discipline and punish the birth of the prison*. Vintage, New York.
- Foucault, M. (1983) Nietzsche - genealogien, historien. I Koyré, A. og Gosvig Olesen, S. (red.) *Epistemologi*. Rhodos, København: 93-98
- Foucault, M. (1998 [1966]) The order of things. I Faubion, J. D. (red.) *Aesthetics, method and epistemology*. Vol. 2. The New Press, New York.
- Foucault, M. (1999) *Seksualitetens historie*. EXIL, Oslo.
- Frankenberg, R. (1966a) British Community Studies: Problems of Synthesis. I Banton, M. (red.) *The Social anthropology of complex societies*. 4 ed., Tavistock, London: 123-150
- Frankenberg, R. (1966b) *Communities in Britain social life in town and community*. Penguin, Harmondsworth.
- Furre, B. (1971) *Norsk historie 1905-1940*. Det norske samlaget, Oslo.
- Furre, B. (1999) *Norsk historie 1914-2000: Industrisamfunnet - frå voksterville til framtidstil* ([Ny utg.] ed.). Det Norske Samlaget, Oslo.
- Gammelsæter, H. og Arbo, P. (2004) Den nye innovasjonspolitiske scenen. I Arbo, P. og Gammelsæter, H. (red.) *Innovasjonspolitikken scenografi: Nye perspektiver på næringsutvikling*. Tapir akademisk forl., Trondheim: 9-22
- Gerhardsen, E. (1970) *Fellesskap i krig og fred: erindringer 1940-45*. Tiden, Oslo.
- Gilje, N. (1998) Innledende essay. I Nietzsche, F. (red.) *Slik talte Zarathustra*. Bokklubben dagens bøker. Bokklubbens kulturbibliotek, Oslo: IX-XXV

- Gilje, N. og Frykman, J. (2003) *Being there: new perspectives on phenomenology and the analysis of culture*. Nordic Academic Press, Lund.
- Gosvig Olesen, S. (1983) *Epistemologi*. Rhodos, København.
- Gramsci, A. (1971 [1929-1935]) *Selections from the prison notebooks*. Lawrence and Wishart, London.
- Guba, E. G. og Lincoln, Y. S. (1994) Competing Paradigms in Qualitative Research. I Denzin, N. K. og Lincoln, Y. S. (red.) *Handbook of qualitative research*. Sage, Thousand Oaks, California: 105-117
- Gullestad, M. (1985) *Livsstil og likhet: om nærmiljø i byer*. Byforskningsprogrammet: Universitetsforlaget, Oslo.
- Hacking, I. (1999) *The social construction of what?* Harvard University Press, Cambridge, Mass.
- Hagen, R. (2006) *Nyliberalismen og samfunnsvitenskapene: refleksjonsteorier for det moderne samfunnet*. Universitetsforlaget, Oslo.
- Halfacree, K. (1993) Locality and social representation: Space, discourse and Alternative Definitions of the Rural. *Journal of Rural Studies*, 9, 23-37.
- Halfacree, K. (1995) Talking About Rurality: Social Representations of the Rural as Expressed by Residents of Six English Parishes. *Journal of Rural Studies*, 11, 1-20.
- Halfacree, K. (1997) Contrasting roles for the post-productivist countryside. - A postmodern perspective on counterurbanisation. . I Little, J. og Cloke, P. J. (red.) *Contested countryside cultures. Otherness, marginalisation and rurality*. Routledge, London: 70-93
- Halfacree, K. (2006) Rural space: Constructing a three-fold architecture. I Cloke, P., Marsden, T. & Mooney, P. (red.) *Handbook of Rural Studies*. Sage, London: 44-62
- Hall, S. (red.) (1997) *Representation: cultural representations and signifying practices*. Sage in association with Open University, London.
- Hammer, S. (2003) *Diskursen og det kollektive: teoretisk drøfting og empirisk utprøving av diskursbegrepet som makrososiologisk redskap*. Institutt for sosiologi og statsvitenskap, Fakultet for samfunnsvitenskap og teknologiledelse, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, Trondheim.
- Hamsun, K. (1917) *Markens grøde*. Gyldendal, Kristiania.

- Hansen, A. (2005) Diskursteorier -postmarxistisk hegemonianalyse hos Laclau. I Esmark, A., Bugge Laustsen, C. og Åkerstrøm Andersen, N. (red.) *Poststrukturalistiske analysestrategier*. Roskilde universitetsforlag, Fredriksberg: 177-198
- Hansen, A., Lyager Bech, S. og Plum, M. (2004). *Spillet om læring- en diskursanalyse af brugen af læring på dagtilbudsområdet*. Retrieved 15. mai, 2007, from <http://kid.ild.dk/rundtomkid/diskursanalyse2>
- Hansen, J.-E. E. (red.) (1998) *Norsk tro og tanke*. Tano Aschehoug, Oslo.
- Hansen, J. C. (1982) Bosettingsmønsteret i utkant: Stabilt eller dynamisk? I Brox, O., Reiersen, J. E., Nilsen, R. og Aarsæther, N. (red.) *Folkemakt og regional utvikling til Ottar Brox' 50-års dag*. Pax, Oslo: 117-129
- Hansen, J. C. (1995) Modeller for regional utvikling i Norge: Fra vekstsenter til banan? I Teigen, H., Nordgreen, R. og Spilling, O. R. (red.) *Langtidsliner i distriktpolitikk og tiltaksarbeid*. Vett & viten, Stabekk: 114-129
- Hansen, J. C. (1999) Why Do Young People Leave Fishing Communities in Coastal Finnmark, North Norway? I Hutson, J. og Byron, R. (red.) *Local enterprise on the North Atlantic margin selected contributions to the Fourteenth International Seminar on Marginal Regions*. Ashgate, Aldershot: 225-251
- Hansen, J. C. (2007) "Hjarte for heile landet" - Hvilken distrikts- og regionalpolitikk vil den rød-grønne regjeringen føre? *Plan*, 1, 48-57.
- Hansen, J. C. og Holt-Jensen, A. (1982) *Ressursene våre* (Vol. 1). Gyldendal Norsk forlag, Oslo.
- Harris, M. (1968) *The rise of anthropological theory a history of theories of culture*. Thomas Y. Crowell, New York.
- Haugen, M. og Lysgård, H. K. (2006) Discourses of rurality in a Norwegian context. *Norsk geografisk tidsskrift*, 60, 174-178.
- Haugen, M. S. og Villa, M. (2006) Big Brother in rural societies: Youths' discourses on gossip. *Norwegian Journal of Geography*, 60, 209-216.
- Hemstad, R. og Sørensen, Ø. (1998) *Jakten på det norske: perspektiver på utviklingen av en norsk nasjonal identitet på 1800-tallet*. Ad notam Gyldendal, Oslo.
- Henriksen, E. (1947) *Flukten fra landsbygda -intervjuer og betraktninger*. Aschehoug, Oslo.
- Hersoug, B. og Leonardsen, D. (1979) *Bygger de landet? Distriktpolitikk og sosialdemokrati 1945-1975*. Pax, Oslo.
- Hofstee, E. W. (1963) Rural Sociology in Europe. *Rural Sociology*, 28, 329-341.

- Holm, P. (1996) Kan torsken temmes? Moderniseringsprosesser i fiskerinæringa 1935-1995. I Eriksen, E. O. (red.) *Det Nye Nord-Norge: Avhengighet og modernisering i nord*. Fagbokforlaget, Bergen: 109-142
- Hompland, A., Tjønneland, E. og Eriksen, T. B. (2003) *Et lite land i verden* (Vol. VI). Aschehoug, Oslo.
- Howarth, D. R. (2000) *Discourse*. Open University Press, Buckingham.
- Hughes, A. (1997) Rurality and 'cultures of womanhood'. Domestic identities and moral order in village life. I Little, J. og Cloke, P. J. (red.) *Contested countryside cultures otherness, marginalisation and rurality*. Routledge, London: 123-137
- Ilbery, B. (1998) Dimensions of rural change. I Ilbery, B. (red.) *The Geography of rural change*. Longman, Harlow: 1-10
- Jackson, M. (1996) *Things as they are: New directions in phenomenological anthropology*. Indiana University Press, Bloomington, Indiana.
- Jentoft, S. (2007) Tverrfaglig marin ressursforvaltning. I Nyseth, T., Jentoft, S., Førde, A. og Bærenholdt, J. O. (red.) *I disiplinenes grenseland tverrfaglighet i teori og praksis*. Fagbokforlaget, Bergen: 115-128
- Jones, O. (1995) Lay discourses of the rural: developments and implications for rural studies. *Journal of Rural Studies*, 11, 35-50.
- Jones, O. (1997) Little figures, big shadows. Country childhood stories. I Little, J. og Cloke, P. J. (red.) *Contested countryside cultures. Otherness, marginalisation and rurality*. Routledge, London: 158-179
- Jonsson, T. (1960) *Prosa i samling*. Noregs boklag, Oslo.
- Kant, I. (2003 [1787]) *Critique of pure reason* (Rev. 2nd ed.). Palgrave Macmillan, New York.
- Klausen, A. M. (1984) *Den Norske væremåten: antropologisk søkelys på norsk kultur*. Cappelen, Oslo.
- Kolloen, I. S. (2003) *Hamsun*. Gyldendal, Oslo.
- Kopytoff, I. (1986) The Cultural Biography of Things: Commoditization as Process. I Appadurai, A. (red.) *The Social life of things: commodities in cultural perspective*. Cambridge University Press, Cambridge: 64-94
- Kvale, S. (1997) *Det kvalitative forskningsintervju*. Ad notam Gyldendal, Oslo.
- Lacan, J. (1977 [1966]) *Écrits: a selection*. W.W. Norton, New York.
- Lacan, J. (1983[1965]) Videnskapen og sandheden. I Gosvig Olesen, S. r. (red.) *Epistemologi*. Rhodos, København: 121-146

- Lacan, J. (1985 [1964]) Det ubevisstes stilling. I Haugsgjerd, S. (red.) *Det symbolske: Skrifter i utvalg*. Gyldendal, Oslo: 163-185
- Laclau, E. (1990) *New reflections on the revolution of our time: Ernesto Laclau*. Verso, London.
- Laclau, E. (2002a) Dekonstruktion, pragmatisme, hegemoni. I Laclau, E. og Mouffe, C. (red.) *Det radikale demokrati: diskursteoriens politiske perspektiv*. Roskilde Universitetsforlag, Frederiksberg: 147-171
- Laclau, E. (2002b) Hvorfor betyder tomme udtryk noget i politik. I Laclau, E. og Mouffe, C. (red.) *Det radikale demokrati: diskursteoriens politiske perspektiv*. Roskilde Universitetsforlag, Frederiksberg: 135-146
- Laclau, E. (2002c) Politik og modernitetens grænser. I Laclau, E. og Mouffe, C. (red.) *Det radikale demokrati: diskursteoriens politiske perspektiv*. Roskilde Universitetsforlag, Frederiksberg: 103-133
- Laclau, E. (2005) *On populist reason*. Verso, New York.
- Laclau, E. og Mouffe, C. (2001) *Hegemony and socialist strategy: towards a radical democratic politics* (2nd ed.). Verso, London.
- Laclau, E. og Mouffe, C. (2002) *Det radikale demokrati: diskursteoriens politiske perspektiv*. Roskilde Universitetsforlag, Frederiksberg.
- Lakoff, G. og Johnson, M. (1980) *Metaphors we live by*. University of Chicago Press, Chicago.
- Lefebvre, H. (1991) *The production of space*. Blackwell, Oxford.
- Lincoln, Y. S. og Guba, E. G. (red.) (1985) *Naturalistic inquiry*. Sage, Beverly Hills, California.
- Little, J. (1997) Employment marginality and wome's self-identity. I Little, J. og Cloke, P. J. (red.) *Contested countryside cultures otherness, marginalisation and rurality*. Routledge, London: 138-157
- Little, J. og Cloke, P. J. (1997) Conclusion: Marginality and rural others. I Little, J. og Cloke, P. J. (red.) *Contested countryside cultures otherness, marginalisation and rurality*. Routledge, London: 272-285
- Lorentzen, H. (2007) *Moraldannende kretsløp. Stat, samfunn og sivilt engasjement*. Abstrakt forlag, Oslo.
- Lorentzen, S. (2005) *Ja, vi elsker-: skolebøkene som nasjonsbyggere 1814-2000*. Abstrakt forlag, Oslo.

- Luhmann, N. (2002) *Theories of distinction: redescribing the descriptions of modernity*. Stanford University Press, Stanford, California.
- Lukes, S. (1974) *Power a radical view*. Macmillan, Basingstoke.
- Lukes, S. (2005) *Power: a radical view* (2nd ed.). Palgrave Macmillan, Basingstoke.
- Lysgård, H. K. (2001a) *Diskursanalysers sosialkonstruktivistiske grunnlag: Muligheter og begrensninger i forståelsen av regional endring*. Agderforskning, Kristiansand.
- Lysgård, H. K. (2001b). *Produksjon av rom og identitet i transnasjonale regioner. Et eksempel fra det politiske samarbeidet i Midt-Norden*. Geografisk institutt, Fakultet for samfunnsvitenskap og teknologiledelse, Trondheim.
- Lyson, T. A. (2006) Global capital and the transformation of rural communities. I Marsden, T., Cloke, P. J. og Mooney, P. H. (red.) *Handbook of rural studies*. Sage, London: 292-303
- Marsden, T., Murdoch, J., Lowe, P., Munton, R. og Flynn, A. (1993) *Constructing the countryside*. UCL Press, London.
- Massey, D. (1984) *Spatial divisions of labour. Social structures and the geography of production*. Macmillan, London.
- Massey, D. (2007). *Is the world getting larger or smaller?* Retrieved March, 2007, from <http://tinyurl.com/44pmqx>
- Mead, G. H. (1934) *Mind, self, and society: from the standpoint of a social behaviorist*. University of Chicago Press, Chicago.
- Merleau-Ponty, M. (1964) *Signs*. Northwestern University Press, Evanston, Illinois.
- Miles, M. B. og Huberman, A. M. (1994) *Qualitative data analysis an expanded sourcebook* (2nd ed.). Sage, Thousand Oaks, California.
- Mormont, M. (1990) Who Is Rural? or, How To Be Rural: Towards a Sociology of The Rural. I Lowe, P., Marsden, T. og Whatmore, S. (red.) *Rural restructuring: global processes and their responses*. David Fulton Publishers, London: 21- 44
- Murdoch, J. (2006) *Post-structuralist geography a guide to relational space*. Sage, London.
- Murdoch, J., Lowe, P., Ward, N. og Marsden, T. (2003) *The Differentiated countryside*. Routledge, London.
- Murdoch, J. og Pratt, A. C. (1993) Rural studies: Modernism, Postmodernism and the 'Post-rural'. *Journal of rural studies*, 9, 411-427.
- Murdoch, J. og Pratt, A. C. (1997) From the power of topography to the topography of power - A discourse on strange ruralities. I Little, J. og Cloke, P. J. (red.)

- Contested countryside cultures otherness, marginalisation and rurality.*
Routledge, London: 51-70
- Mønnesland, J. (1997) *Regional policy in the Nordic countries: background and tendencies 1997. NordREFO 1997:2.* Stockholm.
- Neumann, I. B. (2001) *Mening, materialitet, makt: en innføring i diskursanalyse.* Fagbokforlaget, Bergen.
- Newby, H. (1985) Locality and Rurality: The restructuring of Rural Social Relations. *Regional Studies*, 20, 209-215.
- Nielsen, M.-B. O. (2001) *Bondekamp om markedsrett: Senterpartiets historie 1920-1959.* Det Norske Samlaget, Oslo.
- Nietzsche, F. (1994) *Moralens genealogi. Et stridsskrift (2. utg. ed.).* Gyldendal, Oslo.
- Nilsen, R. (2002) *Makt og motmakt på kysten. Makt- og demokratiutredningen 1998-2003 nr 45.* Unipub forlag, Oslo.
- Nilsen, R. (2006) Naturressursavhengighet og utvikling. *unpublished.*
- NOU (2004a) *Effekter og effektivitet: effekter av statlig innsats for regional utvikling og distriktspolitiske mål.* Norges offentlige utredninger NOU 2004: 2. Kommunal- og regionaldepartementet. Oslo.
- NOU (2004b) *Livskraftige distrikter og regioner: rammer for en helhetlig og geografisk tilpasset politikk.* Norges offentlige utredninger. NOU 2004:19. Kommunal- og regionaldepartementet. Oslo.
- NSD. (2001) *Vi vil..! Norske partiprogrammer 1884 - 2001.* Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste og Institutt for Samfunnsforskning. CD-ROM., Bergen.
- Nyseth, T., Jentoft, S., Førde, A. og Bærenholdt, J. O. (2007) *I disiplinenes grenseland. Tverrfaglighet i teori og praksis.* Fagbokforlaget, Bergen.
- Næss, A. (1993) Intrinsic Value: Will the Defenders of Nature Please Rise. I Reed, P. og Rothenberg, D. (red.) *Wisdom in the open air: the Norwegian roots of deep ecology.* University of Minnesota Press, Minneapolis: 70-82
- Pahl, R. E. (1968) The rural-urban continuum. I Pahl, R. E. (red.) *Readings in urban sociology.* Pergamon, Oxford: 263-297
- Philo, C. (1992) Neglected rural geographies: a review. *Journal of Rural Studies*, 8, 193-207.

- Philo, C. (2000) More words, more worlds: Reflections on the 'cultural turn' and human geography. I Cook, I., Crouch, D., Naylor, S. og Ryan, J. R. (red.) *Cultural Turns/Geographical Turns*. Pearson education, Essex.
- Potter, J. og Wetherell, M. (1987) *Discourse and social psychology: beyond attitudes and behaviour*. Sage, London.
- Prøysen, A. (1950) *Trost i taklampe*. Tiden, Oslo.
- Rasmussen, T. F. (1995) De lange linjer i norsk distriktspolitikk og urbaniseringsdebatt. I Teigen, H., Nordgreen, R. og Spilling, O. R. (red.) *Langtidsliner i distriktspolitikk og tiltaksarbeid*. Vett & viten, Stabekk: 59-84
- Reiersen, J. E. (1982) Distriktspolitikk og regionale utviklingsprosesser. I Brox, O., Reiersen, J. E., Nilsen, R. og Aarsæther, N. (red.) *Folkemakt og regional utvikling til Ottar Brox' 50-års dag*. Pax, Oslo: 130-142
- Robinson, A. (2004) The politics of Lack. *The British Journal of Politics and International Relations*, 6, 259-269.
- Rokkan, S. (1987) *Stat, nasjon, klasse: essays i politisk sosiologi*. Universitetsforlaget, Oslo.
- Rokkan, S. og Lipset, S. (1967) Geography, religion and social class. Crosscutting cleavages in Norwegian politics. I Rokkan, S. og Hagtvet, B. (red.) *Stat, nasjon, klasse: essays i politisk sosiologi*. Universitetsforlaget, Oslo: 111- 205
- Rose, G. (2001) *Visual methodologies an introduction to the interpretation of visual materials*. Sage, London.
- Rousseau, J.-J. (1755). *A discourse on political economy* Retrieved 11th of September, 2006, from <http://www.constitution.org/jjr/polecon.htm>
- Rudie, I. (1969) Husholdsorganisasjon. Tilpasningsprosess og restriktiv form. Et synspunkt på økonomisk endring. I Eriksen, T. H. (red.) *Sosialantropologiske grunntekster*. Ad notam Gyldendal, Oslo: 147-163
- Ruthrof, H. (2000) Globalisation and the Theorisation of Language. *Social semiotics*, 10, 187-200.
- Rye, J. F. (2006) Heading for the cities? Gender and lifestyle patterns in rural youths' residential preferences. *Norwegian Journal of Geography*, 60, 199-208.
- Røssaak, E. (1998) *Det postmoderne og de intellektuelle essays og samtaler*. Spartacus, Oslo.
- Sars, J. E. (1873) *Udsigt over den norske historie*. Cammermeyer, Christiania.
- Sars, J. E. (1882) *Historisk Indledning til Grundloven*. Folkeskriftselskabet, Kristiania.

- Sars, J. E. (1967) *Udsigt over den norske historie*. Universitetsforlaget, Oslo.
- Saussure, F. d. (1960 [1916]) *Course in general linguistics*. Peter Owen, London.
- Schieflo, P. M. (1994) Byvisjoner og byforståelse. *Sosiologi i dag*, 3, 3-23.
- Schaanning, E. (1997) *Vitenskap som skapt viten Foucault og historisk praksis*. Spartacus forlag, Oslo.
- Seip, J. A. (1963) *Fra embedsmannsstat til ettpartistat og andre essays*. Universitetsforlaget, Oslo.
- Selstad, T. (2003) *By og land, hand i hand? Distrikts- og regionalpolitiske diskurser i historisk perspektiv*. Høgskolen i Lillehammer, Gruppe for regionalforskning, Lillehammer.
- Selstad, T. og Onsager, K. (2004) *Regioner i utakt*. Tapir akademisk forl., Trondheim.
- Sibley, D. (1997) Endangering the sacred. Nomads, youth cultures and the English countryside. I Little, J. og Cloke, P. J. (red.) *Contested countryside cultures otherness, marginalisation and rurality*. Routledge, London: 218-231
- Simonsen, K. og Öhman, J. (2003) Introduction: Is there a 'Nordic' human geography? I Öhman, J. og Simonsen, K. (red.) *Voices from the north: new trends in Nordic human geography*. Ashgate, Aldershot: 1-8
- Skjeggedal, T. (2004) Fragmenteringens glasur: Regional planlegging i teori og praksis. I Amdam, R. og Bukve, O. (red.) *Det Regionalpolitiske regimeskiftet - tilfellet Noreg*. Tapir akademisk, Trondheim: 161-180
- Solberg, E. (2002) Vekst- i hele landet: Kommunal- og regionalminister sin redegjørelse i Stortinget, tirsdag 30. april 2002. Kommunal- og regionaldepartementet. Oslo.
- St.meld. (1951/1952a) *Jamstillingskomitéens innstilling*. St.meld. nr. 48 (1951-1952). Forhandlinger i Stortinget 1951- 2b. Jamstillingskomiteen. Oslo: 1-98
- St.meld. (1951/1952b) *Jamstillingskomitéens innstilling. Vedlegg A: Komiteens foreløpige uttalelse om flukten fra landsbygda*. St.meld. nr. 48 (1951-1952). Forhandlinger i Stortinget 1951- 2b Jamstillingskomitéen. Oslo: 101-169
- St.meld. (1972/1973a) *Om mål og midler i distriktsutbyggingen*. St.meld.nr.13 (1972-1973). Kommunal- og arbeidsdepartementet. Oslo.
- St.meld. (1972/1973b) *Tillegg til St.meld.nr.27 (1971-1972): Om regionalpolitikken og lands- og landsdelsplanleggingen*. St.meld.nr.50 (1972-73). Miljøvern-departementet. Oslo.
- St.meld. (1977/1978a) *Om regional planlegging og forvaltning av naturressursene*. St.meld.nr. 25 (1977-78). Miljøverndepartementet. Oslo.

- St.meld. (1977/1978b) *Tillegg til langtidsprogrammet 1978-1981*. St.meld.nr.76 (1977-78) Finans- og tolldepartementet. Oslo.
- St.meld. (2002/2003) *Storbymeldingen: Om utvikling av storbypolitikk*. St.meld.nr. 31 (2002-2003). Kommunal- og regionaldepartementet. Oslo.
- St.meld. (2004/2005) *Om regionalpolitikken*. St.meld.nr.25 (2004-2005). Kommunal- og regionaldepartementet. Oslo.
- St.meld. (2005/2006) *Hjarte for heile landet. Om distrikts- og regionalpolitikken*. St.meld. 21 (2005-2006). Kommunal- og regionaldepartementet. Oslo:
- Stavrakakis, Y. (1999) *Lacan and the political*. Routledge, London.
- Steen, R. (2000) *Jordskjelv*. Tiden, Oslo.
- Stortinget (1973) *1) Mål og midlar i distriktsutbygginga. 2) Regionalpolitikken og lands- og landsdelsplanlegging*. Stortingstidende. Forhandlinger i Stortinget nr. 364. Oslo: 2853-2938
- Stortinget (2002) *Debatt om kommunal- og regionalministerens redegjørelse om distrikts- og regionalpolitikken*. Stortingstidende. Forhandlinger i Stortinget nr. 173 Oslo: 2562-2601
- Sundberg, J., Karvonen, L., Lindström, U., Berntzen, E. og Selle, P. (1991) *Social democracy in transition northern, southern, and eastern Europe*. Dartmouth, Aldershot.
- Søndergaard, D. M. (2000) Destabiliserende diskursanalyse: veje ind i poststrukturalistisk inspireret empirisk forskning. I Haavind, H. (red.) *Kjønn og fortolkende metode: metodiske muligheter i kvalitativ forskning*. Gyldendal akademisk, Oslo: 60-104
- Teigen, H. (1996) Distriktspolitikken ved en korsveg? I Aasbrenn, K. (red.) *Opp og stå, gamle Norge: 16 artikler om distriktspolitikk og lokalt utviklingsarbeid*. Landbruksforlaget, Oslo: 46-75
- Teigen, H. (2000) Planlegging av bygdenorge. Eit 200 årsperspektiv. I Teigen, H. (red.) *Bygdeutvikling framvekst og framtidige vegval*. Tapir akademisk forlag, Trondheim: 11-66
- Teigen, H. (2004) Verkar distriktspolitikken? Ei metaevaluering av bedriftsretta insentiv. I Amdam, R. og Bukve, O. (red.) *Det Regionalpolitiske regimeskiftet - tilfellet Noreg*. Tapir akademisk forlag, Trondheim: 20-43
- Teigen, H., Nordgreen, R. og Spilling, O. R. (red.) (1995) *Langtidsliner i distriktspolitikk og tiltaksarbeid*. Vett & viten, Stabekk.

- Thomassen, Ø. (1997) *Herlege tider norsk fysisk planlegging ca 1930-1965*. Historisk institutt, HF-fakultetet, Trondheim.
- Thorsen, H. W. E. og Verstad, B. S. (2004) Hva er bygd - egentlig? I Berg, N. G., Dale, B., Lysgård, H. K. og Løfgren, A. (red.) *Mennesker, steder og regionale endringer*. Tapir akademisk forlag, Trondheim: 169-188
- Torfinn, J., Dyrberg, T. B. og Hansen, A. (2000) *Diskursteorien på arbejde*. Roskilde Universitetsforlag, Frederiksberg.
- Townsend, J. (2003) Discourse theory and political analysis: a new paradigm from the Essex School? *British Journal of Politics and International Relations*, 5, 129-142.
- Tveiten, O. (1994) *Just say no. Ideological counterpoints in US media coverage of the general elections in Nicaragua, 1990*. Department of media studies, Bergen.
- Tveiten, O. (1999) *Bosniske krigsflyktninger i mediebildet nordiske perspektiver*. Nordisk Ministerråd, København.
- Urban, G. og Sherzer, J. (1991) *Nation-states and Indians in Latin America*. University of Texas Press, Austin.
- van Dijk, T. A. (2002) Political discourse and political cognition. I Chilton, P. og Schäffner, C. (red.) *Politics as text and talk: analytic approaches to political discourse*. John Benjamins, Amsterdam: 203-237
- Wiborg, A. (1996) Naboskap uten fellesskap? I Aasbrenn, K. (red.) *Opp og stå, gamle Norge: 16 artikler om distriktpolitikk og lokalt utviklingsarbeid*. Landbruksforlaget, Oslo: 19-31
- Wiborg, A. (2003a) *En ambivalent reise i et flertydig landskap: unge fra distriktene i høyere utdanning*. Institutt for sosialantropologi, Universitetet i Tromsø, Tromsø.
- Wiborg, A. (2003b). *Er distriktsungdom blitt urbane? Medienes betydning for bostedspreferanser og bostedsvalg*, from www.distriktskommissjonen.dep.no
- Williams, R. (1975) *The country and the city*. Paladin, London.
- Winther Jørgensen, M. og Phillips, L. (1999) *Diskursanalyse som teori og metode*. Roskilde Universitetsforlag. Samfundslitteratur, Frederiksberg.
- Witoszek, N. (1998) *Norske naturmytologier: fra Edda til økofilosofi*. Pax, Oslo.
- Åkerstrøm Andersen, N. (1999) *Diskursive analysestrategier: Foucault, Koselleck, Laclau, Luhmann*. Nyt fra Samfundsvidenskabene, København.
- Åkerstrøm Andersen, N. (2000) Politisk administrasjon. I Torfinn, J., Dyrberg, T. B. og Hansen, A. (red.) *Diskursteorien på arbejde*. Roskilde Universitetsforlag, Frederiksberg: 71-103

Aasbrenn, K. (1996) Omstilling for alle penga. I Aasbrenn, K. (red.) *Opp og stå, gamle Norge: 16 artikler om distriktpolitikk og lokalt utviklingsarbeid*. Landbruksforlaget, Oslo: 7-17

Aarsæther, N. (2008) SosiOLogi? *Sosiologisk tidsskrift*. Årgang 16, nr. 3, 293-301

Artikkel 1:

Cruickshank J. 2006. Protest against centralization in Norway. The evolvement of the goal for maintaining a dispersed settlement pattern. *Norsk Geografisk Tidsskrift–Norwegian Journal of Geography*. Vol. 60, No.3, p.179-188.

Artikkel 2:

Cruickshank, J. 2009: A play for rurality – modernisation versus local autonomy. *Journal of Rural Studies*. Vol. 25, Issue 1, pp. 98-107

Artikkel 3:

Cruickshank J. 2008. Verdien av spredt bosetting. En analyse av betingelser for norsk distriktpolitikk. Paper.

Artikkel 4:

Hidle, K., Cruickshank, J. & Nesje, L.M. 2006. Market, commodity, resource, strength: Logics of Norwegian rurality. *Norsk Geografisk Tidsskrift–Norwegian Journal of Geography*. Oslo. Vol. 60, No.3, p.189-198.

Required enclosure when requesting that a thesis be considered for a doctoral degree

Declaration describing the independent research contribution of the candidate

In addition to the thesis, there should for each article constituting the thesis be enclosed a declaration describing the independent research contribution of the candidate (problem formulation, method, data collection, analysis, interpretation, writing etc.)

For each article the declaration should be filled in and signed by the candidate, then circulated to the other co-authors for signatures.

Article no: 4

Authors: Knut Hidle, Jørn Cruickshank, Liv Mari Nesje,

Title: Market, commodity, resource, and strength - logics of Norwegian rurality

The independent contribution of the candidate:

The candidate have been deeply involved in all parts of the process of writing this article: problem formulation, method, data collection, analysis, interpretation, writing.

<p><i>Jørn Cruickshank</i> Signature of the candidate</p> <p>Name (bold letters): JØRN CRUICKSHANK</p>	<p><i>Knut Hidle</i> Signature of co-author 1</p> <p>Name (bold letters): KNUT HIDLE</p>
<p>Any Comments:</p>	<p><i>Liv Mari Nesje</i> Signature of co-author 2</p> <p>Name (bold letters): LIV MARI NESJE</p>

Artikkel 5:

Cruickshank, J., Lysgård, H. K., Magnussen, M., 2008 (in press). The Logic of the construction of Rural Politics: Political discourses on rurality in Norway. *Geografiska Annaler. B.* Vol. XXX.

Required enclosure when requesting that a thesis be considered for a doctoral degree

Declaration

describing the independent research contribution of the candidate

In addition to the thesis, there should for each article constituting the thesis be enclosed a declaration describing the independent research contribution of the candidate (problem formulation, method, data collection, analysis, interpretation, writing etc.)

For each article the declaration should be filled in and signed by the candidate, then circulated to the other co-authors for signatures.

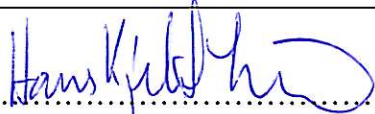
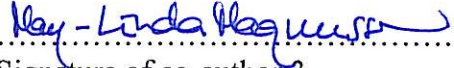
Article no: 5

Authors: Jørn Cruickshank, Hans-Kjetil Lysgård, May-Linda Magnussen

Title: The Logic of the construction of Rural Politics: Political discourses on rurality in Norway

The independent contribution of the candidate:

The candidate have been deeply involved in all parts of the process of writing this article: problem formulation, data collection, data analysis, writing and responding to reviewers of the article in *Geografiska annaler*.

 Signature of the candidate Name (bold letters): JØRN CRUICKSHANK	 Signature of co-author 1 Name (bold letters): HANS-KJETIL LYSGÅRD
Any Comments:	 Signature of co-author 2 Name (bold letters): MAY-LINDA MAGNUSSEN
	 Signature of co-author 3 Name (bold letters):

